

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

KAMBİYO SENETLERİNDE BEDELSİZLİĞE DAYANAN MENFİ TESPİT DAVASI

TEZİ YAZAN
Deniz GÜR DOĞAN

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Selen KARAAĞAÇ

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Mehmet DEMİR (Ankara Üniversitesi)

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ARSLANPINAR TAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / EYLÜL 2021

ONAY

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

20193038 numaralı öğrencimiz olan **Deniz GÜR DOĞAN** tarafından hazırlanan “**Kambiyo Senetlerinde Bedelsizliğe Dayanan Menfi Tespit Davası**” başlıklı bu tez çalışması jüri üyelerimiz tarafından **oy birliği** ile **Özel Hukuk** Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

“Enstitü Müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalıdır.”

Üniv. İçi- Asıl Üye - Tez Danışmanı - Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Selen KARAAĞAÇ

“Enstitü Müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalıdır.”

Üniv. İçi - Jüri Asıl Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ARSLANPINAR TAT

“Enstitü Müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalıdır.”

Üniv. Dışı – Jüri Asıl Üyesi: Prof. Dr. Mehmet DEMİR
(Ankara Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

“Enstitü Müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalıdır.”

17/09/2021

Doç. Dr. Murat KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

İTHAF

Bal kızım Asya'm

ve

Canım babam Mustafa Kemal GÜR'e...

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 17/09/2021

Deniz GÜR DOĞAN

TEŞEKKÜR

En baştan beri istediğim mesleği yapmam ve istediğim hayatı yaŐamam işin her an maddi ve manevi olarak ellerinden geleni yapan, beni her zaman tek baŐıma bu hayatta kalabilecek kadar güŐlü yetiŐtiren ama hep de bir adım gerimde beni bekleyen başta canım babam Mustafa Kemal GÜR ve merhametli annem Birgül GÜR olmak üzere canım aileme bana verdikleri destek, motive, moral ve emekleri işin binlerce kez teşekkür ederim.

Bu tez ŐalıŐmam işin benden Çok fedakârlık yapan üç yaŐındaki kızım Asya'ya ve kızımızla bu tez hazırlık ve yazma dönemimde daha Çok ilgilenererek bana desteğini bir kez daha gösteren canım eŐim Av. Nuri DOĞAN'a Çok teşekkür ederim.

Son olarak tez hazırlık sürecimde bilgisi ve tecrübeleriyle her zaman yol gösteren ve yanımda olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Selen KARAAĐAŐ'a teşekkür ettiğimi beyan ederim.

ÖZ**KAMBIYO SENETLERİNDE BEDELSİZLİĞE DAYANAN MENFİ TESPİT
DAVASI****Deniz GÜR DOĞAN****Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Anabilim Dalı****Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Selen KARAAĞAÇ****Eylül 2021, 135 sayfa**

Kıymetli evrak; senet, kıymetli evraka konu olabilecek nitelikte bir hakkın varlığı ve hakkın senetten ayrı ileri sürülemezliği ve devredilemezliği şeklinde üç ana unsurdan oluşur.

Kambiyo senetleri ise ticari hayatta oldukça fazla işleve sahip bir kıymetli evrak olup; poliçe, bono ve çek olmak üzere üçe ayrılır.

Kambiyo senetleri sebepten soyut senetlerdir. Ancak işbu senetler her ne kadar sebepten soyut da olsalar hatır senetleri dışındaki kambiyo senetlerinin dayandığı bir hukuki neden vardır. Bu hukuki ilişkiye temel borç ilişkisi denir. Ortada herhangi bir temel borç ilişkisi yoksa ya da var olmakla birlikte sonradan ortadan kalkmışsa kambiyo senedi bedelsiz kalmış olur.

Bedelsiz kalan kambiyo senedine dayanarak görünürde borçlu konumunda olan kişilere, menfi tespit davası açarak borçlu olmadıklarını ispat edebilme imkânı tanınmıştır.

Tez çalışmamızın temelinde, bedelsizlik kavramının tanımının; TBK'da, TTK'da, İİK'da düzenleme yeri bulamamış olması yatmaktadır. Dolayısıyla içtihat tanımı ile yola çıkılarak yasal bir zemine oturtulmaya çalışılan bedelsizlik konusunda, ispat hususu oldukça önemlidir.

Tez çalışmamızdaki amacımız tanım olarak kanuni düzenlemelerde neredeyse hiç değinilmeyen ancak ticari hayatta çoğu alanda karşımıza çıkan bedelsizlik haline, bedelsizlik nedeniyle açılan menfi tespit davasına bir de tarafımız bakış açısıyla ışık tutmaktır.

Anahtar kelimeler: kıymetli evrak, kambiyo senetleri, bedelsizlik, menfi tespit davası, temel borç ilişkisi

ABSTRACT**ACTION FOR NEGATIVE DETERMINATION BASED ON BENEFITS IN
EXCHANGE BENEFITS****Deniz GÜR DOGAN****Master Thesis, Department of Private Law****Advisor: Dr. Selen KARAAĞAC****September 2021, 135 pages**

Valuable documents; The promissory note consists of three main elements: the existence of a right that can be the subject of a negotiable instrument, and the inalienability and inalienability of the right separately from the bill.

Bills of exchange, on the other hand, are valuable documents that have many functions in commercial life and are divided into three as policy, bond and check.

Bills of exchange are intangible bills for a reason. However, although these bills are abstract from the reason, there is a legal reason for the bills of exchange other than the souvenir bills. This legal relationship is called the basic debt relationship. If there is no fundamental debt relationship or if it exists but disappeared later, the bill of exchange becomes free of charge.

Based on the free bill of exchange, people who are apparently in debtor position have been given the opportunity to prove that they are not indebted by filing a negative declaratory action.

The basis of our thesis is that the definition of the concept of free will not find a place for regulation in the TCC, TTK, and İİK. Therefore, the issue of proof is very important in the issue of free of charge, which is tried to be placed on a legal basis based on the definition of jurisprudence.

Our aim in our thesis study is to shed light on the negative declaratory action filed due to the free of charge, which is almost never mentioned in the legal regulations, but which is encountered in most areas in commercial life, from our side.

Keywords: valuable paper, bills of exchange, free of charge, negative clearance lawsuit, basic debt relationship

ÖN SÖZ

Tezimizde, öncelikle teorik olarak ilerlemek ve çerçeveleri sağlam oturtmak adına kıymetli evrakın Türk hukukundaki yerine değinerek, tanımını ve ticari hayatta vazgeçilmez bir yeri olduğunu teorik anlamı ile irdeledik.

Tedavül gücü yüksek olan kambiyo senetleri, uygulamada çok çeşitli uyuşmazlıklara konu olmuş, kanun koyucu tarafından çözüm gayreti ile bu konularda düzenlemeler yapılmış ve yapılmaktadır. Bu uyuşmazlıkların çoğunluğunu bedelsizlik nedeni ile açılan menfi tespit davası oluşturur.

Çalışmamızda; öncelikle bedelsizlik kavramının tanım olarak açıklanmamasından kaynaklanan sorunlara, Yargıtay kararları ve doktrin çerçevesinde değinilmiştir. Akabinde bedelsizlik kavramının mevzuat bazında tanım birliğinin bulunmayışının yarattığı zorluklara ve oluşan sorunlara değinilmiştir.

Tezin birinci bölümünde; kıymetli evrak kavramını ve Türk hukukundaki önemini, kambiyo senedinin tanımını ve türlerini, kambiyo senetlerinin ortak özelliklerini açıklayarak asıl tez konumuza girmeden önce kavramsal bir çerçeve çizmek istedik.

Tezimizin ikinci bölümünde ise, bedelsizlik konusuna ve tanımının Türk mevzuatında lâfzî olarak yer bulamayışına, Yargıtay kararları doğrultusunda bedelsizlik-karşılıksızlık hallerine, bedelsizlik türlerine ve genel hatları ile def'ilere, özellikle de bedelsizlik def'ine değinmek suretiyle tezimizin sonraki kısmında kendisine yer bulacak olan menfi tespit davasına kavramsal bir zemin oluşturduk.

Tezin üçüncü bölümünde ise çalışmamızın asıl konusu olan bedelsiz senet dolayısıyla başvurulacak en önemli imkân olan menfi tespit davasını öncelikle genel hatları ile ele almaya çalıştık. Akabinde menfi tespit davasının tarafları, davanın açılacağı yetkili ve görevli mahkemenin hangisi olduğu, davanın açılması için hukuki yarar şartının bulunması koşulu, menfi tespit davasında ispat yükü ve araçları, menfi tespit davası açmadan önce başvurulması zorunlu olan dava şartı arabuluculuk süreci, menfi tespit davasının hüküm ve sonuçları, menfi tespit davasının hangi hallerde istirdat davasına dönüşebileceği gibi menfi tespit davasının hukukun önem taşıyan tüm ana konularını ele alıp, incelemeye çalıştık.

Çalışmamızın, mevcut ülke ve dünya gündemi olan koronavirüs salgını sebebi ile pandemi şartlarında hazırlanmış olmasına rağmen; bu süreçte, bana destek olan kütüphanelere, üniversitelere, değerli meslektaşlarıma ve görüşlerini paylaşan değerli akademisyenlere çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
ONAY	ii
İTHAF	iii
ETİK BEYANI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	vii
ÖN SÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xiii
EKLER	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAMBIYO SENEDİ KAVRAMI

1.1. Genel Olarak.....	3
1.2. Kıymetli Evrak Kavramı.....	3
1.3. Kambiyo Senedi Kavramı.....	5
1.3.1. Tanımı.....	6
1.3.2. Kambiyo Senetlerinin Ortak Özellikleri.....	6
1.3.3. Türleri.....	9
1.3.3.1. Poliçe.....	9
1.3.3.1.1. Hukuki ve İktisadi Niteliği.....	9
1.3.3.1.2. Şekli Unsurları.....	10
1.3.3.1.3. Kabul Beyanı ve Sorumlulukları.....	12
1.3.3.2. Bono.....	14
1.3.3.2.1. Hukuki ve İktisadi Niteliği.....	14
1.3.3.2.2. Şekli Unsurları.....	14
1.3.3.3. Çek.....	17
1.3.3.3.1. Hukuki ve İktisadi Niteliği.....	17

2.4.1.1. Etkilerine Göre Def'ilerin Sınıflandırılması	43
2.4.1.1.1. Mutlak Def'iler	43
2.4.1.1.2. Nispi Def'iler	44
2.4.1.2. Türk Ticaret Kanunu'nda Def'ilerin Sınıflandırılması	45
2.4.1.2.1. Senet Metninden Anlaşılan Def'iler	45
2.4.1.2.2. Senetteki Bir Taahhüdün Geçersizliğine İlişkin Def'iler ...	45
2.4.1.2.2.1. Ehliyetsizlik.....	46
2.4.1.2.2.2. Senette Sahte İmzanın Bulunması.....	47
2.4.1.2.2.3. Yetkisiz Temsil	47
2.4.1.2.2.4. Kambiyo Sözleşmesinin Bulunmaması.....	49
2.4.1.2.2.5. Senet Metninde Tahrifat Yapılması	49
2.4.1.2.3. Şahsi Def'iler	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEDELSİZLİK NEDENİYLE AÇILAN MENFİ TESPİT DAVASI

3.1. Bedelsizliğin Menfi Tespit Davası Olarak İleri Sürülmesi.....	52
3.1.1. Menfi Tespit Davası	54
3.1.1.1. Genel Olarak	54
3.1.1.2. Menfi Tespit Davasının Hukuki Niteliği	55
3.1.1.3. Menfi Tespit Davasının Tarafları.....	59
3.1.1.4. Menfi Tespit Davasında Hukuki Yarar	59
3.1.1.5. Menfi Tespit Davasının Şartları.....	61
3.1.1.6. Menfi Tespit Davasında Senedin İadesi	61
3.1.1.7. Davanın Açılma Zamanına Göre Menfi Tespit Davası	62
3.1.1.7.1. İcra Takibinden Önce Açılan Menfi Tespit Davası	62
3.1.1.7.2. İcra Takibinden Sonra Açılan Menfi Tespit Davası	63
3.2. Bedelsizliğe Dayalı Menfi Tespit Davasında İspat Yükü ve Araçları.....	66
3.2.1. Kesin Hüküm ile İspat	71
3.2.2. Senet ile İspat.....	73
3.2.3. Yemin ile İspat.....	75
3.2.4. İkrar ile İspat.....	76
3.2.5. Belge ile İspat	77
3.2.6. Ticari Defter ile İspat.....	78

3.2.7. Delil Başlangıcı ile İspat.....	80
3.2.8. Tanık ile İspat	81
3.2.9. Bilirkişi ile İspat	82
3.3. Menfi Tespit Davasında Görevli ve Yetkili Mahkeme.....	83
3.4. Menfi Tespit Davasında Dava Açma Süresi.....	87
3.5. Menfi Tespit Davasında Yargılama Usulü ve Yargılama Giderleri	88
3.6. Menfi Tespit Davasında Dava Şartı Arabuluculuğa İlişkin Düzenlemeler	89
3.7. Menfi Tespit Davasının Hüküm ve Sonuçları	92
3.7.1. Menfi Tespit Davasının Alacaklı Lehine Sonuçlanması	93
3.7.2. Menfi Tespit Davasının Borçlu Lehine Sonuçlanması.....	95
3.8. Menfi Tespit Davasının İstirdat Davasına Dönüşmesi	97
3.9. Menfi Tespit Davası ve Kıymetli Evrakın Zıyaı-İptali Davası Farkları	99
SONUÇ	101
KAYNAKÇA	106
EKLER	114

KISALTMALAR

a. g. e.	: Adı geçen eser
a. g. m.	: Adı geçen makale
a. g. t.	: Adı geçen tez
Any.	: Anayasa
A.İ.H.M.	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
A.İ.H.S.	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
b.	: Bent
BK.	: 818 Sayılı Mülga Borçlar Kanunu
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BATİDER	: Bankacılık ve Ticaret Hukuku Dergisi
BK.	: 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu
bkz.	: Bakınız
c.	: Cümle
C.	: Cilt
CD.	: Ceza Dairesi
CGK.	: Ceza Genel Kurulu
CMK.	: 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
Çev.	: Çeviren
DEÜHFD.	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DVK.	: 488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu
e.t.	: Erişim Tarihi
E.	: Esas
eTCK.	: 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu
eTTK.	: 6762 Sayılı Mülga Türk Ticaret Kanunu
f.	: Fıkra
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HUAK.	: 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
HMK.	: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HK.	: 492 Sayılı Harçlar Kanunu
İBGK.	: İçtihatları Birleştirme Genel Kurulu

İİD.	: İcra ve İflas Dairesi
İİK.	: 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu
İİBF.	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İsv. BK.	: İsviçre Borçlar Kanunu
K.	: Karar
m.	: Madde
RG.	:Resmi Gazete
S.	: Sayı
SBE.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SPK.	: Sermaye Piyasası Kanunu
s.	: Sayfa
T.	: Tarih
TBB.	: Türkiye Barolar Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TD.	: Ticaret Dergisi
TKHK.	: 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TBK.	: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
TCK.	: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu
TL	: Türk Lirası
TTK.	: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu
TMK.	: 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu
Örn.	: Örneğin
UYAP Portal	: Ulusal Yargı Ağı Projesi Portalı
vb.	: ve benzeri
vd.	: Ve devamı
Y.	: Yıl
Yarg.	: Yargıtay
Yarg. CGK.	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
Yarg. İBK.	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu
yay.	:Yayınları
yuk.	: Yukarıda

EKLER

EK A. Tez Etik Kurulu Onay Belgesi	114
EK B. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Tez Etik Kurulu 08.09.2021 Tarihli İzin İstek Yazısı	117
EK C. Çağ Üniversitesi Tez Etik Kurulu 27.09.2021 Tarihli İzin Yazısı	118
EK D. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Tez Etik Kurulu 27.12.2021 Tarihli İzin İstek Yazısı	119
EK E. Çağ Üniversitesi Tez Etik Kurulu 04.01.2022 Tarihli İzin Yazısı.....	120

GİRİŞ

Hukukumuzda kıymetli evrak ile ilgili yasal düzenlemeler öncelikle 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda yer almaktadır. TTK'nın 645 ile 849 maddeleri arasında; kıymetli evrak ile ilgili genel düzenlemelere, kambiyo senetlerine (poliçe, bono, çek), kambiyo senetlerine benzeyen senetlere (emre yazılı havale ve ödeme vaadi) ve emtia senetlerine yer verilmiştir.

Kıymetli evrakın tanımı TTK'nın 645. maddesinde düzenlenmiştir. Bu tanıma göre kıymetli evrak; hakkın senede bağlı olduğu ve senetsiz ileri sürülemeyeceği ile hakkın senetten ayrı devredilemeyeceği unsurlarını bir arada barındırmalıdır. Kıymetli evrakta senetle kaynaşmış olan hakkın, özel hukuka ilişkin olması gerekir.

Kambiyo senetleri, ticaret hayatında çok önemli bir fonksiyona sahiptir. Kambiyo senetleri poliçe, bono ve çek olmak üzere üçe ayrılır. Bu senetler ödeme, teminat ve kredi aracı olarak kullanılan sebepten soyut senetlerdir. Her ne kadar kambiyo senetleri sebepten soyut da olsa arka planda senedin dayandığı bir temel borç ilişkisi bulunmaktadır. Kambiyo senetlerinin dayandığı temel borç ilişkisinde çıkan bir uyumsuzluk nedeni ile senet bedelsiz hale gelebilir.

Kambiyo senetlerinin bedelsiz kalması halinde görünürde borçlu konumundaki kişi, borçlu olmadığını menfi tespit davası açarak ispat edebilir. Menfi tespit davası sonucunda verilen kararlar maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder.

Kambiyo senetlerinde bedelsizlik nedeniyle açılan menfi tespit davası, Türk Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşme hükümleri ile yakından ilişkilidir. Temel borç ilişkisinin herhangi bir sebeple mevcut olmaması ya da geçersiz olması, kambiyo senedinin geçerliliğini etkilemez. Kambiyo senetlerinde sebepten soyutluk ilkesi hâkim olduğu için senet geçerliliğini korur. Kambiyo senedinin borçlusu konumundaki kişi, karşı edim alacaklısına senetten kaynaklı borcunu ödemekle yükümlü olduğu için fakirleşmekte iken karşı edimini yerine getirmeyen alacaklı konumundaki kişi ise senet borçlusunun borcunu ödemesi ile sebepsiz yere zenginleşmektedir.

Bedel yahut bedelsiz kelimesi, mevzuatta tanım olarak açıkça yer almamış olsa da Türk Ceza Kanunu'nun 156. maddesinde "bedelsiz senedin kullanılması" suçunu düzenlenmiştir. TCK'nın bedelsiz senedin kullanılmasını suç olarak kabul ettiği işbu maddede de bedelsiz senet kavramı tanımlanmamış, sadece bu tipteki senedin kullanılması, suç olarak düzenlenmiştir. Ancak tez konumuz bedelsiz senetler nedeniyle açılan menfi tespit davası olduğu için tez çalışmamızda bedelsiz senetlerin cezai

boyutuna girmeyeceğiz ve TCK'da 156. maddede yer bulan bedelsiz senedin kullanılması suçuna ilişkin yaptığımız bu açıklamalarla sınırlı kalacağız.

Tez çalışmamızda odak noktamıza kambiyo senetlerinde bedelsizlik hususunu aldığımızdan dolayı öncelikle birinci bölümümüzde kıymetli evrak kavramına, kambiyo senetlerinin tanımına, ortak özelliklerine ve türlerine (poliçe-bono-çek) değineceğiz.

Akabinde ikinci bölümde ise kambiyo senetlerinde bedelsizlik bölüm başlığı altında bedelsizliğin tanımına, türlerine ve bedelsizlik def'ine ayrıntılı olarak değineceğiz.

Son olarak üçüncü bölümde de kambiyo senetlerinde bedelsizliğe dayalı olarak açılan menfi tespit davasına, menfi tespit davasında hukuki yarar koşuluna, işbu davanın taraflarına, menfi tespit davasında dava şartı arabuluculuk konusuna, davada ispat yükü ve araçlarına, bedelsizlik nedeniyle açılan menfi tespit davasının yargılama usulüne, davanın hüküm ve sonuçlarına, menfi tespit davasının istirdat davasına dönüşmesine ve son olarak menfi tespit davasının kıymetli evrakın zıyai ve iptali davasından farklarına değinilerek tez çalışmamız sonlandırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMBIYO SENEDİ KAVRAMI

1.1. Genel Olarak

Kambiyo senetleri, Türk Ticaret Kanunu'nun(TTK) kıymetli evrakı düzenleyen üçüncü kitabının “Kambiyo Senetleri” başlıklı Dördüncü Kısımında 645-849. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Kıymetli evrakın düzenlenmesine sebep olan hukuki işlemler, ilgisine göre soyut ve sebebe bağlı kıymetli evrak olarak ikiye ayrılır. Bazı kıymetli evrakta temel borç ilişkisi senet üzerinde etkilerini devam ettirir. Örnek olarak taşıma senedi, makbuz senedi gösterilebilir¹.

Soyut kıymetli evrak ise senedin düzenlenmesine sebep olan temel borç ilişkisinin senetten anlaşılmadığı kıymetli evraktır. Senede bakarak senedin arka planında nasıl bir hukuki münasebet olduğu anlaşılıyor ise soyut kıymetli evraktan bahsedilir².

Kambiyo senetleri de sebepten soyuttur. Bu ifade ile kastedilen; kambiyo senetlerinin geçerliliği ve varlığının onun düzenlenmesini sağlayan temel borç ilişkisinin varlığına ve geçerliliğine bağlı olmadığıdır³.Kambiyo senetleri olarak adlandırılan poliçe, bono ve çek; soyut kıymetli evraktır⁴.

1.2. Kıymetli Evrak Kavramı

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 645/1.maddesi; “Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez.” şeklinde düzenlenmiştir.

Kanuni tanımdan da yola çıkarak kıymetli evrakın unsurlarını; senet, kıymetli evraka konu olabilecek nitelikte bir hakkın varlığı ile hakkın senetten ayrı ileri sürülemezliği ve devredilemezliği şeklinde üç ana başlıkta sıralayabiliriz⁵. Klasik anlamda senet; belirli bir borcu somutlaştıran ve üzerine metin yazılmaya ve imza atılmaya uygun belli bir

¹Fırat Öztan, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 21. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2017, s. 34.

²Öztan, s.34.

³Mahmut Coşkun, **Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2016, s.35.

⁴Ali Ulvi Öyken, “Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik Davaları”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Bahçeşehir Üniversitesi SBE, İstanbul 2019, s. 26.

⁵Abuzer Kendigelen/İsmail Kırca, **Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambiyo Senetleri**, 3. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 4.

büyükteki kâğıt parçasını, düşüncenin yazılarak aleyhine delil teşkil edecek kişinin imzasını taşıyan belgeyi ifade eder⁶.

Kıymetli evrak, geçmişten günümüze ticari hayatta kullanım alanı bulmuş ve buna ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin, İslam hukukunda hakkın senede bağlanması teşvik edilmiş olup hakkın doğumu konusunda beşeri kanunlarla İslam hukuku paralellik göstermektedir. Hatta İslam hukukunda hakkın senede yerleşmesi ve senetle birlikte devri mümkün olup işbu durum ticari hayatın gelişmesi için de gereklidir⁷. Günümüzde ise kıymetli evrak hukuku ile ilgili kuralların temelini 1931 Tarihli Cenevre Konvansiyonu oluşturmaktadır⁹.

Hukukumuzda kıymetli evrak ile ilgili yasal düzenlemeler öncelikle 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda yer almaktadır. Kanunun 645 ile 849 maddeleri arasında; kıymetli evrak ile ilgili genel düzenlemeler, kambiyo senetleri (poliçe, bono, çek), kambiyo senetlerine benzeyen senetler (emre yazılı havale ve ödeme vaadi) ve emtia senetleri yer almıştır. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun kıymetli evrak düzenlemeleri sadece bunlarla sınırlı değildir. Anonim şirketlerdeki pay senetleri, tahviller, intifa senetleri ve ilmühaberler de kıymetli evrak sayılır^{10 11}.

Kıymetli evrak hukukunu ilgilendiren bir kısım hükümlere Türk Medeni Kanunu'nda da yer verilmektedir. Taşınmaz rehni türlerinden ipotekli borç ve irat senetleri buna örnektir.

Kıymetli evrakın sadece devredilebilir bir hakkı barındırıyor olması gerekir. Kıymetli evrak bu özelliği ile adi senetten ayrılır¹². Örneğin, sükna hakkı veya velayet hakkı gibi devredilemeyen haklar kıymetli evrakın konusunu oluşturmazlar.

Kıymetli evrakta, senet ile senede dayanan hak birbiri ile sıkı sıkıya bağlıdır. Bu senetlerde, senet haktan ayrı olarak devredilemez. Dolayısıyla iddia edilen hak, senede dayandığı için ileri sürülmesi senedin ibrazı ile mümkün olur¹³.

⁶Coşkun, s. 33.

⁷Aytaç Aydın, "İslam Hukukunda Kıymetli Evrak, Kambiyo Senetleri, Hisse Senedi ve Borsa", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya 1995, s. 99.

⁸İslam hukukunda kıymetli evrakta hak imza ile doğar ve karşılıklı rıza ile yapılan sözleşme sonucu tedavüle girer. Poliçeye İslam hukukunda benzeyen en yakın örnek süftecedir. Borç alanın aleyhine olmayan ve faiz olma özelliği de bulunmayan evraka süftece denilir. Netice olarak İslam hukukuna göre bir hakkı temsil eden kıymetli evrakı düzenlemek ve bunu tedavüle çıkarmak mümkün ve geçerlidir. İşbu evrakın da konusu itibari ile İslam hukukunun temel kaidelerine uygun olması gerekir. Kıymetli evrakın adı ne olursa olsun İslami prensiplere uygun düştüğü ölçüde geçerlidir ve işleme alınabilir. Aydın, s. 153.

⁹Tamer Bozkurt, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 8. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 1.

¹⁰Tamer Bozkurt, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 2. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 16.

¹¹Mehmet Bahtiyar, **Ortaklıklar Hukuku**, 13. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 326.

¹²Tuğçe Soydal Çınar, "Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2019, s. 4.

Kıymetli evraktaki hakkın para ile ölçülebilir bir değeri olmalıdır. Senedin içerdiği hakkın özel hukuka tabi bir hak olması gerekir¹⁴.

Kıymetli evrakın içerdiği hak, tedavül niteliği olan bir haktır. Kıymetli evrakın tedavül yani dolaşım niteliği, ticari hayatın gereksinimlerinden ortaya çıkmıştır. Sermayenin ya da eşyanın ticari hayatta elden ele dolaşması çok güçtür. Dolayısıyla buradaki hakkın bir senede bağlanması ile tedavül kabiliyeti oluşmuştur¹⁵.

1.3. Kambiyo Senedi Kavramı

Kambiyo senetleri poliçe, bono ve çek olmak üzere üçe ayrılır. Kambiyo senetleri olan poliçe, bono ve çekte borcun konusu bir miktar paranın “kayıtsız ve koşulsuz ödenmesidir.” Kambiyo senetlerinin işbu özelliği kambiyo senetleri için zorunlu bir unsur niteliği taşır¹⁶.

Kambiyo senedine bakıldığında hangi temel borç ilişkisine dayanarak düzenlendiği ve o temel borç ilişkisinin şekli belli değildir. Bu durum kıymetli evrakın sebepten soyutluğu ilkesinin bir başka görünümüdür. Kambiyo senetlerinin sebepten soyutluğu ilkesinin sonucu, kambiyo ilişkisinin temel borç ilişkisinin geçerliliğinden bağımsız olarak var olmasıdır¹⁷.

Kambiyo senetlerinde senedin bağlı bulunduğu hak temel ilişkiye bağımlı değildir. Kıymetli evrakın dayandığı hakkın sebebi senet metninden anlaşılmıyor ise soyut kıymetli evrakta bahsedilmektedir. Bu tip bir kıymetli evrakta, temel ilişki ile kıymetli evrakın dayandığı hak arasında bağlantı sağlamak mümkün değildir. Dolayısıyla alacaklı ile borçlu arasındaki borç sadece senet metni ile açıklanabilir ve borçlu yalnızca senet metnine dayalı olarak sorumlu tutulabilir.

Bir kambiyo senedi dört aşamada meydana gelir¹⁸. En başta tarafların arasında asıl bir borç ilişkisinin bulunması gerekir. Akabinde taraflar arasındaki bu ilişkiden doğan para alacağına dayanan bir temel alacak var olmalıdır. Ayrıca tarafların işbu temel alacak hususunda kambiyo senedi düzenleme noktasında anlaşarak kambiyo taahhüdü meydana getirmeleri gerekir. Son olarak da işbu senedin teslimini gerektiren aynı bir sözleşmeye sahip olmaları gerekir.

¹³Hasan Pulaşlı, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, 8. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s. 38.

¹⁴Pulaşlı, s. 35.

¹⁵Pulaşlı, s. 37.

¹⁶Öyken, s. 3.

¹⁷Öztan, s. 35.

¹⁸Faruk Acar, “Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik İddiası”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dumlupınar Üniversitesi SBE, Kütahya 1996, s. 131.

1.3.1. Tanımı

TTK’da kambiyo senetlerinin tanımı açıkça yer almamaktadır. Ancak mevzuatta, bu senetlerde olması gereken zorunlu şekil şartlarına ve senetlerin ortak özelliklerine yer verilmektedir.

Kambiyo senetleri birer alacak senedi olup para borcunu temsil eder¹⁹. Taraflar arasında borcun ifa edilmesi maksadı ile bir kambiyo senedi düzenlenmesi halinde; kambiyo senedinin düzenlenmesine sebep olan temel ilişki ve bu ilişkiye bağlı olarak oluşan temel alacak ile kambiyo senedi arasındaki ilişki bedel ilişkisidir²⁰.

Temel ilişki ile temel alacak kavramları borçlar hukukunda borç ilişkisi ve borç kavramlarının ikamesi niteliğindedir²¹. Örneğin, bir kira alacağının ifası maksadıyla tarafların kambiyo senedi düzenlemesi halinde işbu senede dayalı sözleşme temel ilişki; kira alacağı temel alacak ve düzenlenen kambiyo senedinden kaynaklanan borç da kambiyo alacağı niteliğindedir.

Kambiyo senetleri borç doğuran kurucu nitelikteki kıymetli evraktır. Senedin temsil ettiği hak senet ile birlikte meydana gelir. Kambiyo senedi düzenlenip teslim edildiği tarihte, bu senedin mevcut bir borcun yenilenmesi maksadı ile ya da ifa yerine verildiği taraflar arasında var olan anlaşmadan açıkça anlaşılmıyor ise işbu kambiyo borcu, ifa uğrunadır²².

1.3.2. Kambiyo Senetlerinin Ortak Özellikleri

Kambiyo senetlerinin en önemli özelliği belirli bir tutardaki paranın ödenmesi borcunu ihtiva etmeleridir. Bir kambiyo senedi malın teslimini amaç edinemez.

Kanun koyucu, kambiyo senetlerini düzenlerken İsviçre hukukundan esinlenmiştir. Türk hukukunda kambiyo senetlerinin şahsına münhasır bir yapısı olduğu, TTK’nın poliçe ve bono ile birlikte İsviçre Borçlar Kanunu’ndan farklı olarak çeki de kambiyo senedi olarak düzenlediği hükümlerden açıkça görülür²³.

Kambiyo senetlerinde soyutluk (mücerretlik) ilkesi hâkim ilkedir. Kambiyo senetleri soyutluk ilkesi gereği sebepten soyut ve temel borç ilişkisinden bağımsızdır²⁴.

¹⁹Gürçağ Emin Akın, “Kambiyo Senetlerinin Menfi Tespit Davasına Konu Olması”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Bahçeşehir Üniversitesi SBE, İstanbul 2019, s. 10.

²⁰Soydal Çınar, s. 36.

²¹Soydal Çınar, s. 31.

²²Soydal Çınar, s. 26.

²³Öztaş, s. 68.

²⁴Mustafa Yasir Akteke, “Kambiyo Senetlerinde Def’iler”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Ankara 2017, s. 10.

Bir kambiyo senedine bakılarak işbu senedin hangi borç ilişkisine dayanarak düzenlendiği tespit edilemez. Bu durumun sonucu olarak temel borç ilişkisinde ortaya çıkan eksik veya gereği gibi ifa etmeme şeklindeki geçersizlik durumları, kambiyo senedini sakatlamaz. Ancak bu durum senedin düzenlenmesinde hukuki bir nedenin olmadığı anlamına gelmez. Kambiyo senetlerinin özelliği gereği sadece işbu neden senette gösterilmemektedir²⁵.

Ancak önemle belirtmek gerekir ki senedi elinde bulunduran ve bu senede dayanarak takipte bulunan hamil aynı zamanda kambiyo senedinin doğumuna neden olan alt ilişkinin tarafı ise bu alt ilişkiden doğan def'iler ona karşı da ileri sürülebilir²⁶.

Kambiyo senetleri sıkı sıkıya şekil şartlarına bağlıdır. Şekil şartı işbu senedin geçerli olması için ön koşuldur. Kambiyo senetleri en çok tedavül gücü olan senetler olduğu için çok sıkı şekil şartları bulunmakta olup bu şartlar, şartlara uyulmadığındaki sonuçlar ve hükümler Türk Ticaret Kanunu'nda tek tek düzenlenmiştir.

Kambiyo senetleri kurucu nitelikte kıymetli evraktır. Bu demektir ki kambiyo senedinin düzenlenmesi ile temel borç ilişkisinden bağımsız ve onunla yarışan yepyeni bir alacak da doğmaktadır.

TTK'nın 681, 778/1-a ve 785/1. maddeleri kambiyo senetlerinin kanunen emre yazılı senetler olduğunu düzenlemektedir. Kambiyo senedi belirli bir kişi adına yazılı bile olsa senet kanunen emre yazılıdır. Bunun aksi yönde bir işlem gerçekleştirilmek isteniyorsa işbu kambiyo senedi üzerine "olumsuz emre kaydının" konulması gerekir. Bu kayıt ile kanunen emre yazılı olan kambiyo senetleri nama yazılı senet şekline dönüşür ve artık devri ancak alacağın temliki ile mümkün olur.

Kambiyo senetleri açıkça emre yazılı olmasa da ciro veya zilyetliğin devri ile devredilir(TTK md. 681/1, 778/1-a).

Kambiyo senetlerinin bir diğer önemli özelliği, tedavül kabiliyetidir. Kambiyo senetlerinin diğer senetlere göre tedavül gücü daha yüksektir²⁷. Piyasada senet sürekli el değiştireceği için, senedi düzenleyip lehtara veren kişinin de vade tarihinde, senedin kimin elinde olduğunu bilmesi mümkün değildir. Vade tarihi geldiğinde senet hamilinin, senet borçlusuna senedi ödenmek üzere ibraz etmesi gerekir. Bu yüzden

²⁵Mehmet Bahtiyar, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 16. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2018, s. 8, 17, 47.

²⁶Coşkun, s. 69.

²⁷Akteke, s. 13.

kambiyo senetlerinden doğan borç, para borcu olmasına rağmen götürülecek değil aranacak borçtur. Burada bahsedilen ibraz emredicidir²⁸.

Kambiyo senetlerinde imzaların istiklali ilkesi egemendir²⁹. Kambiyo senetlerinde imzalar birbirinden bağımsızdır. Örneğin; senedi düzenleyen fiil ehliyeti bulunmaması, düzenleyen için geçersizlik ve hatta mutlak def'i nedenidir. Düzenleyen, bu def'i hakkını ancak senedin hamillerine karşı ileri sürebilir. Cirantaların, senedi düzenleyen fiil ehliyeti bulunmadığı yönündeki mutlak def'iden yararlanması ve senedin kendileri açısından da geçersizliğini ileri sürmesi mümkün değildir.

Yarg. 19. HD. 23.01.2013 tarihli kararında, davaya konu bonoda davacının düzenleyen, davalının senedi ciro yoluyla elde eden hamil olduğunu ve ilk cironun, senedin lehtarı durumundaki X A.Ş. imzası ile yapıldığını, davacı düzenleyen de kendi imzasını inkâr etmesi üzerine senet metnine göre ciro silsilesinde şeklen bir kopukluk bulunmasa da imzaların istiklali ilkesi karşısında davacı, senetlerdeki düzenleyen imzasının eli ürünü olmadığını bilirkişi raporu ile tespiti sonucu senetler nedeniyle sorumluluğu bulunmadığını ancak bu durumun lehtarı ve diğer cirantaları sorumluluktan kurtarmayacağını belirtmiştir³⁰.

Kambiyo senetleri takip hukuku açısından özellik arz eder. Bu senetlerden dolayı genel haciz yolu değil kambiyo senetlerine özgü takip yolu kullanılarak alacaklı alacağını daha kısa sürede elde eder.

Kambiyo senetlerinde borçlular arasında müteselsil borçluluk ilişkisi vardır³¹. Poliçede asıl borçlu olan kabul eden muhatap, bonoda düzenleyen ve bu kişiler lehine aval verenler ile poliçe, bono ve çekte başvuru borçluları olan; düzenleyen, lehtar, cirantalar ve bu kişiler lehine aval verenler, poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden, bono ve çekin ise ödenmemesinden müteselsilen sorumludurlar³².Hamil, bunların borçlanmadaki sıraları ile bağlı olmaksızın her birine veya bazalarına yahut hepsine birden müracaat edebilir³³.

Kabul, kambiyo senetlerinden sadece poliçede gündeme gelen bir kambiyo taahhüdüdür. Bir ödeme vaadi olarak ikili ilişkiyi bünyesinde barındıran bonoda doğal olarak kabulden söz edilemez. Temelinde havale ilişkisi yatan çekte ise kanun koyucu

²⁸Bozkurt, **8. Baskı**, s. 66.

²⁹Akteke, s. 19.

³⁰Yarg. 19. HD. T. 23.01.2013, E. 15030, K. 1148, www.hukukmedeniyeti.org.tr, e.t. 24.04.2021.

³¹Ramazan Turan, "Kambiyo Senetlerinin Zayi Olması ve Hak sahibinin Başvurabileceği Hukuki Yollar", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Ankara 2019, s. 8.

³²Kendigelen/Kırca, s. 126.

³³Bozkurt, **8. Baskı**, s. 68.

kabul işlemine izin vermemiş olup aksine bir beyanı yazılmamış saymıştır(TTK md. 784)³⁴.

1.3.3. Türleri

Kambiyo senetleri olan poliçe, bono ve çek, Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiştir. Kambiyo senetlerinden doğan alacakların takibi de İcra İflas Kanunu'nda ayrıca düzenlenmiştir (İİK md. 167).

Türk Ceza Kanunu'nda(TCK) ise kambiyo senetlerinin emre yazılması halinde, çekler için ayrıca hamiline yazılmaları halinde, resmi belgede sahtecilik suçunun oluşacağı düzenlenmiş ve bu senetler, yapılan tahrifatlara ve sahteciliklere karşı da kanunen koruma altına alınmıştır.

1.3.3.1. Poliçe

1.3.3.1.1. Hukuki ve İktisadi Niteliği

Poliçe özü itibariyle nitelikli bir havale işlemidir³⁵. Zira poliçe; düzenleyenin muhataptan olan alacağını, alacaklı lehtar konumundaki kişiye olan borcu veya yükümlülüğü gereği muhatapın lehtara ödemesini sağlar. Dolayısı ile burada çifte yetki veren bir havale işlemi söz konusudur³⁶.

Poliçenin ödeme ve kredi vasıtası olması yanında tahsil amacıyla da kullanımı mümkündür. Poliçede havalede olduğu gibi, düzenleyen ile muhatap arasında karşılık ilişkisi; düzenleyen lehtar arasında ise bedel ilişkisi bulunur³⁷.

Poliçede düzenleyen, muhatap ve lehtar arasında üçlü bir ilişki vardır³⁸. Poliçeyi düzenleyenin hem muhatap hem de lehtar ile ilişkisi vardır. Zira düzenleyenin muhataptan alacağı, lehtara da borcu bulunmaktadır. Düzenleyen muhatapın kabul beyanı ile aradan çekilmekte, muhataptan kendisine olan borcundan poliçede yazan miktar kadarını lehtara ödemesini istemektedir³⁹.

Düzenleyen ile muhatap arasında lehtar ile düzenleyen arasındaki borçtan bağımsız bir borç ilişkisi bulunmaktadır. Muhatapın senet ilişkisine dâhil olabilmesi ancak senet

³⁴Kendigelen/Kırca, s. 147.

³⁵Mehmet Remzi/Sezer Aydın, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 5. Baskı, İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul 2013, s. 314.

³⁶Öztan, s. 77.

³⁷Öztan, s. 79.

³⁸Akın, s. 12.

³⁹Coşkun, s.171.

üzerinde kabul beyanını açıklaması ile gerçekleşir. Bu andan itibaren muhatap, poliçenin asıl borçlusu haline gelir.

Lehtar ile muhatap arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Muhatap poliçeyi kabul etmekle birlikte poliçenin tarafı olacağı için bu kabul beyanı ile muhatap ve lehtar arasında ödeme ilişkisi oluşur.

1.3.3.1.2. Şekli Unsurları

6102 Sayılı TTK'nın 671. maddesinde senet metninde mutlaka "poliçe" sözcüğü ve eğer senet Türkçeden farklı bir dille yazılmış ise o dilde poliçe karşılığı olarak kullanılan sözcüğün bulunması gerektiği belirtilmiştir. TTK'nın 826. maddesinde diğer zorunlu unsurları tam olan ve açıkça emre yazılı düzenlenen ancak poliçe sözcüğünün eksik olduğu havalelerin poliçe hükmünde olduğu düzenlenmiştir.

Poliçenin belirli bir bedelin ödenmesi için tanzimi zorunludur. Konusu para olan bu havale kayıt ve şarta bağlanamaz. Havalenin kayıt ve şarta bağlanması senedi geçersiz kılar. Senette, muhataba yönelik "ödeyiniz" şeklinde ya da poliçenin bir havale aracı olduğunu belli eden bir başka kelimenin yer alması gerekir. Burada "ödeyiniz" yerine "ödeyeceğim" şeklinde bir ibarenin geçmesi poliçeyi artık poliçe vasfından çıkarır⁴⁰. Bu durumda "ödeyeceğim" ifadesinin bulunması işbu senedi bir bono gibi değerlendirmemizi işaret etse de bu senet bir bono da olamaz. Çünkü senedin bono olabilmesi için "bono ya da emre yazılı senet" ibaresinin yer alması gerekir⁴¹. Böyle bir ibare de bulunmadığı için işbu senet kambiyo senedi sıfatı kazanamaz.

Poliçede gösterilen bedel; hem yazı hem rakamla gösterilip de iki bedel arasında fark görülürse, TTK'nın 676. maddesine göre yazı ile gösterilen bedele itibar edilir. Poliçe bedeli, yalnız yazı ile veya yalnız rakam ile birden fazla kez gösterilir ve bedeller arasında fark olursa en az olan bedel geçerli sayılır⁴².

Poliçede yazılı bedeli kimin ödeyeceğinin net bir şekilde senetten anlaşılması gerekir (TTK md.671/1-c). Düzenleyenin muhataptan alacağı olmasa bile muhatabın ad, soyad veya ticaret unvanını yazarak düzenlediği poliçeyi muhatabın kabul etmemesi, poliçenin geçerliliğini etkilemez. Buradaki kabul beyanı, poliçede geçerlilik şartı değildir. Poliçede muhatabın ad, soyad veya ticaret unvanının yazılı olması, işbu poliçenin geçerlilik şartını sağlaması için gerekli ve yeterlidir. Böyle bir poliçede muhatabın hayal

⁴⁰Öztaş, s. 80.

⁴¹Öztaş, s.208.

⁴²Bozkurt, **8. Baskı**, s. 78.

ürünü bir kişi olması ihtimalinde dahi poliçenin geçerliliği etkilenmez⁴³. Poliçede kabul ve ödeme konusunda tam yetkili olacak şekilde birden fazla muhatap bulunabilir⁴⁴. Alternatif muhatap gösterilemez. Senette muhatabın adı ve soyadı yazılmamış ise bu eksiklik mevcut bir kabul beyanı ile dahi ortadan kaldırılamaz. Bu halde senet geçersiz olur⁴⁵.

Lehtar, lehine ödeme yapılacak kişidir. Aynı zamanda ilk hamil sıfatına sahiptir. Lehtar gerçek veya tüzel kişi olabilir⁴⁶. Birden fazla lehtar gösterilmesi mümkündür. Bu durumda lehtarlar müşterek alacaklı konumundadır⁴⁷. Düzenleyenin kendisini lehtar olarak göstermesi de mümkündür. Senette lehtar olarak bir ismin bulunması gerekli ve yeterlidir. Ayrıca; bu ismin gerçekte var olması şart değildir⁴⁸.

Yarg. HGK. 14.03.2001 tarihli bir kararında, kural olarak kambiyo senetlerinde lehtar hanesine hakiki ve hükmi şahsın belirli şekilde yazılmasının gerektiğine ancak lehtarın eksik ifade edilmesi ve bunun sonradan belirli hale dönüştürülmesi durumunda da açıklanan kuralın tamamlanmış olduğunun kabulünün gerektiğine karar vermiştir⁴⁹.

Poliçede düzenleme tarihi ve yeri, zorunlu bir şekil şartıdır(TTK 671/1-g). Düzenleme tarihinin senedin vadesinden veya son yapılan cironun tarihinden sonra olması, senedin geçerliliğini sakatlar. Düzenleme tarihinin en geç vade tarihi ya da son yapılan ciro tarihi ile aynı olması halinde poliçe geçerli olur. Düzenleme tarihi rakamla ya da yazıyla ifade edilir. Bu tarihin belirli ve açık olması (gün, ay ve yıl) gerekir⁵⁰.

Poliçede düzenleme yerinin de gösterilmesi gerekir. Ancak senette düzenleme yeri belirtilmemişse düzenleyenin ad ve soyadının yanında yazılı olan yer, düzenleme yeri olarak kabul edilir. Her iki alternatiften yoksun bir senet geçersiz sayılır⁵¹.

Poliçede düzenleyenin mutlaka imzası bulunmalıdır. Düzenleyenin ad, soyad yahut ticaret unvanının poliçede yer alma şartı yoktur. Sadece düzenleyenin imzasının olması yeterli ve gereklidir. Düzenleyen eğer ki bir tüzel kişi ise, ticaret unvanı altında tüzel kişiyi temsil ve imzaya yetkili temsilcisinin imzasının gerektiği de açıktır.

⁴³Soydal Çınar, s. 14.

⁴⁴Kendigelen/Kırca, s. 146.

⁴⁵Öztan, s. 81.

⁴⁶Akteke, s. 47.

⁴⁷Öztan, s.81.

⁴⁸Öztan, s. 82.

⁴⁹Yarg. HGK. T. 14.03.2001, E. 2001/11-199, K. 2001/244, www.kazancı.com, e.t. 09.06.2021.

⁵⁰Akteke, s. 50.

⁵¹Öztan, s. 83.

Poliçede atılan imzaların el ile atılması zorunluluğu TTK'da 756. maddede düzenlenmiş olup eTTK'nın 668. maddedeki âmâların el yazısı ile imzalamalarının usulen tasdik edilmesi gerekliliğini içeren hükme TTK'da yer verilmemiştir⁵².

Kanun koyucu bu özel hüküm ile poliçedeki imzaların muhakkak el ürünü olması gerektiğini düzenlemiş ve imza atamayan kişilerin TBK md.16'daki gibi el ile yapılan bir işaret, parmak izi ya da mührün kullanılmasına imkân vermemiştir⁵³.

Poliçede ödemenin nerede yapılacağı yazılır(TTK md. 671/1-e). Burada düzenleme yerindeki gibi alternatifli bir unsur söz konusu olup ödeme yeri gösterilmemişse, muhatabın adının yanında yazılı olan yer ödeme yeri sayılır. Ancak alternatifli unsurların her ikisi de yok ise senet geçersizdir(TTK md. 672/1). Ödeme yerinin gerçekte mevcut bir yer olması gereklidir⁵⁴.

Poliçede vade tarihi, zorunlu unsurlardan değildir. Bir poliçede vade kaydı yok ise bu poliçe, "görüldüğünde" ödenecek vadeli poliçe kabul edilir. Bunun aksi iddia ve ispat edilemez.

Poliçedeki vade kaydı dört türde kararlaştırılabilir. Bunlar; belirli bir günde, düzenleme gününden belirli bir süre sonra, görüldüğünde, görüldükten belirli bir süre sonra şeklinde dört grupta toplanır. Poliçede bu belirtilenler dışında herhangi bir vade tarihi kararlaştırılmaz. Aksi halde işbu poliçeler TTK'nın 703/2. maddesine göre batıldır.

1.3.3.1.3. Kabul Beyanı ve Sorumlulukları

Düzenleyen; poliçenin muhatap tarafından kabul edilip ödeneceğini taahhüt eden kişidir. Dolayısı ile düzenleyen, poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden sorumludur. Buna karşın düzenleyen, senet üzerine poliçeye kabul edilmemesinden sorumlu olmayacağına ilişkin bir kayıt yazabilirken; poliçenin ödenmemesinden sorumlu olmayacağına ilişkin bir kayıt yazamaz(TTK mad. 679/1)⁵⁵.

Muhatap, poliçeyi kabul ettiği andan itibaren senedin asıl borçlusu olur. Muhatap poliçeyi kabul etse bile borcu derhal değil; borcun poliçede belirtilen vadesi geldiğinde

⁵²Ahmet M. Kılıçoğlu, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 16. Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara 2012, s. 135.

⁵³Akteke, 54.

⁵⁴Öztan, s.84.

⁵⁵Sami Karahan/Zekeriyya Arı/ Hayri Bozgeyik/ Tahir Saraç/ Mücahit Ünal, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 2. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya 2014, s. 145.

ödemesini yapmakla yükümlüdür. Muhatabın poliçeyi kabul etmesi, asıl borçlu olmayı kabul ettiğini belirten bir kambiyo taahhüdüdür.

Lehtar; muhatabın poliçeyi kabul etmesi ihtimalinde önce muhataba, asli borçlu sıfatıyla başvurur. Muhatap poliçeyi kabul etmesine rağmen ödeme yapmaz ise lehtar; böyle bir durumda müracaat borçlusu sıfatıyla düzenleyene ödeme talebinde bulunur⁵⁶.

Kabul için öncelikle senedin muhataba ibrazı gerekir. Bu açıdan kural olarak kabul için ibraz zaruri değil; ihtiyaridir. Bir başka deyişle hamil, kabul için poliçeyi ibraz etmeksizin vadeyi bekleyerek doğrudan muhataptan ödeme talep edebilir. Dolayısıyla hamil, poliçeyi ibrazla yükümlü değil; sadece ibraza yetkilidir⁵⁷. Kanundan (görüldüğünden belli süre sonra vadeli veya ikametgâhlı poliçeler) veya iradeden (düzenleyenin ve cirantaların kabule arz zorunluluğu koyması) kaynaklanan zorunluluklar dışında poliçeyi elinde tutan kişi, poliçeyi kabule arz edip etmemekte serbesttir⁵⁸.

Muhatap, poliçeyi kabulden kaçındığında söz konusu kambiyo sözleşmesinin tarafı olamaz ve poliçe hamilinin muhataba karşı herhangi bir talep yöneltmesi mümkün değildir. Poliçede muhatap olarak yer alan kişinin, poliçe hamilinin kabule arzına rağmen poliçeyi kabul etmemesi; poliçenin hamili bakımından güvensizlik yaratır.

Poliçenin muhatapça kabul edilmemesi halinde senette imzası var olan diğer kişilerin hamile karşı sorumlulukları devam eder. Hamil, kabul olunmama durumunu protesto çekmek suretiyle, senedin vadesini beklemezsizin senette imzası olan diğer kişilerden senet bedelinin ödenmesini isteyebilir. Kabul olunmama protestosunun çekilmemesi halinde hamil, senedin vadesinden önce müracaat borçlularına başvuramaz. Böyle bir durumda hamil vadeyi bekler ve vade tarihinde ödenmeme protestosu çekerek, müracaat borçlularına başvurabilir⁵⁹. Kabul olunmama protestosunun çekilmemiş olması istisnaen iki durumda hamilin müracaat hakkını sona erdirir. Bunlar; görüldüğünden belli bir süre sonra ödenecek poliçeler ve kabule arzı mecburi kılınmış poliçelerdir⁶⁰.

⁵⁶Bozkurt, **2. Baskı**, s. 56.

⁵⁷Yarg. HGK. T. 04.07.1973, E. 660, K. 600, www.kazancı.com, e.t. 23.04.2021.

⁵⁸Mehmet Bahtiyar, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 13. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 71.

⁵⁹Öztaş, s. 100.

⁶⁰Öztaş, s. 100.

1.3.3.2. Bono

1.3.3.2.1. Hukuki ve İktisadi Niteliği

Bono, TTK'da 776-779 arasındaki maddelerde düzenlenmiştir. Bonoya ilişkin olarak TTK md. 778. maddede poliçeye ilişkin hükümlere gönderme yapıldığı için bono, poliçe ile ortak özelliklerini de barındıran tüm hükümlerle incelenmelidir⁶¹.

Bonoda, senedi tanzim edip imzalayan ile lehtar arasında temel borç ilişkisi ve kambiyo ilişkisi olmak üzere iki ayrı borç ilişkisi oluşur⁶². Bu halde birbiri ile yarışan iki ayrı talep söz konusu olur. Bu şekilde iki ayrı talep hakkı bulunan alacaklı, bonoya dayanarak alacağını tahsil ettiğinde her iki ilişkiden doğan talep hakkı da son bulur.

Bono hukuki niteliği itibarıyla soyut bir borç ikrarıdır. TTK md.776'da da bononun şekli unsurları sayılırken “bir bedeli ödemek vaadi” ifadesi ile bu husus belirtilmiştir. Bu soyut borç ikrarının konusu, muhakkak bir para borcu olmak zorundadır. Haricinde bir misli eşya ya da altın dahi bononun konusunu oluşturamaz.

Bonoda senedi imzalayan bizzat ödemeyi de taahhüt eden kişidir. Dolayısıyla bonoyu tanzim eden kişinin sorumluluğu, poliçeyi kabul edenin sorumluluğu ile benzerdir.

Bonoda muhatap yoktur. Bu farklılık dışında bono, poliçe ile benzer hükümlere tabidir⁶³.

Bononun poliçeden farkı; poliçede bir havale işlemi söz konusu iken bonoda, senedi tanzim edip imzalayan, lehtara doğrudan bir ödeme vaadinde bulunur. Bonoda kambiyo senetlerinden poliçenin üçlü ilişkisinin aksine ikili bir ilişki bulunmaktadır.

1.3.3.2.2. Şekli Unsurları

Bononun şekli unsurları, TTK md.776'da düzenlenmiştir. Bu maddeler incelendiğinde TTK'nın 671. maddede düzenlenen poliçenin şekli unsurları ile benzerlik gösterdiği açıktır. Poliçe ile bono arasındaki en büyük fark; bonoda bir muhatabın bulunmayışıdır.

TTK'nın 776. maddesinde, senet metninde “bono”, “emre yazılı senet” ifadeleri veya senet Türkçeden farklı bir dilde yazılmış ise o dilde bono karşılığı kullanılan kelime

⁶¹Öztaş, s. 205.

⁶²Akın, s. 25.

⁶³Öztaş, s. 207.

bulunmak zorundadır⁶⁴. Kanunen bulunması zorunlu unsurlar var olmakla beraber sadece bono veya emre yazılı senet ifadesi eksik olan bir senet, emre yazılı olarak düzenlenmesi koşulu ile emre yazılı ödeme vaadi olarak kabul edilebilir. Bu senetler bono ile benzeri hükümler barındırorsa da işbu senetlerin ödenmemesi halinde kambiyo senetlerine özgü takip yolu uygulanmaz.

Bono, kayıtsız şartsız belirli bir meblağın ödeneceği vaadini içeren bir senettir⁶⁵. Bononun herhangi bir kayda ya da şarta bağlı olmayan belirli bir bedel ihtiva etmesi gerekir⁶⁶. Bonoda hem yazı hem rakam ile bedel gösterilmiş ise ve ikisi arasında fark var ise yazı ile gösterilen bedel; her iki bedel de yazı veya rakamla gösterilmiş ve aralarında fark var ise bu durumda en az olan bedel geçerli olacaktır. Bononun düzenlenmesi ile lehtara ödeneceği vaadedilen miktarın belirlenebilir olması yeterli olmaz. Bunun açıkça belirli bir miktar ve hatta kesin bir sayı olarak ifade edilmesi gerekir⁶⁷.

Bonoda geçerlilik şartlarından biri de lehine ödeme yapılacak olan lehtarın adının bonoda yer alıyor olmasıdır. Bu konuda poliçedeki hükümler bonoda da geçerlidir. Lehtarın kim olduğunun bono üzerinde gösterilmesi yeterli olup senet üzerinde birden fazla lehtar gösterilmesine yasal bir engel bulunmamaktadır. Ayrıca lehtarın hayal ürünü olması da bononun geçerliliğini etkilemez. Bir bono tanzim eden kişi, bu senette kendisini lehtar gösteremez⁶⁸. Bu konuda verilen Yargıtay kararı da aynı doğrultudadır⁶⁹.

Ödeme yeri, bonoda gösterilmesi gereken unsurlardan biridir(TTK md. 776/1-d). Ödeme yeri gösterilmeyen bono için kanunda tamamlayıcı hükümler bulunmaktadır. Bonoda ödeme yeri boş ise senedin düzenlendiği yer, ödeme yeri kabul edilir. Ancak burası da boş ise senedin kambiyo senedi vasfını haiz olmadığı tespit edilir. Bonoda birden fazla düzenleme yeri olursa, işbu bono yine geçersiz olur. Ödeme yerinin bono için önemi, işbu senetten kaynaklı uyuşmazlıklarda ödeme yerinin; yetkili mahkemenin veya icra dairesinin belirlenmesine yardımcı olmasıdır. Bonoda ödeme yerinin il veya ilçe olarak belirlenmesi yeterli olup ayrıca açık adres belirtilmesine gerek yoktur. Yarg. 12. HD. 23.03.2007 tarihli kararında, takip dayanağı 18.07.2005 tanzim ve 10.10.2005

⁶⁴ Akın, s. 26.

⁶⁵ Bozkurt, 2. Baskı, s. 61.

⁶⁶ Akın, s. 26.

⁶⁷ Öztan, s. 209.

⁶⁸ Öztan, s. 209.

⁶⁹ Yarg. 12. HD. T. 04.04.2017, E. 2016/12749, K. 2017/5365, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 09.06.2021.

vade tarihli ve 5600 Amerikan Doları bedelli senedin TTK'nın 688/6. maddesinde zorunlu unsur olarak düzenlenen tanzim yerini ihtiva etmediği ve aynı kanunun 689/son maddesine göre de düzenleyenin adı ve soyadı yanında yazılı bir yer adı da bulunmadığı gerekçesi ile işbu senedin kambiyo senedi niteliğinde olmadığına hükmederek konuya açıklık getirmiştir⁷⁰.

Bonoda düzenleme yeri il veya ilçe olarak belirlenmiş ise işbu bono geçerlidir. Hatta Yargıtay'ın güncel bir kararına göre, düzenleme yeri olarak gösterilen il kısaltılarak yazılmış ve hangi il olduğu konusunda kuşkuya yer yok ise bu illerin kısaltmalarının senette kullanılması da yeterlidir⁷¹.

Özetlemek gerekirse bonoda düzenleme yeri belirtilmemiş ya da düzenleyenin imzasının yanında da bir yer ismi belirtilmemiş ve son olarak birden fazla düzenleme yeri belirtilmişse bu bononun geçersiz olduğu sonucuna varılır.

Bonoda poliçede olduğu gibi zorunlu unsurlardan biri de, düzenleyenin imzasıdır(TTK md. 776/1-g). İşbu imzanın el yazısı ile atılması gerekir. Parmak izi, tasdikli işaret, mühür hatta dijital imzalar dahi geçerlilik sağlayamaz.

Bonoda düzenleme tarihinin de gösterilmiş olması gerekir (TTK md. 776/1-f). Aksi takdirde senet, bono olarak geçerlilik kazanmaz. Bu unsur bononun vadesi ve ödeme için ibraz süresi açısından oldukça önemlidir. Bir bononun geçerli olması için mutlaka düzenlenme tarihinin gün ay ve yıl olarak belirli olması gerekir. Tarih, rakam veya yazı ile de yazılsa belirli ve okunaklı olduğu sürece hiçbir sorun yoktur. Düzenlenme tarihinin belirli ve mümkün bir tarih olması gerekir⁷².

Poliçedekinin aksine bonoda kabul sistemi olmayıp düzenleyen senedi düzenleyip lehtara vermekle birlikte artık senedin asıl borçlusu haline gelir. Vadesi senetten belli olmayan bono, görüldüğünde ödenecek vadeli sayılır.

“Bono”, “emre yazılı senet” kelimeleri, kayıtsız ve koşulsuz belirli bir bedelin ödenmesi vaadi, lehtar, düzenleme tarihi ve düzenleyenin imzası unsurlarından birinin eksik olması halinde senet, bono vasfını yitirir. Bu şekilde unsurlarında noksanlık bulunan bonolara eksik bono denilir. Ancak düzenleyen tarafından bonodaki bazı unsurların bilerek eksik bırakılıp; lehtara doldurması için yetki verilmesi halinde bu tarz bonolara, açık bono denir⁷³. Açık bononun taraflar arasındaki anlaşmaya uygun olarak

⁷⁰Yarg. 12. HD. T. 23.03.2007, E. 2007/2763, K. 2007/5617, www.kazancı.com , e.t. 12.05.2021.

⁷¹Yarg. HGK. T. 13.06.2018, E. 2017/12-1153, K. 2018/1192, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=444198>, e.t. 09.06.2021.

⁷²Öztaş, s. 210.

⁷³Öztaş, s. 90, 212.

doldurulması gerekir. Aksi halde düzenleyen, sadece bonoyu anlaşılmaya aykırı şekilde dolduran kişiye karşı dava ve def'i yoluna başvurabilir. Ancak bonoyu devralan iyi niyetli üçüncü kişilere karşı bu iddialar ileri sürülemez⁷⁴.

Bonodaki bedel kaydı, senedin zorunlu şartından olmasa bile senedin bedelsizliğini ispat açısından bu kayda önem verilir. Dolayısıyla senedinde bedel kaydı bulunan lehtar, senedin soyut bir senet olduğu kuralına artık dayanamaz. Bedel kaydının aksini iddia eden bu iddiasını ispat yükü altına girecektir. Eğer her iki taraf da bedel kaydını t'alil ederse ispat yükü yer değiştirmez⁷⁵. İlerleyen konularda t'alil kavramına ve t'alil durumunda ispat hususuna ayrıntılı olarak değinileceğinden burada t'alil hususunu bu şekilde açıklamakla yetiniyoruz⁷⁶.

1.3.3.3. Çek

1.3.3.3.1. Hukuki ve İktisadi Niteliği

Çek, TTK'da 780-823 maddeleri arasında düzenlenmiş olup, uygulamada sıkça kullanılan ve çok çeşitli uyuşmazlık konuları ile karşılaşılan, ticari hayatın vazgeçilmez kambiyo senetlerinden biridir.

Çek hukuki niteliği gereği bir havale işlemi olup kanunen emre yazılı bir senettir. Çek, bu özelliği ile poliçeye benzer⁷⁷.

Çekin poliçeden önemli farkları vardır. Bunlardan birincisi, çek bir ödeme aracı olmasına rağmen poliçe bir kredi aracıdır. İkinci olarak çekte muhatap banka kabul (TTK md. 784) ve ciro edemezken (TTK md. 789/2), poliçede ise kabul beyanı vardır ve muhatap poliçeyi ciro edebilir. Diğer bir fark ise çekte kısa süreli ibraz müddetleri vardır; ancak vade yoktur. Çek görüldüğünde ödenir (TTK md. 795). Çek hamiline düzenlenebilirken, poliçe hamiline düzenlenemez. Çek düzenleyebilmek için, düzenleyenin muhatap banka ile bir çek anlaşması yapması ve çek hesabında bir karşılığının olması gerekir (TTK md. 783)⁷⁸.

TTK'nın 795. maddesinde çekte vadenin olmadığı, dolayısıyla çekin görüldüğünde ödenen bir kambiyo senedi olduğu düzenlenmiştir. Kanun koyucu TTK'daki açık ve emredici hükümlere nazaran, önce 5838 Sayılı Kanun İle 3167 Sayılı Çek Kanunu'na

⁷⁴Kendigelen/Kırca, s. 160.

⁷⁵Pulaşlı, s. 258.

⁷⁶Adnan Deynekli, "Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. IX, S. 1-2, Ankara 2005, s. 153.

⁷⁷Öztan, s. 219.

⁷⁸Pulaşlı, s. 284.

eklenen geçici madde ile “31.12.2009 tarihine kadar, üzerlerine yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir” demek suretiyle, ileri tarihli çeke belirli bir süre izin vermişse de 5941 Sayılı Çek Kanunu’nun kabul edilmesiyle, bu kanunun geçici 1/5. fıkrasıyla bu süre, 31.12.2011’e kadar uzatılmıştı. Bu süre günümüze kadar sürekli uzatılmış⁷⁹ ve son olarak 31.12.2020 tarih ve 31351 sayılı 5. mükerrer Resmi Gazete ilanında “7262 Sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun”un 26. maddesi ile 5941 Sayılı Çek Kanunu’nun geçici 3. maddesinin 5. fıkrasında yer alan “31.12.2020” ibaresi “31.12.2021” olarak değiştirilmiştir. Buna göre 31.12.2021 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersiz sayılacaktır. Diğer bir deyişle çek, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ödenmesi için muhatap bankaya ibraz edilemeyecek, ibraz edilmesi halinde muhatap bankaca herhangi bir işlem yapılmayacak ve bu konudaki mevcut uygulama devam ettirilecektir.

1.3.3.3.2. Şekli Unsurları

TTK’nın 780. maddesinde çekin kanun kapsamında geçerli olabilmesi için gerekli koşulların neler olduğuna yer verilmiştir. Buna göre; senet metninde “çek” kelimesi ve senet Türkçeden farklı bir dille yazılmış ise o dilde “çek” karşılığı olarak kullanılan kelime yer almak zorundadır⁸⁰.

Çekte belirli bir bedelin yazılmış olması gerekir (TTK md. 780/1-b). Çekte yazılı olan bedelin, herhangi bir kayıt ve şarta bağlanmaması gerekir. Aksi ihtimalde çek kambiyo senedi olmaz. Çek aracılığı ile ödenilecek olan bedel ancak para olarak gösterilebilir. Para dışında misli bir eşyanın teslimi çek ile gerçekleşmez⁸¹. Çekte ödenecek olan bedel Türk Lirası ya da yabancı para şeklinde olabilir. Çeke faiz şartı da yazılamaz. Zira çekte ödenilecek olan bedel herhangi bir kayıt ve şarta bağlanamaz^{82,83}.

Çek yalnızca bir bankaya hitaben yazılabilir (TTK md. 782/2). Düzenleyen bu durumda bankaya lehtara ödemedede bulunma; lehtara da ödemeyi talep etme yetkisi verir. Poliçede olduğu gibi çekte de muhatabın senet metninde gösterilmesi gerekir. Ancak poliçeden farklı olarak Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir banka

⁷⁹Pulaşlı, s. 337.

⁸⁰Mutlu Dinç, **Yeni Türk Ticaret Kanunu**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012, s. 679.

⁸¹Ali Bozer/Celal Göle, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 9. Bası, İş Bankası Yayınları, Ankara 2020, s. 245.

⁸²Pulaşlı, s. 312.

⁸³Hüseyin Ülgen/Mehmet Helvacı/Arslan Kaya/N.Fusun Nomer Ertan, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 12. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 271.

olabilir(TTK md. 782/1). TTK md.815'te banka kavramından ne anlaşılması gerektiği açıklanmaktadır. Buna göre bankadan kasıt, Bankacılık Kanunu'na tabi olan kuruluşlardır. Ödeme yeri Türkiye dışında olan çekler için banka teriminden hangi kuruluşların anlaşılacağı ödeme yeri hukukuna göre belirlenir⁸⁴. Çekte birden fazla kişinin muhatap olarak gösterilmesi hukuken mümkün değildir⁸⁵.

TTK'ya göre bir çekte düzenleyenin adının yazılması zorunlu unsur değilse de düzenleyenin el yazısı ile imzası çekte mutlaka yer almalıdır. Hamiline yazılı çeklerde "HAMİLİNE" ifadesinin matbu olarak bulunması gerekir. Çekte düzenleyenin imzasının senedin ön yüzünde bulunması gerekir⁸⁶.

Kambiyo senetlerinden biri olan çekin nerede ve ne zaman düzenlendiğinin çek üzerinden anlaşılıyor olması gerekir. Ancak düzenleme yeri çekte belirlenmemiş ise çek, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır(TTK md. 781/3). Bu ihtimallerden hiç birisi mevcut değil ise ya da birden fazla düzenleme yeri çek üzerinden anlaşılıyor ise senet çek niteliğini haiz değildir. Bu durumda çek adi havale hükmünde sayılır⁸⁷.

TTK md. 780/1 hükmü gereğince çek üzerine düzenleme tarihinin yazılması zorunlu unsurdur. Düzenleme tarihi bulunmayan çek, diğer tüm zorunlu unsurları taşısa dahi çek hükmünde sayılmaz⁸⁸.

Çek, kanunen emre yazılı senet olup nama, emre ve hamiline yazılı olabilir⁸⁹. Çünkü çekte zorunlu unsurlar arasında lehtar yer almaz. Lehtar belirtilmemiş çek, hamiline yazılı sayılır⁹⁰.

Çekte ödeme yeri ihtiyari unsurlardan biridir. Ödeme yeri; il, ilçe, bucak, köy olarak gösterilmelidir. Zira bu durum en çok çekin ibrazı bakımından önemlidir. Ödeme yerinin bir çekte bulunmaması, çeki doğrudan geçersiz hale getirmez. Çekte açıkça ödeme yeri yoksa ödeme yeri muhatapın ticaret unvanı yanında gösterilen yerdir. Ancak muhatapın unvanının yanında birden fazla yer gösterilmiş ise çek ilk gösterilen yerde ödenir. Eğer ki çekte ödeme yerine ilişkin bir açıklık yok ise ve buna ilişkin başka bir kayıt da yoksa ödeme yeri muhatapın merkezinin bulunduğu yerdir⁹¹.

⁸⁴Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 274.

⁸⁵Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 275.

⁸⁶Fatih Bilgili/Ertan Demirkapı, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 10. Baskı, Dora Basımevi, Bursa 2019, s. 153.

⁸⁷Pulaşlı, s. 325.

⁸⁸Pulaşlı, s. 320.

⁸⁹Akın, s. 28.

⁹⁰Yarg. 12. HD. T. 14.05.1996, E.1996/5892, K. 1996/6359,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 17.08.2021.

⁹¹İsmail Kayar, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 7. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2013, s. 175.

Düzenleyen ile muhatap banka arasında var olan ve hüküm doğuran bir çek anlaşması olmalıdır. Bu anlaşma ile düzenleyen; lehtara olan borcunu ödeme hususunu, muhatap bankaya havale eder. Muhatap banka düzenleyene karşı, çekin ibrazı halinde ödeme yükümlülüğü altına girer⁹². Düzenleyen ile muhatap banka arasında herhangi bir çek anlaşması olmaması veya çekin karşılığının olmaması, muhatap bankanın çek bedelini lehtara ödemesine engel olmaz. Çünkü bu durum çekin geçerliliğini etkilemez⁹³.

Çekte emredici hükümlerden birisi de kabul yasağıdır. Poliçeden farklı olarak çeke yazılan kabul şerhleri yazılmamış sayılır(TTK md. 784)⁹⁴. Muhatap çeki kabul edip ödeyeceğini belirtebilir. Çekte kabul yasağı kuralı, çekte asıl borçlu bulunmamasına neden olmuştur. Çekin sadece müracaat borçluları vardır. Bunlar da düzenleyen, ciranta ve olması halinde avalistlerdir.

Kambiyo senetlerinden biri olan çek kanunen emre yazılıdır ve kural olarak ciro yoluyla devredilir. Bunun dışında miras, cebri icra, işletmenin devri veya birleşmesi gibi sebeplerle de çekin cirosuz el değiştirmesi de mümkündür⁹⁵.

Çekten doğan tüm talepler, üç yıllık zamanaşımı süresine tabiidir(TTK md.814). TTK'da bu konuda "altı ay" olan zamanaşımı süreleri, 03.02.2012 Yürürlük Tarihli 6273 Sayılı Kanun'un 7. maddesi ile "üç yıl" olarak değiştirilmiştir⁹⁷.

1.3.4. Kambiyo Taahhüdü

Kambiyo taahhüdü kavramı hukukumuzda çeşitli kanunlarda kullanılmıştır. Örneğin, Türk Medeni Kanunu'nun 429/1. maddesinde; 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 133/2. maddesinde; 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1070. maddesinde düzenleme

⁹²Seza Reisoğlu, **Çek Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011, s. 37.

⁹³Kendigelen/Kırca, s. 279.

⁹⁴Akın, s. 29.

⁹⁵Kayar, Kıymetli Evrak, s. 183. Çekte, rehin cirosu yapılamamasına rağmen temlik ve tahsil cirosu yapılabilir. Temlik cirosunda çekin dayandığı hakkın üçüncü kişiye devredilmesi söz konusudur. Tam veya beyaz ciro şeklinde yapılabilen bu cironun geçerli olabilmesi için senet üzerinde herhangi bir kayda ihtiyaç yoktur. Dolayısıyla hiçbir kayıt içermeyen veya sadece "Bedelini ödeyiniz" şeklinde bir kayıt bulunduran ciro, temlik cirosu niteliği taşır Temlik cirosun yapılması ile ciro ve akabinde çekin teslimiyle çekin ihtiva ettiği bütün haklar cirantaya geçmiş olur. Yarg. HGK. T. 04.07.2007, E. 2007/19-451, K. 2007/447, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 14.05.2021.

⁹⁶TTK.'nın 688. maddesinin de açıkça düzenlediği gibi "bedeli tahsil içindir", "vekâleten" veya bedelin başkası adına kabul edileceğini belirten bir şerhi ya da sadece vekil etmeyi ifade eden bir kaydı içeren bir cironun olması halinde hamil, poliçeden doğan bütün haklarını kullanabilmelidir. Fakat bu durumda hamil, işbu kambiyo senedini ancak tahsil cirosu ile tekrar ciro edebilir. Erdoğan Moroğlu/Abuzer Kendigelen, **İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat**, Güncelleştirilmiş 10. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 558.

⁹⁷Mertol Can, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 4. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara 2019, s. 137.

alanı bulmuştur. Tüm bu yasal düzenlemelerde kambiyo taahhüdünde bulunmak, kredi işlemini ifade eden bir poliçe veya bono ile borç altına girmek anlamındadır⁹⁸.

Kambiyo taahhüdü şekle bağlı olup taahhüdün türüne göre de şekli değişmektedir. Kambiyo taahhüdünün oluşması için öncelikli olan bir kambiyo senedinin var olmasıdır. Kambiyo ilişkisinin taraflarının, kambiyo sözleşmesi yapmalarındaki asıl neden, para alacağını içeren bir temel alacaktır. Bu alacağın hukuki sebebi de bir temel borç ilişkisidir⁹⁹.

Temel borç ilişkisinin geçersiz olması, kambiyo senedini geçersiz yapmasa da bedelsiz bir kambiyo senedi haline gelmesinden de kurtaramaz. TBK md. 27/1 hükmü; *“Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.”* demek suretiyle bir temel borç ilişkisinin hangi hallerde geçersiz olacağına değinmiştir. Yine şekil şartlarına uyulmadan oluşturulan bir temel borç ilişkisi de yahut tarafların fiil ehliyetine sahip olmaksın yapmış olduğu işlemler de geçersiz bir ilişki ortaya çıkaracaktır¹⁰⁰.

Temel borç ilişkisi oluşurken ehliyetsiz olmasına karşın senedin düzenlenmesi esnasında ehliyetli olan borçlunun düzenlediği kambiyo senedinin hükümsüzlüğünden bahsedilemez. Böyle bir durumda senet sadece bedelsizdir¹⁰¹.

Senet borçlusu; somut olaydaki sözleşme şartlarına göre sözleşmeden dönme ya da karşı borçlunun eksik, ayıplı ifası nedeniyle kullanacağı seçimlik hakları (sözleşmeden dönme veya bedelden indirim yapılmasını talep hakkını) kullanabilecektir¹⁰².

Borçlunun, borcunu ifasının alacaklı ile aralarında anlaşmaları edime uygun şekilde ifa etmesi gerekliliği hukukumuzda hâkim olan ilkedir¹⁰³. Aksine bir durum borca aykırılık sonucu doğurur. Ancak taraflar, aralarında anlaşarak borcun konusu olan edimden başka bir şeyin ifası ile de borcun sona erebileceğini kabul edebilirler.

Temel ilişki ve bu ilişkinin tarafları arasında ifa için yapılan anlaşma çerçevesinde kambiyo senedinin düzenlenmesi ve bu senedin kambiyo senedini düzenleyen tarafından ilk alıcısına(lehtara) teslim edilmesi ile kambiyo taahhüdü doğar¹⁰⁴.

⁹⁸Yaşar Karayalçın, **Ticaret Hukuku III Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1970, s. 40.

⁹⁹Acar, s. 18.

¹⁰⁰İsmet Sayhan, **Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi ve Bedel İlişkisi**, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2006, s. 135.

¹⁰¹Acar, s. 44.

¹⁰²Fahrettin Aral, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2010, s. 99.

¹⁰³M. Kemal Oğuzman/M. Turgut Öz, **Genel Hükümler Cilt -2**, 16. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2021, s. 138. Tan Tahsin Zapata, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 18. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2018, s. 135.

¹⁰⁴Hüseyin Ülgen/Mehmet Helvacı/Abuzer Kendigelen/Arslan Kaya, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 10. Baskı, XII Levha Yayınları, İstanbul 2015, s. 87.

Hazırlanan kambiyo senedinin ilgili türündeki(poliçe, bono, çek) tüm şekil şartlarını taşıması gerekir. Bu kambiyo senedinin var olması için bir önkoşuldur. Hazırlanan senet her ne kadar iç ilişkide temel borç ilişkisine dayansa da dış dünyaya sebepten soyut (mücerret) bir senet olarak gelir.

Kambiyo senetlerinin sebepten soyut ve kurucu mahiyette olması, uygulamada bazı terimleri açıklamada zorluklara sebep olmaktadır. Şöyle ki; düzenlenen kambiyo senedinin temel borç ilişkisini sonlandırıp sonlandırmayacağı uygulamada açıklığa kavuşturulması gereken bir husustur. Kambiyo senedi ifa yerine mi yoksa ifa uğruna (amacıyla) mı düzenlenmiştir sorusuna cevap bulunmalıdır.

Kambiyo senedinin düzenlenmesi ile temel borç ilişkisinden bağımsız bir alacak oluşur. Buna karşılık kambiyo sözleşmesinin ödeme için değil de, ifa yerine geçmek için düzenlendiği kanaatine varılırsa borç yenilenmiş olur; böylece önceki borç sona erer. Bunun için açıkça borcun yenileme iradesi ile sona erdirildiğinin ispatlanması gerekir¹⁰⁵.

Yenilemeden söz edebilmek için öncelikle var olan bir borç ve akabinde eski borcun yerine getirilecek yeni bir borç bulunmalıdır. Aynı zamanda tarafların da hukuki sebepleri farklı olan söz konusu yeni borcu oluştururken eski borcu sona erdirme kasıtları olmalıdır¹⁰⁶.

TBK'da yenileme borcu sona erdiren hallerden olup temel borç ilişkisinin taraflarının kambiyo senedini düzenleyerek yenileme yapmış oldukları hususunda açıkça anlaşmaları halinde kambiyo senedi ifa yerine geçmektedir. Yani temel borç kambiyo senedinin düzenlenmesi ile sona erer.

Yenileme ile ilk borç ayni ve şahsi tüm ferileriyle sona erer ve tarafların anlaşarak ortaya çıkardıkları yeni borç kambiyo senedine dayanan sebepten soyut bir borçtur. Dolayısıyla eski borca yönelik ileri sürülen def'ilerin yenileme ile oluşan yeni borç için ileri sürülmesi söz konusu olmaz¹⁰⁷.

İfa yerine kambiyo taahhüdünde bulunduğu açıkça belli ise asıl borç yenileme suretiyle sona erer¹⁰⁸. Bunun yerine borçlu sadece kambiyo borcunu ödeyerek borçtan kurtulur. Böyle bir durumda asıl borçla birlikte ona bağlı bütün ayni ve şahsi teminatlar sona ereceği gibi asıl borca ilişkin sakatlıklar ve def'iler de artık sona ermiş olacaktır (TBK md.131/1).

¹⁰⁵ Ahmet Türk, **Maddi Hukuk ve İcra-İflas Hukuku Yönleriyle Menfi Tespit Davası**, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2006, s. 307-382.

¹⁰⁶ Ali Naim İnan/Özge Yücel, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, s. 632.

¹⁰⁷ İnan/Yücel, s. 632.

¹⁰⁸ Tan Tahsin Zapata, **Borçlar Hukuku**, 10. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2013, s. 141.

İşlemiş faizin ve ceza koşulunun ifasını isteme hakkı sözleşmeyle veya ifa anına kadar yapılacak bir bildirimle saklı tutulmuş ise ya da durum ve koşullardan saklı tutulduğu anlaşılıyorsa, bu faizler ve ceza koşulu ayrıca istenebilir (TBK md. 131/2).

Var olan bir borç için kambiyo senedi verilmesi, aksi açıkça düzenlenmemişse (TBK md. 133/2) ifa uğruna edim anlamına gelir. Kambiyo senedi düzenlenmesi kural olarak borcun yenilenmesi anlamına gelmez. Düzenlenen kambiyo senedinin ödenmesi ile birlikte kambiyo senedinin düzenlenmesine neden olan borç sona ermiş olur¹⁰⁹.

Türk Borçlar Kanunu'nun 133. maddesi; "Yeni bir borçla mevcut bir borcun sona erdirilmesi, ancak tarafların bu yöndeki açık iradesi ile olur. Özellikle mevcut borç için kambiyo taahhüdünde bulunulması veya yeni bir alacak senedi ya da yeni bir kefalet senedi düzenlenmesi, tarafların açık yenileme iradeleri olmadıkça yenileme sayılmaz." demek suretiyle bu durumu izah etmiştir.

İfa uğruna edim, TBK'da kavram olarak tanımlanmamıştır. İfa uğruna edimde borç, sözleşmenin taraflarınca anlaşılacak edimden başka bir edim ile ifa edilmekte ve bu edim alacağı ne ölçüde karşıladı ise borç da o ölçüde sona ermektedir¹¹⁰. Böyle bir durumda temel borç ilişkisinden kaynaklanan sebebe bağlı alacak ve senetten doğan soyut alacak varlıklarını koruduğu için temel alacağa yönelik olarak aynı ve şahsi tüm feriler de varlığını sürdürür. Dolayısıyla ifa uğruna kambiyo senedi düzenlenmesi halinde hem temel borç ilişkisinden kaynaklanan hak hem de kambiyo senedinden doğan hak birbiriyle yarışır. Alacaklının kambiyo taahhüdünden doğan talep hakkı sona erse de ya da zamanaşımına uğrasa da alacaklı tarafı olduğu temel borç ilişkisinden doğan talep hakkını borçluya karşı ileri sürebilir¹¹¹.

¹⁰⁹Yarg. 11. HD. T. 28.02.2018, E. 2016-10878, K. 2018/1532,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 09.06.2021.

¹¹⁰Acar, s. 11.

¹¹¹Zapata, **10. Baskı**, s. 144., Baki İlkay Engin, **İfa Uğruna Edim (Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı)**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 839-862.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMBIYO SENETLERİNDE BEDELSİZLİK

2.1. Bedel ve Bedelsizlik Terimlerinin Anlamları

Bedelsizlik kavramı; Türk Ticaret Kanunu, İcra ve İflas Kanunu ve diğer yasal düzenlemelerde açıkça tanımlanmamıştır. Bu eksiklik uygulamada birçok sorunu da beraberinde getirmiştir.

Bedel- bedelsizlik konusuna en çok Yargıtay kararlarında değinilmiştir. Bedel kelimesinin sözlük anlamı; bir malın, hizmetin veya hakkın karşılığı olarak verilen para, verilen mal, yapılan hizmettir¹¹².

Doktrinde bir görüşe göre bedel; senedi elinde bulunduranın, senede karşılık olarak ifa ettiği veya etmesi gereken edimi ifade eder¹¹³.

Yargıtay, kambiyo senedinde bedelsizlik sebebiyle açılan davalarda, bedelin karşılığı olarak kambiyo senedi düzenlendiğini belirterek, senetteki bedelsizliğin tespiti konusunda edimin ifa edilip edilmediğinin araştırılmasına karar vermiştir¹¹⁴.

2.2. Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik Kavramı

Bedelsiz senedin tanımı, mevzuatta düzenlenmemiştir¹¹⁵. Borçlu, bedelsiz senet nedeniyle menfi tespit davası açarak borçlu olmadığının tespitini mahkemeden talep edebilir¹¹⁶.

Kambiyo senetlerinde, senede dayanan temel alacak bulunmuyorsa veya herhangi bir nedenle sona ermiş ise kambiyo senedinin bedelsiz olduğu açıktır. Temel alacak ifa edilmişse, alacaklının borcu için takas edilmiş ise, borçlu alacaklı tarafından ibra edilmişse, malın ayıplı çıkmasından dolayı iade edilmişse ya da mal henüz hiç teslim edilmemişse, kambiyo taahhüdü hükümsüz ise, kambiyo senedine dayanan borç zamanaşımına uğradiysa veya kambiyo senedinin şekil bozuklukları, senedin yapılmasındaki bozukluklar, temsil yetkisinin var olmaması gibi durumlarda kambiyo

¹¹²Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, 10. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 163.

¹¹³Nurkut İnan, **Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Bonoları**, Ankara 1969, s. 15.

¹¹⁴Yarg. 11. HD. T. 11.12.1978, E. 1978/5166, K. 1978/5535,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t.: 09.06.2021.

¹¹⁵Türk, **Menfi Tespit Davası**, s. 319.

¹¹⁶Ali Ayli/Mehmet Üçer, "Çekte Bedelsizlik İddiası ve Açılabilir Davaya", **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 2018,C. 23, S. 39, s. 413-451., <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/595341>, e.t. 09.05.2021.

senedi bedelsiz veya karşılıksız kalmış demektir¹¹⁷. Ancak, teslim edilmeyen veya iade edilen alacağa rağmen senet bedeli ödenirse, burada borçlar hukuku kapsamında artık sebepsiz zenginleşme hükümleri gündeme gelir(TBK md. 77 vd.).

İnan'a göre bedelsiz senet; "temel alacağın kendini meydana getiren asıl borç münasebetiyle birlikte yahut ondan ayrı olarak ortadan kalktığı, muteber olarak doğmadığı yahut hiç mevcut olmadığı ticari senetler" olarak tanımlanmalıdır¹¹⁸.

2.3. Bedelsizlik Türleri

Bedelsizlik, senedin düzenlendiği andan itibaren olabileceği gibi senet düzenlendikten sonra da ortaya çıkabilir. Yine bedelsizlik geçici süre ile oluşabileceği gibi senet alacaklısı ve borçlusunun karşılıklı anlaşması nedeniyle de bedelsizlik söz konusu olabilir.

Doğması mümkün veya koşula bağlanmış bir alacak için ticari senet düzenlenir ve senedin vadesi geldiği halde koşul henüz gerçekleşmezse; o an için geçici süreyle de olsa senet bedelsiz kabul edilir¹¹⁹.

Bedelsizlik tarafların bu konuda anlaşıp anlaşmamasına göre de iki ana başlık altında toplanabilir. Tarafların bedelsizlik konusunda anlaşma yapmamış olması ihtimalinde ise bedelsizlik halleri; başta var olan, sonradan oluşan ve geçici süreyle bedelsizlik olmak üzere üçe ayrılır.

Başta var olan bedelsizlik halleri; irade bozuklukları, aşırı yararlanma, ehliyetsizlik, temel borç ilişkisinin emredici hukuk kurallarına, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı, imkânsız olması ve şekle aykırılık olmak üzere beş'e ayrılır.

Sonradan oluşan bedelsizlik ise alacağın ifası sebebiyle bedelsizlik, zamanaşımı, temel borç ilişkisine istinaden başka bir kambiyo senedi düzenlenmesi, taraflar arasında temel ilişki dışında diğer borç ilişkisinden doğan def'iler olmak üzere dörde ayrılır.

Geçici süre ile bedelsizlik ise vade zamanında alacağın talep edilemeyeceği kambiyo senetleri ve temel alacağın cari hesaba kaydedilmesi sonucu bedelsizlik olmak üzere ikiye ayrılır.

¹¹⁷Soydal Çınar, s. 106.

¹¹⁸İnan, s. 26.

¹¹⁹Coşkun, s. 1028.

2.3.1. Tarafların Bedelsizlik Konusunda Bir Anlaşma Yapmamış Olması

2.3.1.1. Başta Mevcut Bedelsizlik Halleri

Baştan itibaren var olan bedelsizlik hallerinde kambiyo senedinin dayanağı olan temel borç ilişkisi ya hiç doğmamıştır ya da baştan itibaren geçersizdir. İrade bozuklukları, aşırı yararlanma, ehliyetsizlik, temel borç ilişkisinin emredici hukuk kurallarına, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya imkânsız olması ve şekle aykırılık başta var olan bedelsizlik halleridir.

2.3.1.1.1. İrade Bozuklukları

Bir sözleşme yapılırken tarafların sözleşme iradelerinin oluşumu sırasında yahut bu iradelerini beyan etmeleri anında ortaya çıkan bozukluklara irade sakatlıkları denir. İrade sakatlıkları hata, hile ve tehdit (korkutma) olmak üzere üçe ayrılır¹²⁰.

Temel ilişki kurulurken oluşan irade bozuklukları(hata, hile, tehdit) bedelsizliğe yol açabilir. Zira bozucu şart gerçekleşir yani iradesi sakatlanan borçlu, TBK md. 39 uyarınca yanıltma veya aldatmayı öğrendiği ya da korkutmanın etkisinin ortadan kalktığı andan başlayarak bir yıl içinde sözleşmeyle bağlı olmadığını bildirirse, temel ilişki iptal edilmiş olur. Dolayısıyla temel alacak geçersiz hale geldiğinden, kambiyo taahhüdü de bedelsiz kalır. Klasik bir örnek vermek gerekirse, pırlanta yüzük zannederek sahte bir yüzük satın alan kişi, bu nedenle sözleşmeyi iptal eder ise bu satın alma işlemi için düzenlenen kambiyo senedi bedelsiz kalmış olur.

Kambiyo ilişkisinin hata, hile ve tehdit etkisi ile oluşması hali; kanun gereği kambiyo taahhüdünün geçersizliğine ilişkin bir def'i niteliğinde olduğundan senedin lehtarları ve senedi iktisap ederken bilerek borçlu aleyhine hareket eden hamillere karşı ileri sürülebilir. Bu def'iler senet metninden anlaşılmadığı için etkisi nispi niteliktedir. Haliyle kural olarak iyi niyetli hamillere karşı ileri sürülemezler¹²¹.

Hileye maruz kalan kimse söz konusu senedi düzenlemeden önce gerçeği öğrenmiş ve buna rağmen senedi düzenleme iradesine sahip ise burada senedin bedelsizliğinden söz edilemez¹²². Burada kişinin zımni de olsa bir kabul iradesi vardır¹²³.

¹²⁰İnan/Yücel, s. 308.

¹²¹Ayli /Üçer, s. 429, e.t. 12.05.2021. İrade bozukluklarından hata, BK. md. 24/1'de düzenlenmiş olup bunlar sözleşmenin niteliğinde hata, eşyanın aynında hata, şahsın kimliğinde hata, edimde hata, akdin lüzumlu vasıflarında hatadır. Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 21. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2017, s. 394.

¹²²İrade bozukluklarından hilenin sebep olduğu irade bozukluğu, iradenin beyana geçirilmesi sırasında değil; iradenin oluşum anında meydana gelmektedir. Hilede aranan kast karşı tarafa onu sözleşme yapmaya yönlendirmek için bilerek ve kasten gerçek dışı beyanda bulunma şeklinde gerçekleşir. Kast doğrudan olabileceği gibi muhtemel yani olası kast şeklinde de olabilir. Hilenin gerçekleşmesi için somut

Son olarak kişi, tehdit edildiği kişi tarafından arzulanan şeyi yapmadığında kendisine ya da bir yakınına bir zarar verileceğinden korkuyorsa ve işbu korkudan dolayı da bir sözleşme düzenliyse burada tehdit hali gerçekleşmiş demektir¹²⁴¹²⁵.

2.3.1.1.2. Aşırı Yararlanma

Bir sözleşmede ivazlar arasında açık bir dengesizlik bulunursa ve bu durum, zarar görenin darda bulunmasından ya da düşüncesizlik, tecrübesizliğinden yararlanılarak meydana getirilmiş ise zarar gören bir yıl içerisinde söz konusu sözleşmeyi iptal ettirdiğini bildirmek suretiyle teslim ettiği şeyin iadesini talep edebilir. Bu duruma gabin yani aşırı yararlanma denir. Aşırı yararlanma, kural olarak her iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde söz konusu olur. Aşırı yararlanmada mağdur olan kişi kıyasen irade bozukluklarında olduğu gibi sebepsiz zenginleşme yolu ile ya da istihkak davası yolu ile ifa ettiği edimi geri isteyebilir¹²⁶.

Aşırı yararlanmanın söz konusu olabilmesi için edimler arasında aşırı dengesizlik şeklinde gerçekleşecek bir objektif unsurun bulunması gerekir. Ayrıca zarar görenin de içinde bulunduğu müzayaka (zor durumda olma), hiffet(düşüncesizlik), tecrübesizlik gibi bazı özel durumların da varlığı gerekir¹²⁷.

Yarg. 13. HD.19.10.1982 tarihli kararında, borçlunun içinde bulunduğu maddi ve manevi müzayaka durumundan yararlanıp ondan fahiş çıkar sağlayarak imzalatılan senedin iptali gerekeceğine hükmedilmiştir¹²⁸.

olayda aldatma eylemi ve aldatma kastının bulunuyor olması gerekir. Ayrıca aldatma eylemi ile de sözleşme arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Merve Yılmaz, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Kıymetli Evrakta Şahsi Def’iler”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE., Isparta 2007, s. 34.

¹²³Acar, s. 34. Bir kimse, asıl borç ilişkisini oluşturan sözleşmeyi yaparken esaslı bir hataya düşerse bu kişi sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir(BK. md. 23).Acar, 32.

¹²⁴Acar, s. 35. İkrâh halinde (korkutma) BK. md. 29/1’de düzenlendiği üzere iki taraftan birinin karşı tarafın ya da üçüncü bir kişinin hukuka aykırı ve esaslı şekilde korkutması sonucu bir sözleşme yapması halinde bu sözleşme korkutulana bağlamaz. Burada söz konusu olan korkutmaya neden olan tehdit hukuka aykırı olmalıdır. Yılmaz, s. 41. Tehdit, maddi ve manevi şeklinde iki grupta incelenebilir. Maddi tehdit, kişinin iradesinin cebir ile zor kullanılarak gerçekleştirilmesi iken manevi cebirde ise kişi korkutularak işlem yaptırılır. Korkutmanın kişide manevi anlamda tehdit haline gelebilmesi için kişinin kendisine veya yakınlarına yöneltilmiş ağır ve derhal meydana gelebilecek hukuka aykırı bir tehlikenin var olmuş olması gerekir. Yılmaz, s. 40.

¹²⁵İradesi sakatlanan kişi sözleşmedeki iptal hakkını bir yıllık hak düşürücü süre içerisinde hata ve hile şeklindeki irade bozukluğu hallerini öğrendiği tarihten itibaren, korkutmada ise korkutmanın ortadan kalktığı tarihten itibaren tek taraflı ulaşması gereken, bozucu yenilik doğuran irade beyanı ile ileri sürebilir. Söz konusu iptal beyanı şekle tabi değildir. Bir yıllık süre içerisinde işbu iptal hakkı kullanılmaz ise hak sahibi bu hakkında feragat etmiş olur. Eren, s. 375.

¹²⁶Eren, s. 382.

¹²⁷Yılmaz, s. 46.

¹²⁸Yarg. 13. HD. T. 19.10.1982, E. 4652, K. 6044,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 09.06.2021.

Yine Yarg. 19. HD.03.03.2003 tarihli kararında, ehliyetli bir kişi için hile ya da hata sayılmayan bir oluşumun, yaşlı olan kişiler için kandırıcı sayılabilecek bir neden yokken zengin bir kişinin fakir bir kişiden yüksek miktarda bir parayı ödünç almasının her zaman rastlanabilir olaylardan olmadığını belirtmiştir¹²⁹.

Doktrinde bir görüşe göre aşırı yararlanma durumunda temel ilişkinin yanında düzenlenen kambiyo senedi de hükümsüzdür¹³⁰. Bir başka görüşe göre, burada irade bozukluğu hallerindekinden farklı bir durum bulunmayıp aşırı yararlanmaya uğranılan durum temel ilişkide gerçekleşmiş ise temel ilişki geçersiz olsa dahi kambiyo senedi sebepten soyut olduğu için geçersiz değil sadece bedelsiz olacaktır. Dolayısıyla açılacak olan dava, bedelsizlik sebebiyle menfi tespit davasıdır¹³¹.

Temel borç ilişkisinin oluşumu sırasında aşırı yararlanma söz konusu olursa kambiyo senedi bedelsiz hale gelir. Aşırı yararlanma, TBK md.28'de düzenlenmiştir. Temel borç ilişkisinde aşırı yararlanmanın mağduru konumundaki borçlu düşüncesizliğini veya deneyimsizliğini öğrendiği tarihten itibaren ya da zor durumda kalma durumunun sona erdiği tarihten itibaren bir yıl ve her halükarda temel ilişkinin kurulduğu tarihten itibaren beş yıl içinde işbu temel borç ilişkisinin dayandığı sözleşme ile bağlı bulunmadığını, karşı tarafa bildirerek borç ilişkisini geçmişe etkili şekilde sona erdirir.

2.3.1.1.3. Ehliyetsizlik

Kambiyo senedinde ehliyet, genel hükümlere tabidir. Bir kişinin fiil ehliyetine sahip olması, kambiyo senedi düzenleme yeteneğini haiz olduğu anlamına gelir. Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre varlığı zorunlu organları oluşturduktan sonra fiil ehliyeti kazanırlar zira iradelerini organları aracılığıyla açıklarlar¹³².

TTK'nın 670. maddesine göre borçlanmaya ehil olan kimse kambiyo senetleri ile de borçlanmaya ehildir¹³³. Kambiyo senetlerinde ehliyet-ehliyetsizlik re'sen incelenir. Ehliyetsizlik nedeniyle icra mahkemelerine yapılan şikâyet süresizdir. Ehliyetsizliğin mevcudiyetinde bu duruma karşı tarafın iyi niyet iddiası söz konusu olamaz. Ehliyetsizliği iddia eden iddiasını ispatla mükelleftir¹³⁴.

¹²⁹Yarg. 19. HD. T. 03.03.2003, E. 4632, K. 1661,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 09.06.2021.

¹³⁰Bahtiyar, **16. Baskı**, s. 33.

¹³¹Inan, s. 33.

¹³²Bahtiyar, **13. Baskı**, s. 49.

¹³³Soydal Çınar, s. 51.

¹³⁴ Genel hükümlere göre fiil ehliyetine sahip olmak için kişinin temyiz gücüne sahip olması (ayırt etme gücü), reşit olması ve kısıtlı olmaması gerekir. Bu şartlardan reşit olması konusunu kısaca açıklamak

Ehliyetsizlik, mutlak bir def'i olup herkese karşı ileri sürülebilir. Bu def'ie karşı hiç kimse iyi niyet iddiasına bulunamaz. Ancak imzaların istiklali ilkesi gereğince ehliyetsizlik def'i nedeniyle senet hükümsüz olmaz. Senet sadece ehliyetsiz kişi için hüküm ifade etmeyip diğer imza sahipleri için bağlayıcıdır¹³⁵.

Senedin ehliyetsizlik nedeniyle geçersiz olması veya tüzel kişi adına düzenlenen senetlerde senedi düzenleyen temsil yetkisinin bulunmaması gibi nedenler ileri sürülerek menfi tespit davası açılabilir. Örneğin; çift imza ile temsil olunan bir şirketin tek imza ile düzenlediği bir çekten dolayı borçlu olmadığı tespitini menfi tespit davası ile mümkündür.

Tam ehliyetsiz bir kimsenin bono düzenleyip imzalaması ve kambiyo senedi ile borç altına girmesi kesin hükümsüz olup bu husus herkese karşı ileri sürülebilir bir mutlak def'idir. Bu def'i her türlü ispat aracı ile ispatlanabilir¹³⁶.

Sınırlı ehliyetsiz olan kimsenin kambiyo taahhüdü altına girmesi halinde kanuni temsilcisinin iznini veya onayını almadığı sürece senet kendisi açısından geçerli değildir. Sınırlı ehliyetsiz bu durumu mutlak def'i olarak herkese karşı ileri sürebilir. Bu kişi kanuni temsilcisinin izin veya icazetini aldığı sürece işbu kambiyo taahhüdü ile borç altına girebilir.

Bedelsizlik bakımından sınırlı ehliyetlilerin yasal danışmanlarının izni olmadan düzenledikleri senetler, sınırlı ehliyetsizlerin yasal temsilcilerinin iznini almadan yapmış oldukları borçlandırıcı işlem ve senetleri ile aynı sonuca tabidir.

2.3.1.1.4. Temel Borç İlişkinin Emredici Hukuk Kurallarına, Ahlaka, Kamu Düzenine, Kişilik Haklarına Aykırı veya İmkânsız Olması

Borçlu;düzenlenen senede dayanan hakkın ahlaka, adaba, kamu düzenine aykırı olduğu için geçersiz olduğunu düşünüyorsa bu iddiasını ileri sürerek borçlu olmadığını tespitini isteyebilir.

gerekirse 15 yaşını dolduran bir küçük kendi rızası ve velisinin izni ile mahkeme tarafından ergin kılınabilir. Yine kişiler evlenme ile ergin hale gelirler. Mümeyyiz küçükler, kendilerini borç altına sokan sözleşmeleri doğrudan kendileri yapamazlar. Ancak, lehlerine hak kazanımlarını kendileri yapabilirler. Dolayısıyla kambiyo senedi ile kendilerini borç altına sokamaz iken bu senedin alacaklısı yani lehtar olabilirler. Yine de lehtar oldukları bu senetleri ciro edebilmeleri için kanuni temsilcisinin rızasına veya onayına ihtiyaçları vardır. Tüzel kişiler bakımından değerlendirildiğinde fiil ehliyetinin kazanılması TMK'nın 49. maddesinde "Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla fiil ehliyetini kazanırlar." şeklindeki düzenleme ile açıkça belirtilmiştir. Yılmaz, s. 59.

¹³⁵Coşkun, s. 75.

¹³⁶Bahtiyar, 13. Baskı, s. 50.

Ticari senedin kumar ya da bahis borcuna dayanması halinde; kumar ve bahis borcu ahlak kurallarına aykırı olduğu için senedin hamilinin de bu sebeple herhangi bir alacak hakkı olmadığı açıktır¹³⁷.

Taraflar irade serbestisine sahip olsalar da bu serbestlik sınırsız ölçüde değildir. Nitekim taraflar bir sözleşmenin içeriğini ancak kanunda belirtilen sınırlar çerçevesinde diledikleri gibi belirleyebilirler (TBK md. 26/1).

Emredici hukuk kuralların aksi taraflarca kararlaştırılmaz. Kişilik haklarına yönelik düzenlenen hükümler emredicidir. Bir sözleşmenin kamu düzenine aykırı olması işbu sözleşmenin emredici hukuk kurallarına aykırı olduğunu gösterir. Kamu düzenine aykırı olarak düzenlenen sözleşmeler kesin hükümsüzdür (TBK md. 27). Mevzuatta geçen kamu düzeni kavramından anlaşılması gereken, toplum yararını ve iç barışı koruyan hukuk düzeni bütünlüğüdür.

Tarafların yapmış olduğu sözleşme konusunun imkânsız ya da ahlaka aykırı olması halinde yapılan bu sözleşmeler kesin hükümsüzdür. Bu kuralların aksi kararlaştırıldığında geçerli bir hukuki işlemden bahsedilemez. Aynı şekilde bu husus kamu düzenine aykırı, kişilik haklarına aykırı olan hukuki işlemler için de geçerlidir.

Sözleşme yapıldığı sırada sözleşmenin konusunu oluşturan edimler, objektif olarak imkânsız ise işbu sözleşme geçersizdir (BK md. 20). Burada bahsedilen objektif imkânsızlıktan kasıt, sözleşmenin konusunun herkes için imkânsız olmasıdır¹³⁸.

Temel borç ilişkisinin emredici kurallara kamu düzenine, genel ahlaka, kişilik haklarına aykırılık veya imkânsızlık nedeniyle kesin hükümsüz olduğu durumlarda düzenlenen kambiyo senetleri düzenlenmesine neden olan hukuki ilişkinin kesin hükümsüz olması ve temel alacağının mevcut olmaması sebebiyle bedelsizdir¹³⁹.

2.3.1.1.5. Şekle Aykırılık

Borçlar hukukunda hâkim olan ilkelerden birisi de tarafların yapacağı sözleşmelerdeki şekil serbestisidir. Şekil zarurieti yalnızca istisnai hallerde kabul edilir¹⁴⁰.

¹³⁷Yarg. 13. HD. T. 18.06.2002, E. 4664, K. 7302,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 10.06.2021.

Kişinin ölmeden önce kendisine bakan kişiye minnet duygusu ve vefa borcu olarak da olsa düzenlediği senetlerin hizmet karşılığında verilmiş olduğunun kabulü ile gerçek bir alacak-borç ilişkisi düzenlenmiş sayılacağından ahlaka ve adaba aykırı bir durumun bulunmadığı Yargıtay içtihatları ile ortadadır. Yarg. 19. HD. T. 25.05.2001, E. 543, K. 4071, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 10.07.2021.

¹³⁸Oğuzman/Öz, s. 78.

¹³⁹Soydal Çınar, s. 58.

¹⁴⁰Eren, s. 240.

TBK md.12'ye göre kanunda aksi öngörülmedikçe sözleşmelerin geçerliliği hiçbir şekle bağlı değildir. İşbu temel maddeden ayrı olarak kanun bazı sözleşmelerin açıkça belirli şekilde düzenlenmesini geçerlilik şartı olarak belirlemiştir. BK'da geçerlilik şekline bağlı bir hukuki işlemin tabi olduğu şekle uygun olarak yapılmamasının yaptırımını 12/2. maddede düzenlenmiştir. Bu maddeye göre hukuki işlemin geçerlilik şekline uyulmaksızın yapılan sözleşmeler hükümsüzlükle sonuçlanır¹⁴¹. Geçerliliği kanunda açıkça belirlenen şekilde yapılmasına bağlı olan sözleşmenin kambiyo senedinin düzenlenmesine neden olan temel borç ilişkisini oluşturması ve bu sözleşmenin şekle aykırı olması kambiyo senedini bedelsiz hale getirir. Böyle bir durumda senedin iadesi gerekir¹⁴².

2.3.1.2. Sonradan Oluşan Bedelsizlik

Alacaklı ile borçlu arasında geçerli bir borç ilişkisi bulunmakla beraber söz konusu borç, senet düzenlendikten sonra ortadan kalkarsa yine bedelsizlik gündeme gelir. Örneğin, borçlunun senette yazan borcu alacaklıya ödeyip borcun sona ermesine rağmen senedin borçluya iade edilmemesi bu duruma örnektir.

2.3.1.2.1. Alacağın İfası Sebebiyle Bedelsizlik

Temel alacağın ifa edilmesi halinde borç sona erer. Borcun ifası borcu sona erdiren hallerden biridir. Alacaklı konumundaki kişiye alacağının teslim edilip borçlunun borcundan kurtulması ancak; senedin iade edilmemesi durumunda senet bedelsizliği gündeme gelecektir¹⁴³. Temel alacağın kısmen ifa edilmesi durumunda ifa edilen miktar kadar bedelsizlik söz konusu olur.

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde taraflar, hem alacaklı hem borçludur. Kira sözleşmesi, satım sözleşmesi gibi sözleşmeler tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelere örnek verilebilir. Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmede borçlunun sözleşmeden doğan borcunu ifa maksadı ile kambiyo senedi düzenlemesi mümkündür.

Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmede, borçlunun borcunu ifa için kambiyo senedi düzenlenmesi halinde para borcunun alacaklısı ifayı talep ettiği sırada işbu kişi kendi borcunu ifa etmemiş ya da en azından ifayı borçluya önermemiş ise ödemezlik def'i ile

¹⁴¹Kılıçoğlu, s. 139.

¹⁴²Yarg. 11. HD. T. 28.02.1989, E. 1989/4260, K. 1989/1223,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 09.06.2021.

¹⁴³Acar, s. 53.

karşı karşıya kalır. Böyle bir durumda senet geçici bir süre bedelsiz kalmış olur. Kambiyo alacaklısının kendi borcunu ifa etmesi durumunda söz konusu bedelsizlik durumu ortadan kalkmış olur¹⁴⁴.

Kambiyo senedinin bu şekilde bedelsiz kalması durumundan bahsedebilmek için TBK'daki temerrüt hükümlerine kısaca değinmek gerekir. Karşılıklı borç doğuran sözleşmelerde taraflardan birisi temerrüde düşerse sözleşmenin diğer tarafı borcun ifa edilmesi için uygun bir süreyi kendisi de verebilir ya da bu süreyi hâkimin vermesini isteyebilir(TBK md. 123). Verilen bu süreler içinde borcun ifa edilmemesi halinde alacaklı ifa ile beraber gecikme tazminatını herhangi bir beyanda bulunmaksızın talep edebileceği gibi borcun ifa edilmemesi sebebi ile müspet zararın tazmini veyahut sözleşmeden dönerek menfi zararın tazminini talep edebilir. Alacaklı borcun ifa edilmemesi sebebi ile müspet zararının ya da sözleşmeden dönerek menfi zararının hangisini kullandığını borçluya bildirmelidir¹⁴⁵.

İşin niteliği veya teamül gereği kambiyo senedi borçlusunun borcunu önce ifa etmesi gerekmiyorsa kambiyo senedi borçlusu ödemezlik def'i ileri sürerek kambiyo senedinin geçici olarak bedelsiz kaldığını iddia edebilecektir¹⁴⁶.

2.3.1.2.2. Temel Borç İlişkinin Zamanaşımına Uğraması

Zamanaşımı def'i, HMK'nın 116. maddesi gereğince bir ilk itiraz değildir. Bu nedenle davalı borçlu, cevap süresi geçtikten sonra da zamanaşımı def'ini ileri sürebilir. Ancak cevap süresi içerisinde zamanaşımı def'inde bulunulmadığı takdirde sonradan ileri sürülen zamanaşımı def'ine karşı, davacı taraf savunmanın genişletilmesi itirazında bulunabilir.

Zamanaşımı bir def'i olduğu için borç kendiliğinden ortadan kalmaz. Sadece alacaklı açısından dava veya takip hakkı ortadan kalkar. Zamanaşımı borçlu tarafından ileri sürülmediği sürece bu husus re'sen dikkate alınmaz. Eğer temel alacak zamanaşımına uğrar ise artık işbu temel alacak eksik bir borç haline gelmiş olur¹⁴⁷.

¹⁴⁴Oğuzman/ Öz, **Genel Hükümler Cilt -2**, s. 209.

¹⁴⁵Soydal Çınar, s. 65. Alacaklının borcun ifası halinde malvarlığının alacağı durum ile borcun ifa edilmemiş olmaması halinde malvarlığının alacağı durum arasındaki farka müspet zarar denir. Menfi zarar ise hüküm ifade edeceğine güvenilen bir sözleşmenin hüküm ifade etmemesinden dolayı uğranılan zarara denir. Soydal Çınar, s. 64.

¹⁴⁶Soydal Çınar, s. 64.

¹⁴⁷Numan Sabit Sönmez, "Kambiyo Senetlerinde Şahsi Def'iler", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2016, s. 59.

Zamanaşımı borcu sona erdiren hallerden biri olmamakla birlikte alacaklı zamanaşımı süresi içinde dava açarak, icra takibi başlatarak, iflas masasına başvurarak alacağını talep etmez ise borçlunun zamanaşımı savunması ile karşılaşabilir. Bu durumda alacaklı, alacağına kavuşma imkânını kaybeder.

Zamanaşımına uğrayan kambiyo senetleri için şartları varsa TTK'nın 732. maddesi gereğince¹⁴⁸ sebepsiz zenginleşme hükümleri ileri sürülebilir. Burada bahsedilen zamanaşımı, kıymetli evrak dolayısıyla meydana gelen bütün talep haklarına ilişkindir.

Dava açılmadan önce ileri sürülen zamanaşımı itirazı ayrıca dava sırasında ileri sürülmedikçe bu husus dosya içeriği itibariyle hâkimin bilgisine ulaşsa bile dikkate alınmaz. Taraflar yargılama sırasında cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri ile serbestçe; zamanaşımı iddia veya savunmalarını genişletebilir yahut değiştirebilirler¹⁴⁹¹⁵⁰.

BK'nın 160. maddesi; *“Zamanaşımından önceden feragat edilemez. Müteselsil borçlulardan birinin feragat etmiş olması, diğerlerine karşı ileri sürülemez. Bölünemez bir borcun borçlularından birinin feragat etmiş olması durumunda da aynı hüküm uygulanır. Asıl borçlunun feragati de kefile karşı ileri sürülemez.”* şeklinde açıkça zamanaşımından feragati düzenlemiştir.

Yarg. 19. HD. 09.06.2009 tarihli kararında, zamanaşımı definin HUMK'un 187. maddesinde sayılan ilk itirazlardan olmadığını, dolayısıyla cevap süresi geçtikten sonra da zamanaşımı def'i ileri sürülebileceğini ancak; cevap süresi içinde zamanaşımı definde bulunulmadığı takdirde sonradan ileri sürülen zamanaşımı def'ine karşı davacının savunmanın genişletilmesi itirazında bulunabileceğini hükme bağlamıştır¹⁵¹.

TTK'nın 750. maddesinin zamanaşımının; dava açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbar edilmesi veya alacağın iflas masasına bildirilmesiyle kesileceğine ilişkin hükmünde gereğince poliçede zamanaşımını kesen sebepler belirtilmiştir. Bu hüküm TTK'nın 778. maddesi aracılığıyla bonolar, TTK'nın 818/1-p maddesi gereğince çekler hakkında da uygulanır¹⁵².

¹⁴⁸Lütfü Başöz/Ramazan Çakmakçı, **Türk Ticaret Kanunu**, Legal Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 480.

¹⁴⁹Baki Kuru/Burak Aydın, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2020, s. 136.

¹⁵⁰Hakan Pekcanitez/Muhammet Özkes/Mine Akkan/Hülya Taş Korkmaz, **Medeni Usul Hukuku**, 15. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 1249.

¹⁵¹Yarg. 19. HD. T. 09.06.2009, E. 2008/8539, K. 2009/5511, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 09.06.2021.

¹⁵²Coşkun, s. 322.

TTK'da zamanaşımını durduran sebepler açıkça düzenlenmemiştir. Bu nedenle kambiyo senetlerinde zamanaşımının durması ile ilgili kurallar konusunda TBK'nın 153. maddesindeki hükümleri kıyasen uygulanır.

TBK'nın 153. maddesinde; velayet süresince çocukların ana ve babalarından olan alacakları için, vesayet süresince vesayet altında bulunanların vasiden veya vesayet işlemleri sebebiyle devletten olan alacakları için, evlilik devam ettiği sürece eşlerin diğerinden olan alacakları için, hizmet ilişkisi süresince ev hizmetlilerinin onları çalıştıranlardan olan alacakları için, borçlu alacak üzerinde intifa hakkına sahip olduğu sürece, alacağı Türk mahkemelerinde ileri sürme imkânının bulunmadığı sürece, alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide birleşmesinde, birleşmenin ileride geçmişe etkili olarak ortadan kalkması durumunda, bu durumun ortaya çıkmasına kadar geçecek sürece zamanaşımının duracağı düzenlenmiştir. Zamanaşımını durduran sebeplerin ortadan kalktığı günün bitiminde zamanaşımı işlemeye başlar veya durmadan önce başlamış olan işlemesini sürdürür¹⁵³.

TTK'da poliçe ve bonoda vade tarihinden, çekte ise ibraz tarihinden itibaren üç yılın geçmesi ile tüm başvuru hakları zamanaşımına uğrayacaktır ve kambiyo senetleri kıymetli evrak vasfını yitirecektir¹⁵⁴.

Haksız fiil ve sebepsiz zenginleşmeden doğan borçlarda borcun muacceliyetinden önce kambiyo senedinin düzenlenmesi gibi bir durum söz konusu olmayacağından zamanaşımı nedeniyle bedelsizlik bu tip borçlar açısından mümkün değildir.

TBK'nın 154/1. maddesine göre zamanaşımı, alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren başlamakla birlikte borçlunun ikrar beyanında bulunması halinde kesilir¹⁵⁵. Borç için kambiyo senedi düzenlenmesi aynı zamanda borcun ikrarı anlamına gelir¹⁵⁶. TBK'nın 156/2. maddesine göre senetle ikrar edilen borç için yeniden işlemeye başlayan zamanaşımı süresi on yıldır¹⁵⁷. TTK'nın 749. maddesine göre kambiyo senetleri için düzenlenen en uzun zamanaşımı süresi üç yıl olduğundan, muaccel olan borç için kambiyo senedi düzenlendiğinde, temel alacağın kambiyo alacağından önce zamanaşımına uğrama ihtimali yoktur. Dolayısıyla böyle bir ihtimalde kambiyo senedinin bedelsizliği de gündeme gelmeyecektir¹⁵⁸.

¹⁵³Soydal Çınar, s. 72.

¹⁵⁴Acar, s. 60.

¹⁵⁵Eren, s. 1243.

¹⁵⁶Soydal Çınar, s. 71.

¹⁵⁷Oğuzman/Öz, s. 602.

¹⁵⁸Soydal Çınar, s. 72.

Muaccel olmayan bir borç için kambiyo senedinin düzenlenmesi, bir borç ikrarı niteliği taşımadığı için zamanaşımı süresinin kesilmesi de söz konusu olamaz. Ancak henüz muaccel olmayan temel alacak için kambiyo senedinin düzenlenmesi nedeniyle, temel alacağın vadesi kambiyo alacağının vadesine kadar uzayacaktır¹⁵⁹. Böyle bir ihtimalde, temel alacağın zamanaşımı süresi ile kambiyo senedinden doğan alacağın zamanaşımı süresi aynı anda işlemeye başlayacağından, zamanaşımı nedeniyle kambiyo senedinin bedelsiz kaldığından bahsedebilmek için; temel alacağın bağlı olduğu zamanaşımı süresinin, kambiyo senedinin bağlı olduğu zamanaşımı süresinden daha kısa olması gerekir¹⁶⁰.

Temel borç ilişkisinin zamanaşımı süresinin üç yıldan az olabileceği hallerden biri sigorta prim borcu için kambiyo senedi düzenlenmesi halidir¹⁶¹. Kural olarak sigorta prim borcu nakden ve peşin ödenir. Ancak TTK'nın 1430/2. maddesine göre ilk taksitin nakden ödenmesi şartı ile sonraki primler için kambiyo senedi düzenlenebilir¹⁶². İlk taksitin ödenmesi ile birlikte, henüz diğer taksitler muaccel olmadan kambiyo senedi düzenlenmesi ihtimalinde TTK md. 1420 gereğince prim borcu muacceliyetten itibaren iki yıl içinde talep edilmezse zamanaşımına uğrayacaktır¹⁶³. Böyle bir durumda kambiyo senedi zamanaşımına uğramadan temel alacağın zamanaşımına uğraması sebebi ile senedin bedelsiz kalması ihtimali bulunmaktadır.

Temel alacağın zamanaşımına uğraması sebebiyle kambiyo senedinin bedelsiz kalmasına bir başka örnek olarak taşıma sözleşmesinden kaynaklanan alacaklar verilebilir. Taşıma sözleşmesinden doğan ve bir yıllık zamanaşımına tabi olan zararlar için (TTK md. 855/1) kambiyo senedinin düzenlenmesi halinde kambiyo senedinin bedelsiz kalabileceği düşünülebilir¹⁶⁴.

Zamanaşımına ilişkin birkaç Yargıtay içtihadına değinmek gerekirse; Yarg. 12. HD. 16.02.2007 tarihli kararında borçlu tarafından alacaklı aleyhine açılan menfi tespit davasının zamanaşımını keseceğini¹⁶⁵, Yarg. 19. HD. 20.03.2000 tarihli kararında icra

¹⁵⁹Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 99.

¹⁶⁰Soydal Çınar, s. 72.

¹⁶¹Soydal Çınar, s. 72.

¹⁶²Mustafa Çeker, **Sigorta Hukuku**, 10. Baskı, Karahan Kitabevi, Adana 2014, s. 75.

¹⁶³Yarg. 11. HD. T. 16.11.1990, E. 1990/7193, K. 1990/7312,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 15.08.2021.

¹⁶⁴Soydal Çınar, s. 73.

¹⁶⁵Yarg. 12 HD. T. 16.02.2007, E. 690, K. 2457,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 11.05.2021.

takibine karşı itirazında zamanaşımını ileri sürmeyen davacının alacağın zamanaşımına uğradığını ileri sürerek menfi tespit davası açamayacağını belirtmiştir¹⁶⁶.

2.3.1.2.3. Temel Borç İlişisine İstinaden Başka Bir Kambiyo Senedi Düzenlenmesi

Mevcut bir borç karşılığında kambiyo senedi düzenlenmesi kural olarak ifa uğrunadır¹⁶⁷. Ancak mevcut borçlarına karşılık kambiyo senedi düzenlediğini varsayarsak taraflar açık iradeleri ve yenileme kastı ile ikinci bir borca karşılık kambiyo senedi düzenlemeleri halinde eski borç sona ereceğinden eski tarihli kambiyo senedi de bedelsiz kalacaktır¹⁶⁸.

Yenileme ile oluşan yeni borç ile birlikte eski tarihli kambiyo senedi ve bu senede dayanan karşılık edim ve dolayısı ile eski borç da sona erecektir.

TBK'da borcu sona erdiren hallerden biri olarak düzenlenen yenileme, kambiyo senedinin bedelsiz kalmasına neden olan bir haldir¹⁶⁹. Örneğin taraflar borcun yenilenmesi anlamına gelecek şekilde yeni bir kambiyo senedi düzenleyebilirler. Bu durumda temel alacağın ifası için düzenlenen kambiyo senedi bedelsiz kalır.

2.3.1.2.4. Taraflar Arasında Temel İlişki Dışında Meydana Gelen Başka Bir Borç İlişisinden Kaynaklanan Bedelsizlik

Bu bedelsizlik halleri, temel borç ilişkisi ile ilgili olmayan senedin düzenlenmesinden önce ya da sonra taraflar arasındaki borç ilişkisi ile ortaya çıkan def'ilerdir. Kural olarak sadece ilgili taraflar arasında ileri sürülebilirler.

Senedi devralırken bilerek borçlu zararına hareket eden kişilere karşı da bu def'i ileri sürülebilir¹⁷⁰. Bu def'ilere örnek olarak takas def'i verilebilir. Yine tecil, yenileme, ifa, ibra temel ilişki dışında taraflar arasında diğer borç ilişkilerinden doğan def'ilere örnek olarak verilebilir.

TBK md. 139' a göre takas; karşılıklı, birbirine benzer ve muaccel olan iki alacağın(borcun) büyüğünden küçüğünün çıkarılması ve her iki alacağın(borcun)

¹⁶⁶Yarg. 19. HD. T. 20.03.2000, E. 68, K. 1964,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 11.05.2021.

¹⁶⁷Zapata, **10. Baskı**, s. 144.

¹⁶⁸Yarg. HGK. T. 23.03.2005, E. 2005/12-188, K. 2005/204,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 10.06.2021.

¹⁶⁹Zapata, **18. Baskı**, s. 335.

¹⁷⁰Soydal Çınar, 82.

denkleştikleri oranda sona ermeleridir¹⁷¹. Takas bozucu yenilik doğuran bir haktır. Tek taraflı ve şekle bağlı olmayan bir işlemdir¹⁷².

Kambiyo senedi bir temel borç ilişkisine istinaden düzenlenebilir. Kambiyo senedi borçlusu, kendisine başvuran kambiyo senedi alacaklısına karşı takas beyanında bulunabilir. Böyle bir durumunun söz konusu olabilmesi için kambiyo senedinin vadesinin gelmiş olması gerekir. Senet borçlusunun, vadesi gelen alacağa yönelik alacaklıya karşı borcunu yine aynı türden muaccel alacağı ile takas etmesi halinde borcu, kısmen ya da tamamen hamilden olan alacak oranında bedelsiz kalmış olur¹⁷³.

İbra, mevcut bir borcun kısmen ya da tamamen ortadan kaldırılması ve borçlunun borcundan kurtulmasına yönelik anlaşmadır¹⁷⁴. Kambiyo senedi düzenlendikten sonra borçlu ile alacaklının ibra hususunda anlaşmaları ile borçlu borcundan kurtulur. Bu durumda da kambiyo senedi bedelsiz hale gelir¹⁷⁵.

İbra iki taraflı bir hukuki işlem olup ancak ibra anlaşmasının yapılması ile geçerli hale gelir¹⁷⁶. Bir borç ilişkisinde asıl borç ilişkisinin taraflarının düzenleyeceği asıl borca ilişkin ticari bir senet, asıl borç ilişkisinin dışında bağımsız ikinci bir ilişkinin (kambiyo ilişkisinin) daha doğmasına sebebiyet verir¹⁷⁷. Asıl borç ilişkisinden doğan borç için düzenlenen senet, ibra sözleşmesinin akdedilmesi ile bedelsiz hale gelir.

2.3.1.3. Geçici Süreyle Bedelsizlik

Geçici süre ile bedelsizlik; vade zamanında alacağın talep edilemeyeceği kambiyo senetleri ve temel alacağın cari hesaba kaydedilmesi sonucu bedelsizlik olmak üzere ikiye ayrılır¹⁷⁸.

Geçici süre ile bedelsiz olan senetlerde yer alan bedelsizlik def'i şahsi def'i niteliğinde olup senedi iyi niyetli olarak devralan hamillere karşı ileri sürülemez¹⁷⁹.

¹⁷¹İnan/Yücel, s. 635.

¹⁷²Zapata, **18. Baskı**, s. 348.

¹⁷³İnan/Yücel, s. 635.

¹⁷⁴Zapata, **18. Baskı**, s. 333.

¹⁷⁵Soydal Çınar, s. 77.

¹⁷⁶Yılmaz, s. 79.

¹⁷⁷Özlem Sibel Denizci, "Türk Borçlar Hukukunda İbra", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2009, s. 23.

¹⁷⁸Yılmaz, s. 94.

¹⁷⁹Yılmaz, s. 96.

2.3.1.3.1. Vade Zamanında Alacağın Talep Edilemeyeceği Kambiyo Senetleri

Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde; taraflarından birinin borcunu ifa etmede zorluk yaşaması, iflas etmesi ya da hakkındaki haciz işleminin sonuç vermemesi halinde, sözleşmenin diğer tarafına karşı edimin ifası garantiye alınıncaya kadar kendi edimini ifadan kaçınabilme imkânı tanınmıştır(TBK md. 98/1-2).Hatta hakkı tehlikeye düşen taraf, ayrıca uygun bir zamanda istediği güvence verilmez ise sözleşmeden dönebilir.

Kanunun bu maddesi, alacağı tehlikeye düşen kişinin bu konuda kendisine teminat verilinceye kadar borcunu ifadan kaçınabileceğini düzenlemiştir. Bu bedelsizlik hali temel borç ilişkisinden doğmakla birlikte teminat gösterilmesiyle işbu def'i hakkı ortadan kalkacağı için senedin geçici olarak bedelsizliği de son bulacaktır¹⁸⁰.

2.3.1.3.2. Temel Alacağın Cari Hesaba Kaydedilmesi Sonucu Bedelsizlik

TTK md.89/1'nde cari hesap sözleşmesi, "iki kişinin herhangi bir hukuki sebep veya ilişkiden doğan alacaklarını teker teker ve ayrı ayrı istemekten karşılıklı olarak vazgeçip bunları kalem kalem alacak ve borç şekline çevirerek hesabın kesilmesinden sonra çıkacak artan tutarı isteyebileceklerine ilişkin sözleşme cari hesap sözleşmesidir" şeklinde tanımlanmıştır.

Muaccel alacaklar cari hesaba kaydedilir. Çünkü sadece muaccel alacaklar ifa ve takas edilebilir. Bu durumun istisnası, TTK'nın 90. maddesinde düzenlenmiştir. Mevzuatta muaccel olmadan tedavüle verilen kambiyo senetlerinin bedeli alınmış olması halinde cari hesap sistemine kaydettirileceğini belirterek işbu istisna düzenlenmiştir.

Kambiyo senedi cari hesaba kaydedildiğinde ortada temel bir alacak mevcuttur. Ancak taraflar arasında yürürlükte olan cari hesap sözleşmesi gereğince bakiyenin tespitine kadar karşılıklı alacaklar talep edilemeyecek durumdadır. Kısacası cari hesap sözleşmesinin sonuna kadar kambiyo senedinden doğan alacağın talep edilemeyeceği yani böyle bir durumda kambiyo senedinin geçici süreyle bedelsiz kaldığı açıktır¹⁸¹.

¹⁸⁰Soydal Çınar, s. 77.

¹⁸¹Yılmaz, s. 94.

2.3.2. Tarafların Bedelsizlik Konusunda Anlaşmış Olduğu Senetler (Hatır Senetleri)

Bedelsizlik sebebiyle açılacak menfi tespit davasının en önemli sebebinin hatır senetleri oluşturur. Bir senedin baştan itibaren bedelsiz olmasına verilebilecek en temel örnek hatır senetleridir.

Hatır senetleri Türk hukuk sisteminde geçerli bir kambiyo senedi olarak kabul edilip genellikle “hatır bonosu” olarak düzenlenir. Hatır bonosu, borçlu olmayan bir kimsenin borcu varmış gibi güvendiği bir kişi lehine bono imzalamasıdır¹⁸². Genellikle lehtar tarafından bir müşterisine veya kredi temini için bir bankaya verilmek üzere düzenlenen hatır bonolarının vadelerinde ödenmesi ya lehtar tarafından yapılır ya da ödemeyi hatır bonosunun borçlusu yapar fakat daha sonra bu parayı lehtardan geri alır.

Hatır senetleri mevzuatımızda düzenleme altına alınmamış olsa da uygulamada oldukça sık karşılaştığımız bir durumdur. Hatır senedi ya alacaklının borçlunun malvarlığına el konulmasını bir dereceye kadar önlemek için borçlu yararına düzenlenir ya da senette alacaklı gözükken kimseye kredi temin etmek için alacaklı yararına düzenlenir. Bu senetlerde temel bir alacak hiçbir zaman yoktur¹⁸³. Temel alacak hiç doğmamıştır ve doğma ihtimali de bulunmamaktadır. Dolayısıyla temel borç ilişkisine dayanmış olması gereken kambiyo senedi de bedelsiz kalmış olur.

Hatır senetleri, senette alacaklı ve borçlu olarak görülen kişiler arasında yapılan bir hatır anlaşmasına dayanır. Bu anlaşmaya göre senedin düzenlenmesinde menfaati olan kişi senette görünürde borçlu olan kişiden, senedin düzenlenmesinden itibaren herhangi bir ödeme talebinde bulunmayacağını vaat eder¹⁸⁴.

Hatır senetleri çeşitli amaçlarla düzenlenir. Bunlardan biri kredi temin etmektir. Bu tipli hatır senetlerinde alacaklı görünümündeki kişi, senedi, bankaya kırdırmak suretiyle bir nevi avans kredisi kullanmış olacaktır¹⁸⁵.

Hatır senetlerinden biri de senet alacaklısının mal varlığının olduğundan daha iyi konumda olmasını sağlamaktır. Bu durumda ise senedin tedavül edilmemesi tarafların aralarında anlaştığı gizli hatır anlaşmasının bir şartıdır. Hatır anlaşması tedavüle

¹⁸² Coşkun, s. 1030.

¹⁸³ Acar, s. 71.

¹⁸⁴ İnan, s. 45.

¹⁸⁵ Soydal Çınar, s. 105.

çıkarmak amacıyla yapıldıysa ortada bir inançlı işlem; herhangi bir tedavüle çıkarma amacı yok ise bir muvazaalı işlemden söz edilebilir¹⁸⁶.

Tedavül amacıyla yani yukarıda açıklandığı üzere kredi temin etme amacıyla hazırlanan hatır senetleri hukuki niteliği itibariyle geçerli olsa da alacaklının mal varlığını daha iyi göstermek adına hazırlanan hatır senetleri ise bilinçli olarak tedavüle çıkarılmamakta olup bu senetlerin muvazaaya bağlı olarak geçersiz olduğu kabul edilir¹⁸⁷.

Hatır borçlusunun senedin hatır senedi olması ve işbu nedenle senedin bedelsiz olduğu nedeniyle açmış olduğu menfi tespit davasında işbu davayı, iyi niyetli hamillere karşı ileri süremez. Zira, bedelsizlik iddiası şahsi def'i niteliğindedir. Ayrıca, lehtara, bilerek borçlu zararına hareket eden hamillere karşı açılacak olan menfi tespit davasında borçlu, işbu senedin hatır senedi olduğu yönündeki iddiasını ispatla mükelleftir. Söz konusu iddialar, senede dayalı olduğu için ancak yazılı (kesin) delille ispatlanabilir.

Aslında, kural olarak borçlunun, son hamilin kendi zararına bilerek hareket ettiğini ve senedi devraldığını ispat ederken yazılı delille ispat zorunluluğu bulunmamaktadır¹⁸⁸. Ancak borçlu işbu iddiayı ispatlarken aynı zamanda senedin bedelsiz olduğunu da ispatladığı ve bu konuyu da ancak yazılı delille ispatlayabileceği için iki iddiayı da birlikte ispat ederken yazılı delille ispat etmiş olur.

Uygulamada ticari hayatta çoğunlukla “ileri tarihli çek” düzenlenerek hatır çeki verildiği görülmektedir¹⁸⁹. Hatır anlaşması gereği borçlu konumundaki kişi hatır senedini düzenleyerek alacaklısına teslim etmekle yükümlüdür. Tedavül amacı taşıyan kambiyo senetlerinde hatır anlaşmasının borçlusu senedi kabul etme ve en geç vade tarihinde kendisine hatır alacaklısı tarafından ödenen bedeli hamiline ödeme yükümlülüğü altındadır. Tedavül amacı taşıyan hatır senetlerinde hatır alacaklısı en geç vade günü geldiğinde senet bedelini hatır borçlusuna temin etmelidir¹⁹⁰. Hatır alacaklısını yani lehtarın mal varlığını olduğundan daha iyi göstermek için düzenlenen senetlerde taraflar senedin tedavüle çıkarılmaması amacıyla anlaşılırsa burada hatır alacaklısının borcu, senedi tedavüle çıkarmamaktır.

Tedavül amacı olmayan hatır senetlerinde hatır anlaşmasının tarafları, hatır borçlusunun kendi aleyhine senet düzenleyerek hatır alacaklısına teslim etmesi ve bu

¹⁸⁶Soydal Çınar, s. 101.

¹⁸⁷Türk, **Menfi Tespit Davası**, s. 373.

¹⁸⁸Soydal Çınar, s. 104.

¹⁸⁹Coşkun, s. 1027.

¹⁹⁰Soydal Çınar, s. 105.

senedin tedavül edilmemesi yönünde anlaşılır¹⁹¹. Bu tür hatır senetlerinde hatır alacaklısının asli borcu senedi tedavüle çıkarmamak ve kambiyo senedine dayanarak hatır borçlusundan herhangi bir talepte bulunmamaktır¹⁹². Bu tip hatır senetlerinde senet bedelinin ödenmesi yönünde bir borç doğmaz. Taraflar bu senedi düzenleyerek hatır alacaklısının mal varlığında iyileştirmeye gitmek isterler. Bu durum hatır alacaklısı ile hukuki ilişki içerisine girmeyi planlayan kişilerin kararını şüphesiz etkileyecektir. Tarafların herhangi bir borç doğurmamak maksadıyla ve herhangi bir ödeme yapılmayacağını kararlaştırarak tedavül dahi edilmemesi yönünde anlaşarak düzenledikleri kambiyo senetleri mutlak muvazaa ile hükümsüzdür¹⁹³. Bedelsizlikten söz edilebilmesi için geçerli bir kambiyo sözleşmesi ile düzenlenen kambiyo senedi var olması gerekir. İmzaların istiklali ilkesi gereği hükümsüz olan hatır senetlerinin hatır anlaşmasına aykırı olarak ciro ve tedavül edilmesi halinde senet, üçüncü kişiler açısından geçerli olacaktır. Senedin cirantalarının durumunu TBK'nın. 19/2. maddesi gereğince değerlendirmek gerekir. Böyle bir durumda hatır anlaşması gereği tedavül edilmemek üzere kambiyo senedi düzenleyen hatır borçlusu, hatır def'ini TTK'nın 687/1. maddesine göre iyi niyetli hamillere karşı ileri süremeyecektir¹⁹⁴.

Tedavül amacıyla düzenlenen hatır senetlerin çoğu, hatır alacaklılarının kredi temin etmesi amacıyla düzenlenir. Senet karşılığı avans kredisi temin etmek isteyen şahıs alacaklı olmadığı halde hatır borçlusuna kendi lehine kambiyo senedi düzenlettirecek ve bu senedi bankaya kırdırarak kredi temin edecektir.

Tedavül amacıyla düzenlenen hatır senetleri uygulamada, bedelsizlik sebebiyle açılan menfi tespit davasının önemli bir bölümünü oluşturur. Bu tip bedelsiz senetlerin diğer bedelsiz senetlerden farkı tarafların bu senetlerde baştan itibaren borç altına girme iradelerinin olmamasıdır. Ancak, tarafların hatır anlaşmaları gereği iç ilişkide birbirlerine borçlu olmadıkları, hatır alacaklısının vade tarihinde senet bedelini hatır borçlusunun emrine sunacağı şeklinde anlaşmaları tarafların kendilerini bağlayan bir hüküm olup üçüncü kişiler yönünde bir sonuç doğurmayacaktır. Dolayısıyla üçüncü kişilerin işbu senetleri ciro yoluyla elde etmeleri halinde geçerli bir kambiyo senedinden söz edilecektir. Böyle bir senedin tedavülü durumunda hatır alacaklısı ancak senedi bile hatır borçlusunun zararına iktisap eden hamile karşı hatır def'i ileri sürebilir¹⁹⁵.

¹⁹¹Soydal Çınar, s. 103.

¹⁹²Acar, s. 75.

¹⁹³Soydal Çınar, s. 104.

¹⁹⁴Soldal Çınar, s. 105.

¹⁹⁵Soldal Çınar, s. 105.

Acar'a göre, hatır senedinin üçüncü kişiye devredilmesi halinde işbu hatır def'i bu kişiye karşı hiçbir suretle ileri sürülemez zira senedin borçlusu senedi düzenlerken senedin devredilebileceğini bilmekte ve kabul etmektedir. Dolayısı ile hatır senetlerinde bile bile borçlu zararına hareket şartının gerçekleşmesi imkânı yoktur¹⁹⁶.

İnan ise, hatır senetlerini tedavül amacıyla olan hatır senetleri için inançlı muamele, tedavül amacı olmayanlar için ise muvazaa olarak ikiye ayırmıştır¹⁹⁷. Hatır anlaşması sonucu düzenlenen senede dayanarak hatır alacaklısı borçludan bir talepte bulunamaz. Zira, böyle bir davranış hatır anlaşmasına aykırı olur ve böyle bir durumda da talep karşısında söz konusu bedelsizliği "hatır def'isi" olarak karşı tarafa ileri sürebilir¹⁹⁸.

2.4. Bedelsizliğin Def'i Olarak İleri Sürülmesi

Kambiyo senetlerinde en önemli özellik tedavül gücünün yüksek olmasıdır¹⁹⁹. Böylesine önemli bir güce sahip olan kambiyo senetlerinin bedelsizliği ticari hayatta büyük bir güvensizliğe sebep olmaktadır. Dolayısıyla bedelsizlik halinin çözüme kavuşması kambiyo senetlerine duyulan güveni artıracaktır.

Bedelsizlik iddiası bir şahsi def'idir. Dolayısı ile düzenleyen tarafından ancak senedin lehtarına yöneltilir²⁰⁰.

2.4.1. Kambiyo Senetlerinde Def'iler

Def'i, borçlunun ifa ile yükümlü olduğu edimi yerine getirmekten kaçınma hakkıdır²⁰¹. Borçlunun bu hakkını kullanabilmesi için özel bir haklı sebebi olması gerekir. Def'i hakkında borçlu alacaklıya karşı borcunun doğduğunu ve geçerli olarak

¹⁹⁶Acar, s. 78.

¹⁹⁷İnan, s. 118.

¹⁹⁸İnan, s. 128.

¹⁹⁹Akteke, s. 13.

²⁰⁰Def'i bir hak iken itiraz ise bir olaydır. Def'ide hak sahibi hakkını kullanmaktan tek taraflı irade beyanı ile vazgeçebilir ki bu vazgeçme mahkeme önünde olabileceği gibi mahkeme dışında da söz konusu olabilir. Ancak itiraz ise bir olay olduğu için lehine sonuç doğuracak kişi tarafından tek taraflı bir irade beyanı ile vazgeçilemez. Eren, s. 71. İtirazda hâkim bu durumu resen gözetebilirken def'ide ise hâkim bu durumu resen nazara alamaz. Resen nazara alınabilmesi için dava dosyası içinde işbu itirazın yer alması gerekir. Def'i hakkında ise davada açıkça anlaşılabilir hâkim tarafından resen ileri sürülemez. Tarafların bunu ileri sürüyor olması gerekir. Def'i bir hak olduğu için sadece hak sahibi tarafından ileri sürülebilirken itiraz bir olay olduğu için menfaati olan herkes tarafından ileri sürülebilir. İtirazda hak ya hiç doğmamıştır ya da son ermiştir ancak def'ide durum farklı olup hak sahibi sahip olduğu özel yetkiye dayanarak mevcut hakkı yerine getirmekten kaçınır. Kıymetli evrak hukukunda def'i ve itiraz kavramları def'i başlığı altında birleşir. Yılmaz, s. 12.

²⁰¹Eren, s. 70.

varlığını kabul etmekte ise de bazı hukuki sebeplerle borcu yerine getirmekten kaçınmaktadır.

TTK'nın 825. maddesi borçlunun, emre yazılı bir senetten doğan alacağına yönelik ancak senedin geçersizliğine ilişkin veya senet metninden anlaşılan def'ileri, alacaklı kim ise ona karşı ileri sürebileceğini düzenlemiştir.

Kambiyo senetlerinde def'i hususu geniş kapsamda algılanmakta olup, def'i ile birlikte itirazı da kapsamaktadır. Def'i kavramı hem borçlar hukuku hem de ticaret hukuku açısından büyük öneme sahiptir. Zira kambiyo sözleşmesinin bir tarafı hukuken sorumlu olmasına ve borcu ödemekle yükümlü olmasına rağmen def'i hakkını kullanarak bu borcu ödemekten kaçınır²⁰².

2.4.1.1. Etkilerine Göre Def'ilerin Sınıflandırılması

2.4.1.1.1. Mutlak Def'iler

TTK md.687'de kanunen emre yazılı senet olan poliçede def'i hususu düzenlenmiş olup, kanunun işbu maddesinde "*Poliçeden dolayı kendisine başvuru olan kişi, düzenleyen veya önceki hamillerden biriyle kendi arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan def'ilerini başvuran hamile karşı ileri süremez; meğer ki hamil poliçeyi iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olsun*" şeklinde tanımlanmıştır. İşbu hüküm kıyasen bono ve çekte de uygulanır.

Mutlak def'iler, kambiyo senedinin borçlusu olan kişinin def'i hakkını kendisinden senette bulunan bedeli talep eden bütün hamillere karşı ileri sürülebileceği def'ilerdir²⁰³. Mutlak def'iler, geçersizlik def'ileri ve senet metninden anlaşılan def'iler olmak üzere ikiye ayrılır. Senet metninden anlaşılan def'iler dört başlıkta sıralanabilir. Bunlar kambiyo senedinin zorunlu şekil şartlarının eksik olmasından kaynaklanan def'iler, ciro silsilesindeki kopukluktan doğan def'iler, kambiyo senedine konulmaması gerektiği halde konulmuş kayıtlardan doğan def'iler ve zamanaşımından kaynaklanan def'iler olmak üzere dört başlıkta incelenebilir²⁰⁴.

Senet metninden anlaşılan mutlak def'iler senedi eline alan tüm hamiller tarafından herkese karşı ileri sürülebilecek mutlak etkili def'ilerdir. Örneğin, kambiyo senetlerinde

²⁰²İbrahim Arslan, "Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Def'ileri", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 2008, C. 16, S. 1, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/26641/281164>, s. 12, e.t. 24.05.2021.

²⁰³Ahmet M. Kılıçoğlu, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 22. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2018, s. 767.

²⁰⁴Arslan, s. 16.

bulunması gereken zorunlu şekil şartlarında bulunmaması halidir. TTK md.671’de poliçe, TTK md.776’da bono, TTK md.780’de çek için kambiyo senedinde olması gereken zorunlu şekil şartları açıkça belirtilmiştir. Bu kayıtların senet üzerinde bulunmaması halinde mutlak def’i niteliğindeki şekil noksanlığından kaynaklanan def’i herkese karşı ileri sürülebilir.

2.4.1.1.2. Nispi Def’iler

Nispi def’iler, kambiyo senedinin borçlusu olan kişilerin herkese yönelik değil de sadece senedin belirli alacaklılarına karşı olarak ileri sürülebileceği def’ilerdir²⁰⁵.

Borçlunun sadece bir alacaklıyla arasındaki şahsi borç ilişkisinden doğan def’iler nispi def’ilerdir²⁰⁶. Emre yazılı senetlerde nispi def’ilerin ileri sürülebilmesi, sadece borç ilişkisinin tarafları arasındadır. Çünkü nispi def’iler TTK md. 825/1’de; alacaklı kim ise ona karşı şahsen ileri sürülen def’iler olarak tanımlanmaktadır. Burada elde edilen netice, nispi def’ilerin borç ilişkisinin tarafı olmayan üçüncü kişilere karşı kural olarak ileri sürülememesidir.

Şahsi def’ilerin sadece taraflar arasında ileri sürülebilmesi ana kural iken bunun istisnası vardır. TTK’nın 825/2. maddesindeki “Borçlu ile önceki hamillerden biri veya senedi düzenleyen kişi arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan def’ilerin ileri sürülmesi, ancak senedi iktisap ederken hamilin bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olması hâlinde caizdir.” şeklindeki açık hüküm gereğince hamil senedi devralırken bilerek borçlunun zararına hareket etmiş ise bu nispi def’i artık ona karşı da ileri sürülebilir. Zira, bu durumda üçüncü kişinin kötü niyeti açıkça ortadadır²⁰⁷.

Şahsi olmayan nispi def’iler; senedin rıza dışında elden çıkması durumunda işbu kambiyo senedini iktisap eden kötü niyetli ya da ağır kusurlu kişi ise senedin rızası dışında elden çıktığını def’i olarak ileri sürebilecektir.

TTK md. 680’ de poliçenin anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğu yönündeki iddia; hamilin söz konusu poliçeyi kötü niyetle iktisap ettiği ya da söz konusu iktisapta ağır kusurunun bulunduğu hallerde ileri sürülebilecektir. Bu tarzda düzenlenen kambiyo senedinin ileri sürülmesi diğer bedelsizlik hallerinden farklı olarak şahsi olmayan nispi def’i niteliğindedir.

²⁰⁵Soydal Çınar, s. 122.

²⁰⁶Akteke, s. 94.

²⁰⁷Bozkurt, **8. Baskı**, s. 49.

Şahsi olmayan nispi def'ilerin üçüncü kişilere yönelik olarak ileri sürülebilmesi için söz konusu üçüncü kişilerin kötü niyetli olması ve iktisap anında da ağır kusurlarının var olması gerekir.

2.4.1.2. Türk Ticaret Kanunu'nda Def'ilerin Sınıflandırılması

2.4.1.2.1. Senet Metninden Anlaşılan Def'iler

Senet metni ile kastedilen senedin ön, arka yüzü ve alonjun fiziki durumu anlaşılmaktadır. Senet metninden anlaşılan def'ilere; zamanaşımı ile ilgili def'iler, senede yazılan kısmi ifa kaydı, teminat kaydı gibi kayıtlarla ilgili def'iler, yasal sürelerle riayet edilmemesinden kaynaklanan def'iler, şekil şartlarına uyulmamasından doğan def'iler gibi örnekler verilebilir.

Senet metninden anlaşılan def'iler, etkileri bakımından mutlak def'i niteliğindedir. Bu def'iler, senedi eline alan her hamil tarafından herkese karşı ileri sürülebilir mutlak def'i niteliğindedir²⁰⁸.

2.4.1.2.2. Senetteki Bir Taahhüdün Geçersizliğine İlişkin Def'iler

Türk Ticaret Kanunu'nun 825. maddesi "Senedin hükümsüzlüğü" kavramına yer vermiş olsa da bu ifade tam olarak yerinde değildir. Zira senedin hükümsüzlüğü kavramından anlaşılması gereken hükümsüz bir senet değil, bu duruma maruz kalan kişinin şahsi taahhüdüdür.

Senedin hükümsüzlüğüne dayalı def'iler, Türk ticaret hukukunda geçersizlik def'ileri olarak nitelendirilir. Geçersizlik def'ileri; TTK'da öngörülen geçersizlik def'ileri (ehliyetsizlik, başkası yerine imza, yetkisiz temsil), taraflar arasında kambiyo sözleşmesinin bulunmadığına ilişkin def'iler (sözleşmenin mevcut olmaması ve sözleşmenin BK md.19'a aykırı olması) ve isnat def'ileridir (hile ve tehdit).

Geçersizlik def'ilerinde görünürde şekle uygun bir senet mevcut olmasına rağmen senet ya da senetteki imzalardan kaynaklanan borç, geçersizlik def'i nedeniyle herhangi bir hüküm doğurmaz.

TTK'da öngörülen def'iler ehliyetsizlik, başkası yerine imza ve yetkisiz temsil olmak üzere üç'e ayrılmaktadır.

²⁰⁸Soydal Çınar, s. 114.

2.4.1.2.2.1. Ehliyetsizlik

TTK'nın 670. maddesine göre sözleşme ile borçlanmaya ehliyetli olan kimse poliçe, çek ya da bono ile de borçlanmaya ehliyetlidir. Kambiyo senedi düzenleyecek olan şahsın işbu kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere ergin, ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmaması gerekir²⁰⁹. Fiil ehliyetine sahip olmayan bir kişi kambiyo senedi düzenleyerek herhangi bir sebeple borç altına girerse işbu kambiyo senedinin yasal dayanağı olan işlem kesin hükümsüz olup, sadece senedin hamiline karşı değil, herkese karşı ileri sürülebilir bir mutlak def'i niteliği taşır²¹⁰.

Sınırlı ehliyetsiz olan bir kimsenin kambiyo senedinin düzenleyeni olarak borç altına girebilmesi ancak kanuni temsilcisinin izin veya icazeti ile mümkündür. Aksi takdirde işbu senetten doğan borç sınırlı ehliyetsiz için hiçbir hüküm doğurmayacaktır. Böyle bir durumda sınırlı ehliyetsiz kişi işbu def'iyi herkese karşı ileri sürebilir.

Kambiyo senedi düzenleme ehliyetinin hangi anda var olması gerektiği önem taşımaktadır. Fiil ehliyetinin, kambiyo senedinin imzalandığı anda değil; senet alacaklısına teslim edildiği anda var olması gerekir. Buradan çıkan anlam gereğince düzenleyenin ehliyetsizlik halinin senedin lehtarına ya da cirantalarına teslimi anında var olması durumunda işbu def'iyeye dayanılabilir. Kişinin senedin düzenlendiği anda var olmasına karşın, senedin lehtara teslimi anında ehliyetinin bulunmaması halini kapsayan işbu def'i, senedin tüm alacaklılarına karşı ileri sürülebilir. Buradan çıkan diğer bir anlam ise senedin teslim edildiği anda ehliyet sahibi olan kambiyo senedi borçlusunun daha sonraki bir zamanda fiil ehliyetini kaybetmesi kambiyo senedinden kaynaklanan sorumluluğunu yok etmeyeceğidir.

İmzaların istiklali ilkesi gereğince ehliyetsizlik sebebi ile kambiyo senedinden kaynaklanan borç sona erse dahi senedin diğer borçluları açısından imzalarının geçerli olduğu göz önüne alınarak bu kişilerin senetten kaynaklanan borçlarının baki olduğunun kabulü gerekir. Ehliyetsizlik mutlak bir def'i olup senedi düzenleyen kişinin ehliyetsiz olması halinde mevzuattaki ilgili hüküm gereğince geçersizlik def'i ileri sürülebilir. Ehliyetsizliğin var olduğunu iddia eden işbu durumu ispatla yükümlüdür²¹¹.

²⁰⁹Dinç, s. 624.

²¹⁰Akteke, s. 80.

²¹¹Soydal Çınar, s. 118.

2.4.1.2.2.2. Senette Sahte İmzanın Bulunması

Bir kambiyo senedinin geçerlilik şartını taşıyabilmesi için senedin senet borçlusu tarafından el yazısı ile imzalanması gerekir. Dolayısıyla kambiyo senedinde senette yer alan imzanın başka bir kişiye ait olduğuna yönelik bir def'inin ileri sürülebilmesi için öncelikle senette el yazısı ile atılmış bir imzalanın var olması gerekir. Senetteki bu imzanın senet borçlusu olarak senetten anlaşılan şahsa ait olmaması halinde işbu def'i ileri sürülür. Böyle bir ihtimalde borçlu olmadığı halde senet üzerinden borçlu olduğu anlaşılan kişiler işbu def'i haklarını (iyi niyetli olmaları halinde dahi); senet metninden alacaklı olduğu anlaşılan ve senet bedelini talep eden bütün kişilere karşı ileri sürebilir.

Yargıtay da bu doğrultuda düşünerek, senede karşı sahte imzanın ileri sürülmesine ilişkin def'inin bir mutlak def'i niteliğinde olduğu, dolayısıyla, borçlunun işbu def'i hakkını iyi niyetli hamillere karşı da ileri sürebileceği yönünde kararlar vermiştir²¹².

İcra iflas hukukunda imzaya yönelik bu şekilde yapılan itirazlar İİK md. 168/4'te düzenlenmekte olup, işbu takiplerde imzaya yönelik yapılan itirazların imzaya itiraz niteliğinde açıkça yazılı şekilde icra mahkemesine bildirilmesi lüzum eder. Zira İİK md.170'e göre kambiyo senedine dayanan takiplerde borca yönelik yapılan itirazlar icra takibini durdurmaz. Bu tür bir def'i imzaların istiklali ilkesi gereği diğer imza sahiplerini ve sorumluluklarını etkilemez²¹³.

2.4.1.2.2.3. Yetkisiz Temsil

Kişinin hükümleri ve sonuçları bir başka kişinin hukuk alanında doğması için o kişinin isim ve namına hukuki işlem yapma yetkisine temsil denir²¹⁴. Temsil, ancak hukuki işlemlerin yapılması durumunda söz konusu olur. Maddi fiillerde temsil yetkisine başvurulamaz²¹⁵. Hakkın kullanımında, bir borcun ifasında hukuki işlem kullanılıyorsa temsil yetkisine başvurulabilirken, bu durumlar maddi fiillerle gerçekleşiyorsa temsil hükümleri uygulanmaz.

Kişiyeye mutlak surette sıkı sıkıya bağlı hakların kullanılmasında temsil yetkisi uygulanmaz. Örneğin nişanlanma, evlenme, vasiyetname düzenleme hallerinde temsil söz konusu olamaz²¹⁶.

²¹²Yarg. 11. HD. T. 06.03.2000, E. 2000/353, K. 2000/1902,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 10.06.2021.

²¹³Akteke, s. 86.

²¹⁴Inan/Yücel, s. 333.Oğuzman/ Öz, **Genel Hükümler Cilt -2**, s. 102.

²¹⁵Eren, s. 382., Ayfer Kutlu Sungurbey, **Yetkisiz Temsil**, Yasa Yayınları, İstanbul, 1988, s. 146.

²¹⁶Eren, s. 384.

Yetkisiz temsil hükümleri kambiyo senetlerine uyarlandığında, temsilcinin temsil yetkisinin var olmaması yahut var olan temsil yetkisinde yetki sınırının aşılma suretiyle yetkisiz hale geldiği ihtimalinde yetkisiz temsil söz konusu olur(eTTK md. 590)²¹⁷.

Bir kimse temsil yetkisi olmadığı halde başka bir kişi hesabına bir hukuki işlem yahut sözleşme yaparsa yetkisiz temsil durumu söz konusu olur. Yetkisiz temsil yalnızca doğrudan doğruya temsil halinde söz konusu olur. Dolaylı temsilde yetkisiz temsilden söz edilemez²¹⁸. Yetkisiz temsilin söz konusu olabilmesi için üç koşulun gerçekleşmesi gerekir. Öncelikle yetkisiz temsilci ile üçüncü kişi arasında bir sözleşme bulunmalıdır. Yetkisiz temsilcinin bu sözleşmeyi temsil olunan adına yapması gerekir. Temsilci sözleşmeyi bir başka adına yapmaz ise temsilden ya da yetkisiz temsilden söz edilemez²¹⁹.

Yetkisiz temsilde temsil olunan, yetkisiz temsilcinin yapmış olduğu işbu geçersiz işleme icazet verebilir. Temsil olunan icazet verme hususunda tamamen serbesttir. İşbu icazet şekle bağlı değildir. Ayrıca şarta bağlı olarak da verilen icazet geçerli olmaz. İcazet sözleşmenin tamamına verilmelidir²²⁰.

TTK md.678’de yetkisiz imza başlığıyla: “*Temsile yetkili olmadığı halde bir kişinin temsilcisi sıfatıyla bir poliçeye imzasını koyan kişi o poliçeden dolayı bizzat sorumludur; bu poliçeyi ödediği takdirde temsil olunduğu kabul edilen kişinin haiz olabileceği haklara sahip olur. Yetkisini aşan temsilci için de hüküm böyledir.*” şeklinde düzenlenmiştir.

Bu hüküm TBK’da düzenlenen yetkisiz temsil hükmünden farklılık arz eder. TBK’nın 46. maddesine göre bir kişi yetkili olmadığı halde temsil olunan hesabına iş yaparsa o işlem temsil olunanı bağlamaz. Ancak temsil olunan icazet verirse geçerli hale gelir. Aksi halde söz konusu işlem tamamen geçersiz olur. Buna karşın TTK md.678’e göre yetkisiz temsilci kambiyo senedini imzalarsa ve temsil olunan icazet vermez ise senet hükümsüz olmaz. Atılan imza sadece imzayı atan temsilciyi bağlar. Bu maddenin özel amacı, tedavül gücü olan kambiyo senetlerine duyulan güvenin yasal zemine oturtulmasıdır.

²¹⁷Başöz/Çakmakçı, s. 449.

²¹⁸Umut Akdeniz, “Kambiyo Senetlerinde Def’iler”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 2007, s. 78.

²¹⁹Inan/Yücel, s. 356.

²²⁰Eren, s. 414.

2.4.1.2.2.4. Kambiyo Sözleşmesinin Bulunmaması

Kambiyo senedinin düzenleyen tarafından düzenlenip lehtara verilmesine kambiyo sözleşmesi denir. Senedin teslimi ile kambiyo sözleşmesi ifa edilmiş olur²²¹. Bazı hallerde ortada geçerli bir kambiyo senedi bulunmasına rağmen taraflar arasında herhangi bir kambiyo sözleşmesinin bulunmaması söz konusu olabilir. Bu ihtimalde def'i hakkına sahip olan kişinin haklılığının ispatı oldukça zordur. Zira ortada geçerli bir kambiyo senedi bulunduğu için kişinin bu senede dayanan herhangi bir kambiyo sözleşmesinin var olmadığı yönündeki iddiasının ispatı oldukça zordur.

Kambiyo senedinin bulunmaması ya taraflar arasında kambiyo ilişkisinin hiç var olmaması ile ya da işbu kambiyo sözleşmesinin BK md. 19' a aykırı olması sebebiyle geçersizliği şeklinde iki grupta incelenebilir.

Kambiyo sözleşmesinin hiç yapılmamış olması halinde ortada bir geçersizlik def'i bulunur. Buna hamile yazılı çekin çalınması durumu örnek verilebilir²²². Böyle bir ihtimalde söz konusu senet iyi niyetli üçüncü kişiye devrolmadığı sürece kambiyo sözleşmesinin hiçbir suretle mevcut olmadığına yönelik def'i hakkı sahibi, işbu hakkını senedin alacaklılarına karşı ileri sürebilirken; senedin iyi niyetli üçüncü kişiye devri ihtimalinde işbu def'i hakkı senedin tüm hamillerine karşı artık ileri sürülemez²²³.

2.4.1.2.2.5. Senet Metninde Tahrifat Yapılması

Tahrifat, düzenleyen tarafından bütün unsurları tam şekilde oluşturulan senedin unsurlarında yahut beyanlarında senedin düzenlenmesinden sonra silme, kazıma yahut eklemeler gibi değişiklikler yapılmasına denir²²⁴.

Senet metni değişikliğe uğrasa dahi senet geçerli olmaya devam eder. Uygulamada ticari hayatta işbu tahrifata örnekler; senedin bedelinin, vadesinin, düzenleme tarihinin değiştirilmesi gösterilebilir.

Bu durum her hamile karşı mutlak def'i olarak ileri sürülür. Yarg. HGK. 04.04.2015 tarihli kararında 'imzanın sahte olması', 'senet metninde sahtekârlık veyahut tahrifat yapılması', 'borçlunun borçlanma ehliyetinin bulunmaması', 'senette zorunlu şekil koşullarının bulunmaması', 'imza sahibinin temsil yetkisinin bulunmaması', 'senedin zamanaşımına uğramış olması' gibi def'ileri, senedin hükümsüzlüğüne yönelik iyi

²²¹Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 95.

²²²Arslan, s. 22

²²³Soydal Çınar, 107.

²²⁴Akteke, s. 89.

niyetli olsalar dahi her hamile karşı ileri sürülebilen mutlak def'iler olarak kabul etmektedir²²⁵.

2.4.1.2.3. Şahsi Def'iler

Şahsi def'i hakkı sahibi kural olarak işbu hakkını sadece temel borç ilişkisinin karşı tarafına karşı yöneltebilir.

Şahsi def'iler senet borçlusu ile senedin alacaklısı arasındaki senet dışı ilişkilerden doğan def'ilerdir. Bu def'iler senet borçlusu ve alacaklısı dışındaki kişilere yönelik olarak ileri sürülemez. Bu def'iler herhangi bir kambiyo senedi borçlusu tarafından ileri sürülebilir. Dolayısıyla kambiyo senedindeki ciro silsilesi içerisinde kimi zaman düzenleyen tarafından bu def'i ileri sürülebilecekken kimi zaman ise lehtar, ciranta, muhatap gibi herhangi bir kambiyo senedi borçlusu tarafından da ileri sürülebilir.

Şahsi def'ide, poliçeden dolayı kendisine başvurulmuş kişinin düzenleyen ya da önceki hamillerinden biriyle kendi arasında var olan ilişkisine dayanan def'ilerini başvuran hamile yöneltemeyeceği düzenlenmiştir. Bu durumunun istisnası, hamilin poliçeyi iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olmasıdır.

Şahsi def'iler senedi devralan iyi niyetli hamillere karşı ileri sürülemez. Hamil ancak borçlu zararına bilerek hareket ettiği takdirde şahsi def'ilerin muhatabı haline gelir.

Bedelsizlik davasına konu olabilecek def'iler şahsi def'ilerdir. Şahsi def'iler; temel ilişkiden kaynaklanan def'iler, temel ilişki dışında diğer borç ilişkisinden kaynaklanan def'iler, özel anlaşmalardan kaynaklanan def'iler olmak üzere üçe ayrılır²²⁶.

Şahsi def'iler, senetten anlaşılamayan def'iler olup kural olarak doğrudan doğruya ilişkide bulunan kişilere karşı ileri sürülebilir. İşbu nedenle de nispi niteliğe sahiptirler. İstisnaen şahsi def'iler etkilerini genişleterek doğrudan ilişkili olmadığı yeni hamillere karşı da ileri sürülebilir.

Şahsi def'ilerin istisnası sayılabilecek hallerden bahsetmemiz gerekirse; miras durumunda külli halefiyet hali söz konusu olduğu için senet borçlusu, miras bırakana karşı ileri sürebileceği def'ileri tüm mirasçılara karşı da ileri sürebilir. Aynı durum şirket birleşmelerinde de söz konusu olup orada da külli halefiyet kuralları uygulandığından birleşmeye katılan ve senedin alacaklısı olan şirket ile senedin

²²⁵Yarg. HGK. T. 04.04.2015, E. 2013/1746, K. 2015/896,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 09.06.2021.

²²⁶Soydal Çınar, s. 106.

borçlusu arasındaki def'iler, birleşmeden sonra devralan şirkete karşı da ileri sürülebilir (BK md. 167)²²⁷.

İkinci olarak; senet protesto edildikten sonra yahut müracaat hakkının zamanında kullanılmaması nedeniyle bu imkân ortadan kalktı ise ve akabinde de senet ciro edilirse artık eski hamillere karşı ileri sürülen şahsi def'iler yeni hamile karşı da ileri sürülebilir.

Üçüncü ihtimalde, eğer senet tahsil cirosu ile devredilmiş ise asıl hamile karşı ileri sürülen şahsi def'iler, senedi tahsil cirosu ile alan yeni hamile karşı da ileri sürülebilir. Zira buradaki şahıs cirantanın temsilcisi yahut vekili konumundadır.

Dördüncü ve son seçenekte de hamil senedi bile bile borçlu zararına hareket ederek iktisap etmiş ise söz konusu şahsi def'iler yeni hamillere karşı da ileri sürülebilir²²⁸.

Poliçe, kanunen emre yazılı senettir ve devri de ciro ve zilyetliğin geçirilmesi ile olur. Eğer ki düzenleyen poliçeyi “emre yazılı değildir” ya da bu anlama gelen başka bir kaydı koyarsa poliçe bu durumda ancak alacağın temlik hükümlerine göre devredilebilecektir. Alacağın temlik tasarruf işlemi niteliğinde bir işlem olup bu devir için borçlunun rızasına ihtiyaç yoktur. Alacağın temlik yazılı şekilde gerçekleşecek olup işbu şekil şartı bir geçerlilik koşuludur. Poliçe, alacağın temlik ile devredilirse artık borçlu işbu poliçeyi devredene karşı ileri süreceği tüm def'ileri artık devralana karşı da ileri sürecektir. Dolayısı ile alacağın temlik, şahsi def'ilerin etkilerinin genişletildiği durumlardan birisidir²²⁹.

²²⁷Akteke, s. 114.

²²⁸Acar, s. 91.

²²⁹Akteke, s. 112.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEDELSİZLİK NEDENİYLE AÇILAN MENFİ TESPİT DAVASI

3.1. Bedelsizliğin Menfi Tespit Davası Olarak İleri Sürülmesi

Bedel kavramı, senedi teslim alanın, senet karşılığında ifa ettiği veya edeceği edimi ifade eder²³⁰. Bedel ilişkisi, senedi düzenleyen ile senedin lehtarları arasındaki ilişkiyi ifade eder. Bir ticari senedin temel kaynağı, kendisini meydana getiren asıl borç münasebetiyle birlikte veya ondan ayrı olarak ortadan kalkar; muteber olarak doğmaz veya hiç mevcut olmazsa işbu senede bedelsiz ticari senet denir²³¹.

Menfi tespit davası, davacı konumundaki borçlunun, aleyhine açılmış olan icra takibine karşı işbu icra takibinden önce ya da icra takibinin açılmasını takiben “borçlu olmadığını” tespiti amacıyla açmış olduğu davadır(2004 Sayılı İİK md. 72)²³². Davacı bu davayı açarken haklı olduğunu ve davayı açma hususunda hukuki yararı olduğunu ispat külfeti altındadır²³³.

HMK'nın 106. maddesinde, “(1) *Tespit davası yoluyla, mahkemeden, bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi talep edilir. (2) Tespit davası açanın, kanunlarda belirtilen istisnai durumlar dışında, bu davayı açmakta hukuken korunmaya değer güncel bir yararı bulunmalıdır. (3) Maddi vakıalar, tek başlarına tespit davasının konusunu oluşturamaz.*” demek sureti ile tespit davası esasen usul hukukunda düzenlenmiştir²³⁴.

Borçlu icra takibinden önce veya sonra borçlu olmadığını tespiti için bu davayı açabilecek ise de icra takibinden önce “alacaklıya ne kadar borçlu bulunduğunu tespit ettirmek için” bu dava açılmaz²³⁵.

Alacaklı daha önce alacak için alacak veya itirazın iptali davası açmış ve bu davada haklı çıkmış ise ortada alacaklının alacağını ispat ettiği kesin bir mahkeme ilamı bulunduğundan borçlu aynı alacaktan dolayı menfi tespit davası açamaz. Yine borçlu

²³⁰Soydal Çınar, s. 33.

²³¹Coşkun, s. 1027.

²³²Coşkun, s. 1028.

²³³Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Meral Sungurtekin Özkan/Muhammet Özekes, **İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı**, 6. Baskı, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, s. 131.

²³⁴Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özekes, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**,9. Baskı, XII Levha Yayınları, İstanbul 2021, s. 150.

²³⁵Yarg. HGK. T. 05.05.2010, E. 2010/3-238, K. 2010/253, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 03.05.2021.

borçtan kurtulma davasında haksız çıkmış ise aynı alacaktan dolayı menfi tespit davası açamaz²³⁶.

Tespit davasında mahkemece ancak tespite ilişkin hüküm verilir. Tespit davasında verilen karar ile hukuki ilişkinin varlığı veya yokluğu kesin olarak tespit edilir. Bir tespit davasının kabul edilebilmesi için, bu davanın konusunu oluşturan hukuki ilişkinin var olup olmadığının mahkemece hemen tespit edilmesinde davacının hukuki yararının bulunması gerekir²³⁷²³⁸.

Tespit davasında; davacının eda davası ve inşai davadaki gibi bir menfaati yoktur. Bu davada davacı, kendisinin icra tehdidi altında olduğunu ve bu durumun ancak tespit davası ile giderilebileceğini ispat etmelidir. Bu davanın özel bir mahiyetinin olma nedeni, davacının herhangi bir zarara uğramadan sadece zarara uğrama ihtimali çok yüksek ihtimalde olduğunda dahi bu davayı açabilmesidir. Bu durum da menfaatin doğmuş ve güncel olması gereğinin bir istisnasıdır²³⁹.

Yarg. 11. HD. 10.01.2014 tarihli kararında, davacının hukuki ilişkinin derhal tespitinde hukuki yararının varlığı için öncelikle davacının bir hak veya hukuki durumunun güncel (hâlihazır) ve ciddi bir tehditle karşı karşıya olması gerektiğini belirtmiştir²⁴⁰.

Kambiyo senedine karşı açılan menfi tespit davasına uygulamada “ticari senetlerin iptali davası” denilmektedir. Ancak bu kavram, davayı açabilecek muhtemel davacı ve davalıları çok büyük yanılgıya uğratar. Çünkü menfi tespit davası sadece davanın tarafları için kesin hüküm ifade etmektedir. Bunun da yasal dayanağı kambiyo senetlerinde imzaların istiklali ilkesinin hâkim olmasıdır²⁴¹.

Menfi tespit davasında davacı, kambiyo senedinin geçersiz olduğunu iddia etmemektedir. Davacı, senedin geçerli olduğunu kabul etmekle beraber davalı ile aralarındaki temel ilişkiden bir alacak hakkının doğmadığını ya da var olan alacak hakkının çeşitli nedenlerle son bulduğunu iddia etmektedir.

²³⁶Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, **İcra Ve İflas Hukuku**, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018 s. 222.

²³⁷Baki Kuru/Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz, **İcra Ve İflas Hukuku**, 26. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, s. 217.

²³⁸Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/ Meral Sungurtekin Özkan/Muhammet Özekes, **İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı**, 8. Baskı, XII Levha Yayınları, İstanbul 2021, s. 169.

²³⁹Yarg. 22. HD. T. 12.12.2019, E. 2019/8767, K. 2019/23285, <https://www.calismatoplum.org/yargitay-karari/tespit-davasi-acilabilmesinin-kosullari>, e.t. 18.08.2021.

²⁴⁰Yarg. 11. HD. T. 10.01.2014, E. 2012/8210, K. 2014/482, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 10.06.2021.

²⁴¹Öztan, s. 68.

3.1.1. Menfi Tespit Davası

3.1.1.1. Genel Olarak

Menfi tespit davası, 2004 Sayılı İcra ve İflâs Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Ve Bu Kanuna Bazı Madde Ve Fıkralar Eklenmesine Dair 538 Sayılı Kanun'la mevzuata eklenmiştir. Menfi tespit davasını düzenleyen İcra İflas Kanunu hükümleri, hiçbir yabancı kanundan esinlenmeden düzenlenmiş olan tamamen yerli hükümlerdir²⁴².

Borçlu, aleyhine açılan genel haciz yoluyla icra takibine yasal süresi içinde itiraz ederek borçlu olmadığını beyan etmediği sürece işbu icra takibi kesinleşir. Yahut borçlu, aleyhine açılan icra takibinde yasal süresi içinde itiraz etmiş ise ancak bu kez itirazına dayanak olarak borçlu olmadığını kanıtlamak için sunduğu belgelerin 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 68. maddesindeki belgelerden biri vasfını haiz olmaması halinde, yine aleyhine açılan bu icra takibinin kesinleşmesine engel olamaz. Kambiyo senetlerine özgü takip yolunda ise borçlu yasal süre içerisinde icra mahkemesine başvurup borca itirazının kabulüne yönelik karar sunmadıkça kendisine ait olmayan bir borcu ödeme külfeti altına girmiş olur²⁴³.

Tüm bu hallerden dolayı icra takip borçlusu görünümündeki kişinin aslında işbu borcun gerçek muhatabı olmadığını tespit ettirmek için başvuracağı yollar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi menfi tespit davası iken bir diğeri de istirdat davasıdır.

Borçlunun menfi tespit davası açabileceği diğeri bir durum ise; borç senedinin ayırt etme gücü noksanlığı, hata, hile, tehdit gibi nedenlerle geçersiz olduğu hallerde alacaklı borçlu aleyhine icra takibi açmış olup da borçlu işbu icra takibine itiraz etmemiş ise ya da etmiş olduğu itiraz kesin olarak kaldırılmış ise borçlunun aleyhine olan icra takibi kesinleşir. Artık bu durumda da borçlunun menfi tespit davası açmada hukuki yararının bulunduğu kabul edilir²⁴⁴.

Bir başka halde de, borçlunun da alacaklıdan bir alacağı mevcut ise, alacaklının alacak iddiasına karşılık kendisinin de alacaklı olduğunu, dolayısı ile alacağı ile borcun takas edilebileceğini bildirerek borçlu menfi tespit davası açabilir. Yine borçlu,

²⁴²Baki Kuru, **İcra ve İflas Hukukunda Menfi Tespit ve İstirdat Davası**, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2003, s. 3.

²⁴³Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 362.

²⁴⁴Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 217.

alacaklının elindeki senedin hatır senedi olduğunu belirterek de menfi tespit davası açabilir.

Borçlunun alacaklıya karşı borçlu olmaması; borcun hiç var olmaması, sona ermesi veya hükümsüz olması şeklinde olabilir. Menfi tespit davası, belirli ve somut bir borç için açılabilir. Davacının davalıya herhangi bir borcu olmadığını tespiti için menfi tespit davası açılmaz²⁴⁵.

Borçlu, aleyhine açılan icra takibine itiraz etmese de menfi tespit davası açabileceksen icra takibine itiraz etmediğinde borçlu; takibe konu asıl alacağın takip talebinden önce zamanaşımına uğradığını belirterek menfi tespit davası açamaz. Ancak borçlu, aleyhine başlatılan icra takibine süresi içinde yaptığı itirazda ya da itirazın kaldırılması duruşmasında zamanaşımı def'inde bulunduğu halde bu def'i yerinde görülmeyerek itirazın kaldırılmasına karar verilmiş ise borçlu takip konusu alacağın takip talebinden önce zamanaşımına uğradığını bildirerek menfi tespit davası açabilir²⁴⁶.

Menfi tespit davasının konusu aynı hak ilişkisi, borç ilişkisi, aile hukuku ilişkisi olabilir. Bu dava ilamlı icra, ilamsız icra, rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip ve iflas yoluyla takip aşamasında açılabilir²⁴⁷.

3.1.1.2. Menfi Tespit Davasının Hukuki Niteliği

Yasal düzenlemelerimiz ile kişilere menfi tespit davası açma hakkı tanımak, gerçek borçlu konumundaki kötü niyetli kişilerin işbu kanunları dolanarak yükümlü oldukları borçlarını ödemekten kurtulmaları anlamına gelmez. 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu da hem borçlu olmadığını iddia eden davacıyı hem de gerçekten alacaklı olan kişiyi koruyan tedbirler almalıdır.

Menfi tespit davasının amacı, davacının maddi hukuk bakımından borçlu olmadığını mahkeme kararı ile saptanmasıdır. Borçlu, aleyhine başlatılan ve kesinleşen takip nedeniyle, takip hukuku açısından borçlu görüldüğü halde, maddi hukuk açısından takip konusu yapılan alacağın borçlusu olmadığını tespiti için bu davayı açar²⁴⁸.

²⁴⁵Türk, **Menfi Tespit Davası**, s. 67-68.

²⁴⁶Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 216.

²⁴⁷Soydal Çınar, s. 131.

²⁴⁸Yarg. HGK, T. 5.5.2010, E. 2010/3-238, K. 2010/253,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 02.05.2021.

Menfi tespit davasının dayanağı, Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşme hükümleridir²⁴⁹. TBK'nın 77/1-2. maddesinde haklı bir sebep bulunmamasına rağmen bir başkasının mal varlığından veya emeğinden zenginleşen kişinin bu zenginleşmeyi geri vermekle yükümlü olduğu düzenlenmiştir. Bu yükümlülük özellikle zenginleşmenin geçerli olmayan ya da gerçekleşmemiş veyahut sona ermiş bir sebebe dayanması ihtimalinde doğar. Kambiyo senedinde bedelsizlik halinde de işbu madde hükmünce kambiyo senedi hukuki dayanaktan yoksun kalmaktadır. Bununla birlikte kambiyo senedi borçlusuna senetten doğan borcu ödememe hususunda daimi def'i hakkı sunmaktadır.

Kambiyo senedi borçlusuna borcu ödememe konusunda sunulan def'i hakkının yasal dayanağı TBK md. 82/2 hükmüdür. Bu hükme göre zenginleşme, zenginleşenin bir alacak hakkı kazanması amacıyla gerçekleşmiş ise diğer taraf istem hakkı zamanaşımına uğramış olsa bile her zaman bu borcunu ifadan kaçınabilir. Bu kanun maddesi çerçevesinde kambiyo taahhüdü nedeniyle alacak hakkı kazanan lehtara karşı borçlu, bedelsizlik nedeniyle her zaman bedelsizlik def'i ileri sürerek borcunu ödemekten kaçınabilir.

Kambiyo senedinin bedelsizliği nedeniyle açılan menfi tespit davasının sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanmasından kasıt, temel borç ilişkisine konu olan alacağı elde edemeyen kişinin işbu teslim alamadığı alacak için karşı edim alacaklısına ödeme yükümlülüğü altına girmesidir. Durum böyle iken kişinin sebepsiz şekilde ödemede yapmasından dolayı malvarlığında bir azalma oluşacak; malı teslim etmeyen kişi açısından ise söz konusu kambiyo senedinde belirtilen borç miktarını tahsil edeceği için malvarlığında sebepsiz bir artma oluşacaktır. Karşı taraf edimini ifa etmemesine rağmen karşılıksız şekilde sebepsiz zenginleşen konumuna gelmiş olacaktır²⁵⁰.

TBK md.77'de düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükümleri, menfi tespit davasının yasal dayanağını oluşturur. Temel ilişkinin herhangi bir sebeple geçersiz olması veya mevcut olmaması, sebepten soyut olan kambiyo senedinin geçerliliğini etkilemez. Kambiyo senedinin soyutluğu ilkesi gereği senet geçerliliğini korur. Dolayısıyla temel ilişkisinde herhangi bir sebeple sakatlık bulunan kambiyo taahhüdünün borçlusuna karşı edim alacaklısına karşı senetten kaynaklı olarak ödemede bulunmak zorunda kaldığından fakirleşmekte, buna rağmen karşı edimini yerine getirmeyen alacaklı bir de

²⁴⁹Bahtiyar, 13. Baskı, s. 42.

²⁵⁰Bahtiyar, 13. Baskı, s. 42.

kambiyo taahhüdü borçlusunun senet borcunu ödemesiyle sebepsiz yere zenginleşmektedir²⁵¹.

Sebepsiz zenginleşmede haklı bir sebebi olmaksızın sebepsiz zenginleşen bu zenginleşme kadar aleyhine zenginleştiği kimseye iade yükümlüsüdür. Borçlar hukukunda sebepsiz zenginleşmeyle ilgili hükümler genel nitelikte hükümler olduğundan aksine bir hüküm olmadığı sürece diğer özel hukuk alanlarında da uygulanır²⁵².

BK md. 63/2'ye göre sebepsiz zenginleşen, zenginleşmeyi kötü niyetle elden çıkarırsa fakirleşene sadece iade anında malvarlığındaki mevcut zenginleşmeyi değil; zenginleşen şeyi elden çıkardığı andaki tamamını iade etmekle yükümlüdür. Kötü niyetli zenginleşenden kasıt, zenginleşmeyi iade edeceğini ve zenginleşmenin haklı bir sebebe dayanmadığını bilen ya da bilmesi lazım gelen kimsedir²⁵³.

BK md. 63/1'e göre iyi niyetle zenginleşen zenginleştiği şeyi geri isteme anında malvarlığında mevcut bulunan, henüz elden çıkarmadığı zenginleşme ile sınırlı olarak iade yükümlüsüdür. Burada iyi niyetli zenginleşen, zenginleşmeyi elde ettiği zamanki hali ile değil; iade anında elinde mevcut bulunan kadarını iade etmekle yükümlüdür²⁵⁴.

Sebepsiz zenginleşme alacaklıya tali nitelikte bir dava hakkı sağlar²⁵⁵. Fakirleşenin malvarlığındaki azalma, başka asli nitelikteki davalarla önlenebilecek ise sebepsiz zenginleşme davası açılmaz. Mesela sözleşmeye dayanan bir durumda kişinin malvarlığında azalma meydana gelmiş ise tarafların sebepsiz zenginleşmeye dayanarak bir talepte bulunması düşünülemez. Zira bağlı bulunduğu sözleşme hükümlerine göre talepte bulunması onun için daha lehe sonuç verecektir²⁵⁶.

Sebepsiz zenginleşmede talep hakkı şahsi hak niteliğine sahiptir. Zira malvarlığında fakirleşme yaşayan kişinin işbu talebi, sadece sebepsiz zenginleşmeden dolayı zenginleşenden talep edebileceği bir alacak hakkı niteliğindedir. Fakirleşen kişi işbu sebepsiz zenginleşmeden doğan iade hakkını, hakkın nisbiliği ilkesi gereğince iyi niyetle alacağı iktisap etmiş olan üçüncü kişiye karşı ileri süremez. Zira sebepsiz

²⁵¹ Sebepsiz zenginleşme borcun kaynaklarından biri olup diğerleri de haksız fiil ve sözleşmeden sorumluluktur. Sebepsiz zenginleşmenin ayrı bir borç kaynağı olarak düzenlenmesinde yatan felsefi düşünce hakkaniyet düşüncesi olup bu düşünce de Aristoteles'e kadar uzanan denkleştirici adalet ilkesine dayanmaktadır. Oğuzman/Öz, s. 720.

²⁵² Eren, s. 803.

²⁵³ Eren, s. 846.

²⁵⁴ M. Kemal Oğuzman/M. Turgut Öz, **Genel Hükümler**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012, s. 782. Ahmet M. Kılıçoğlu, **24. Baskı**, 24. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2020, s. 240.

²⁵⁵ Kılıçoğlu, s. 505. Oğuzman/ Öz, **Genel Hükümler Cilt -2**, s. 287.

²⁵⁶ Kılıçoğlu, s. 506.

zenginleşme davası kişisel bir dava niteliğindedir. Sebepsiz zenginleşmede talep hakkı olan kişinin hakkının niteliği alacak hakkı vasfındadır²⁵⁷.

TBK md. 117/2' da sebepsiz zenginleşmede temerrüt hükümleri düzenlenmiş olup Borçlar Kanunu döneminde çıkan tartışmalara son verilmiştir. Bu hükme göre artık sebepsiz zenginleşmede, zenginleşmenin gerçekleştiği tarihte borçlu temerrüde düşmüş olur. Ancak sebepsiz zenginleşen iyi niyetli ise bu durumda temerrüt için zenginleşene bildirimde bulunmak şarttır.

Tüm bu açıklamalardan sonra açıkça görülmüştür ki; senedin borçlusu olan düzenleyen, lehtar tarafından zarara uğratılmak maksadıyla, senet üçüncü kişiye devredildiğinde senedi devralan yeni hamil iyi niyetli ise düzenleyen, sadece kötü niyetli lehtardan alacağını talep edebilir. Devralan hamil senedi borçlu zararına kötü niyetle devraldı ise işbu kötü niyetli yeni hamilden de bedelsiz senedi ödemekle yükümlü olduğu meblağın iadesi için talepte bulunabilir²⁵⁸.

Menfi tespit davası, borçlunun borcu ödemediği önce borçlu olmadığını tespiti için açtığı bir davadır. Zira tespit davasının kanuni tanımı da bunu ifade etmekte olup işbu dava bir hukuki ilişkinin varlığının, yokluğunun ya da tereddütte olunan kısmın tespiti için açılan davadır²⁵⁹. Borçlu açacağı menfi tespit davası ile borçlu bulunmadığını tespit ettirebilirse hakkındaki icra takibi iptal edilir ve kendisine icra takibi ile isnat edilen borcu ödemekten kurtulur. Ancak, borçlu borcunu icra dairesine ödedikten sonra bu davayı artık açamaz. Bundan sonra açılacak tek dava istirdat davasıdır²⁶⁰. Menfi tespit davası da istirdat davası da aynı amaca hizmet eder. Amaçları, kişinin borçlu olmadığını tespitini sağlamaktır(İİK md.72/1). Borçlu açtığı menfi tespit davası sonuçlanmadan icra takibinde belirtilen borcu ödemek zorunda kalırsa, açmış olduğu dava istirdat davasına dönüşür(İİK md. 72/6)²⁶¹.

Menfi tespit davası sonunda verilen karar, niteliği itibariyle maddi hukuk açısından kesin hüküm teşkil eder²⁶².

²⁵⁷Eren, s. 804.

²⁵⁸Acar, s. 126.

²⁵⁹Gül Sema Yeşildal, "Kambiyo Senetlerine Özgü İcra Yolu İle Takipte Menfi Tespit Davaları," **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2010, s. 4.

²⁶⁰Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 215.

²⁶¹Akın, s. 68.

²⁶²Akın, s. 63.

3.1.1.3. Menfi Tespit Davasının Tarafları

Kambiyo taahhüdü ile borç altına giren her bir borçlu, kambiyo senedinin bedelsiz kalması sebebiyle menfi tespit davası açabilir. Senedin asıl borçluları, alacak iddiasındaki kişilere yani lehtara, cirantaya, hamile karşı menfi tespit davası açabilir. Kambiyo senedi ciro edildi ise davalı olarak hamil ile birlikte lehtar ya da cirantayı da gösterebilir²⁶³.

Borçlunun kendisine karşı başvuru hakkı olan bu kişilere karşı açtığı menfi tespit davası neticesinde verilen hüküm sadece davanın tarafları bakımından kesin hüküm tesis eder. Borçlu, davanın tarafı olmayan kişilere karşı işbu kesin menfi tespit hükmünü ileri süremez. Onlara karşı da ayrıca menfi tespit davası açması gerekir.

Doktrinde, aval verenin dahi işbu davayı açmaya hakkı olduğuna değinilmiştir²⁶⁴. Menfi tespit davasının davacısı ancak kambiyo senedinde imzası olan kişilerdir. Yani işbu senedin düzenlenmesi ile borç altına giren kişiler dava açmaya yetkilidir.

Menfi tespit davası hasımsız açılmaz²⁶⁵. Senet üzerinde imzası bulunmayan kişilere karşı da işbu dava yöneltilemez²⁶⁶.

Adi ortaklıklarda, ortaklığın tüzel kişiliği bulunmadığından açılacak olan menfi tespit davasının adi ortaklık adına değil, tüm ortaklar adına açılması gerekir. Yargıtay'ın görüşü de bu yöndedir²⁶⁷.

3.1.1.4. Menfi Tespit Davasında Hukuki Yarar

Kambiyo senedine dayalı takip yolunda menfi tespit davası açılmasında kural olarak borçlunun hukuki yararının olduğu kabul edilir²⁶⁸. Zira işbu takibe yapılan itiraz icrayı durdurmadığı için borçlu icra tehdidi altındadır.

3494 Sayılı Kanun'un 33. maddesi ile İİK'nın 170. maddesinde yapılan değişiklik ile artık kambiyo senetlerine özgü takip yolu ile takipte imzaya itirazın icra dairesine değil;

²⁶³ Ahmet Türk, "Kambiyo Senedi Borçlusu Tarafından Açılan Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.7, Özel Sayı, 2005, <http://hdl.handle.net/20.500.12397/2247>, s.309, e.t.10.05.2021.

²⁶⁴ Firdevs Arslan, "Kambiyo Senetlerinde Aval", **Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 6., S. 1, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1367805>, Haziran, 2020, s. 123.

²⁶⁵ Yarg. 11. HD. T. 25.01.2011, E. 2009/7631, K.

2011/708, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 14.05.2021.

²⁶⁶ Yarg. 19. HD. T. 25.01.2012, E. 2011/7669, K. 2012/820,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 14.05.2021.

²⁶⁷ Yarg. 11. HD. T. 27.09.1990, E. 1990/6145, K. 1990/5847,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 14.05.2021.

²⁶⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 218.

icra mahkemesine yapılacağı ve bu itirazın takibi kendiliğinden durdurmayacağı hükme bağlanmıştır. Böyle bir durumda borçlu için icra takibi başlamadan menfi tespit davası açmak daha elverişlidir. Ayrıca, imzaya itiraz halinde, borçlunun borçtan kurtulma davası açması mümkün olamayacaktır²⁶⁹.

İcra takibinden sonra açılan menfi tespit davasında da dava şartı olan husus, hukuki yararadır. Davacının hukuki yararının bulunduğu hallerde menfi tespit davası açma hakkı doğar. Örneğin Yarg. 19. HD. 02.10.1996 tarihli kararında, dava konusu bonoların cirantası olan davacı tarafından bonoların rızası dışında elinden çıktığını ve davalının kötü niyetli hamil olduğunu iddia ederek menfi tespit davası açmasında hukuki yararının bulunduğu kanaat etmiştir²⁷⁰.

Borçlunun, alacaklının takip konusu yaptığı senede ilişkin sahtelik iddiasının tespiti amacıyla hukuk mahkemesinde açmış olduğu tespit davası, İİK md. 72 anlamında bir menfi tespit davasıdır. Bu nedenle sahtelik davasının icra takibine etkisi, HMK md. 209/1 hükmüne göre değil; İİK md. 72 hükmüne tabidir.

Bir başka deyişle HMK 209/1. maddesindeki “adi bir senetteki yazı veya imza inkâr edildiğinde, bu konuda bir karar verilinceye kadar, o senet herhangi bir işleme esas alınamaz.” hükmü, icra takipleri hakkında uygulama alanı bulmaz. Çünkü İİK, imzaya itirazı ayrıca düzenlemiştir. İİK’nın bu hükümleri HMK md. 209/1 hükmüne oranla daha özel hüküm niteliğinde olduğundan, HMK md. 209/1 hükmü icra ve iflas takiplerinde kendiliğinden uygulanmaz. Bu halde, adi bir senetteki imzanın sahte olduğundan bahisle açılan sahtecilik davası İİK md. 72 anlamında menfi tespit davası niteliğinde olduğundan, icra takibi, ancak menfi tespit davasına bakan mahkeme tarafından İİK’nın 72. maddesine göre verilecek bir ihtiyati tedbir kararı ile durdurulabilir. Yoksa soyut adi senetteki imzanın sahte olduğundan bahisle açılmış olan sahtecilik davası HMK md. 209/1 hükmüne göre icra takibini kendiliğinden durdurmaz²⁷¹.

Yargıtay bir kararında da menfi tespit davasına konu olan bonoda lehtar olan davacının kendisinden sonraki cirantalara bono bedelinden dolayı sorumlu olmaları

²⁶⁹Emel Hanağası, **Davada Menfaat**, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 270.

²⁷⁰Yarg. 19. HD. T. 02.10.1996, E. 5707, K. 8509,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 05.06.2021.

²⁷¹Coşkun, s. 1035.

nedeniyle davayı açmakta hukuki yararının olduğunu belirtmekle²⁷² işbu duruma açıklık getirmiştir.

3.1.1.5. Menfi Tespit Davasının Şartları

Menfi tespit davasının açılmasında hukuki yararın mevcut olması için üç şartın gerçekleşmiş olması gerekir. Öncelikle mevcut bir tehlike nedeni ile davacının hakkının tehlikede olması gerekir. Bir diğer şart ise mevcut tehlikenin davacının hakkına zarar verecek nitelikte olmasıdır. Son olarak açılacak olan menfi tespit davası ile işbu durum ortadan kalkabilecek nitelikte olmalıdır²⁷³.

Bedelsizlik nedeniyle menfi tespit davasının açılabilmesi için diğer tüm davalarda olduğu gibi daha önceden sonuçlanmış, kesin hükme bağlanmış bir dava ile tarafları ve dava nedeni aynı olan bir dava açılmamış olması gerekir. Yine bu davanın açılabilmesi için söz konusu bedelsiz senede dayalı borcun ödenmemiş olması gerekir²⁷⁴.

3.1.1.6. Menfi Tespit Davasında Senedin İadesi

Davacı borçlu, menfi tespit davasını açarak borçlu olmadığını veya ödemekten kaçınma hakkının var olduğunu talep ve iddia ederken ayrıca senedin iadesini istiyorsa bunu da dilekçesinde ayrıntılı ve açık bir talep ile belirtmelidir.

Borçlu; senedin iadesini lehtardan, senet ciro edilmişse kötü niyetli veya iktisabında ağır kusurlu olan hamilden talep edebilir (TTK md. 598/2). Senedin iadesini isteyen borçlu, TTK599, 737/2. maddeleri gereğince hamilin bilerek borçlu zararına hareket ettiğini ispat yükü altındadır. Dava dilekçesinde senedin iadesi de isteniyorsa, menfi tespit davası açan borçlunun istem sonucunda bunu ayrıca belirtmesi gerekir. Lehtar senedi ciro etmiş olsa bile borçlu, işbu lehtara karşı bedelsizliğe dayalı menfi tespit davası açabilir. Ancak, bu davanın konusu sadece lehtara karşı kambiyo senedinden doğan borcu ödemekle yükümlü olmadığını tespitinden ibaret olacaktır ve senedin iadesi lehtardan istenemeyecektir²⁷⁵.

Davaya bakan mahkeme davacının senedin iadesine ilişkin talebini ayrıca değerlendirip esasla birlikte karar verir. Mahkemenin senedin iadesine karar verebilmesi için senedin davalı alacaklıda bulunması gerekir. Eğer temel borç ilişkisinin alacaklısı

²⁷²Yarg. 19. HD. T. 12.09.2018, E.2016/19230, K.2018/4087, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 05.06.2021.

²⁷³Akın, s. 73.

²⁷⁴Akın, s. 74.

²⁷⁵Türk, **Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davası**, s. 324.

işbu senedi ciro ile üçüncü kişilere devretmişse borçlunun iyi niyetli hamillerden senedin iadesini talep etmesi mümkün olamaz²⁷⁶.

3.1.1.7. Davanın Açılma Zamanına Göre Menfi Tespit Davası

Bedelsizlik nedeniyle menfi tespit davasının icra takibine etkisine bakıldığında iki türü olduğu sonucuna varırız. Birincisi icra takibinden önce açılanlar, ikincisi ise icra takibi açıldıktan sonra açılanlardır. Açılacak olan bu dava icra takibinin konusu olan alacağın tamamına ilişkin de olabileceği gibi bir kısmına ilişkin de olabilir²⁷⁷.

Borçlu aslen borçlu olmadığı bir borcu ödememek için alacaklı iddiasındaki kişinin, aleyhine icra takibinde bulunmasını bekleyebilir. Akabinde aleyhine açılan davada borçlu, borçlu olmadığını iddia ve ispat eder ya da aleyhine açılan icra takibine süresi içerisinde itiraz eder. Borçlunun itirazı ile icra takibi duracağından alacaklı görünümündeki kişi bu durumda ya itirazın iptali ya da kaldırılması talebinde bulunur.

Borçlu tüm bu ihtimaller yerine alacaklının takip yahut dava açmasını beklemeksizin borçlu olmadığını tespiti için menfi tespit davası açabilir. Ancak belirtelim ki, kambiyo senetlerine özgü takip yolu ile icra takibinin açılmasından önce menfi tespit davası açılmasında ciddi zorluklar yaşanabilir. Çünkü kambiyo senetleri hızlı tedavül kabiliyetine sahip olduğundan senedin dava açılış anında kimde olduğunu tespit etmek zordur.

Ayrıca kambiyo senedi icra dairesince teslim alınmadığı için de karşı edim borçlusu menfi tespit davası açıldıktan sonra bir başkasına işbu senedi ciro edilebilir.

İcra takibi açıldıktan sonra açılan menfi tespit davasında borçlunun işi daha kolaydır. Zira takip dayanağı olan kambiyo senedinin takip talebine ek olarak sunulması ve icra dairesince teslim alıp koruma altına alınması, senedin iyi niyetli de olsa üçüncü kişilere ciro edilme olasılığını ortadan kaldıracaktır.

3.1.1.7.1. İcra Takibinden Önce Açılan Menfi Tespit Davası

Borçlu, hakkında henüz bir icra takibi başlamadan önce, kendisine başvuru hakkı olan kişilere karşı menfi tespit davası açabilir. Burada asıl konu; borçlunun borçlu olmadığını icra takibinden önce tespit edilmesinde bir hukuki yararının olmasıdır.

²⁷⁶Türk, **Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davası**, s. 325.

²⁷⁷Akın, s. 78.

Menfi tespit davasında hukuki yarar bir dava şartıdır. Örneğin; alacaklı konumundaki kişinin elinde 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 68/1. maddesi uyarınca belirtilen bir belge yok ise, borçlunun bu durumda menfi tespit davası açmakta bir hukuki yararının olmadığı aşikârdır. Zira böyle bir durumda alacaklının adi bir senede dayanarak açtığı takibe, borçlu süresi içerisinde imzaya itiraz ederek takibi zaten durdurabilir. Alacaklı da itirazın kaldırılması için icra mahkemesinden karar almış dahi olsa borçlu da bu durumda alacaklının elinde bulunan senedin 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 69. madde kapsamında bir senet olmadığını hatta sahte bir senet olduğunu belirterek borçtan kurtulma davası açabilir.

Yarg. HGK. bir kararında²⁷⁸ bir davanın korunmaya değer, güncel, hukuki yarar bulunmaması nedeniyle reddedilebilmesi için, borçluyu tehdit edebilecek tehlike ve savsaklamalara karşı onu koruma gereksiniminin olmaması gerektiğine vurgu yapmıştır. Borçlunun, hakkında henüz icra takibi başlamadan önce de yapılabilecek olası bir takibi düşünerek, kendisini bir borçla tehdit eden kimseye karşı böyle bir borcun bulunmadığının saptanması için dahi menfi tespit davası açabileceğini hatta hakkında yürümekte olan bir icra takibi olan borçlunun bu davayı açmasında hukuki yararının bulunduğundan hiç kuşku olmadığı gibi böyle bir davayı açmasında da bir hukuki engel bulunmadığına karar vermiştir.

Borçlunun çekin bankaya ibrazından önce HMK md.389'a göre mahkemeye başvurarak muhatap banka tarafından çek bedelinin lehtara ödenmemesini sağlamak amacıyla ihtiyati tedbir kararı alma hakkı bulunmaktadır. Akabinde borçlu işbu tedbir kararından itibaren yedi gün içerisinde bedelsizliğe dayalı menfi tespit davası açabilir.

Kanun metninde her ne kadar böyle bir yol izlenebileceği belirtilmiş ise de borçlunun önce İİK md. 72/1 gereğince doğrudan menfi tespit davası açarak ve bu dava ile birlikte muhatap banka tarafından çek bedelinin lehtara ödenmemesini sağlama gayesiyle ihtiyati tedbir talep etmek daha pratik bir çözümdür.

3.1.1.7.2. İcra Takibinden Sonra Açılan Menfi Tespit Davası

Borçlu; aleyhine icra takibi açılmasından sonra işbu borcu ödeyinceye kadar menfi tespit davası açabilir. Dolayısıyla bu aşamada kambiyo senetlerine özgü icra takibine de değinmek gerektiği kanaatindeyiz.

²⁷⁸Yarg. HGK, T. 21.01.2016, E. 2014/19-674, K. 2016/76, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 10.06.2016.

Kambiyo senetlerine özgü icra takipleri ilamsız icra yollarından biridir. İş bu yola sadece alacak bir kambiyo senedine dayanıyor ise başvurulabilir. Kambiyo senedinden anlaşılması gereken poliçe, bono ve çekdir. Söz konusu senetlerden herhangi birine dayanarak alacak hakkı sahibi olan kişi kambiyo senetlerine özgü icra takibine başvurabilir. Aksi halde genel takip yollarına başvurulur²⁷⁹.

İcra takibinin ardından açılacak olan menfi tespit davasında borçlunun menfi tespit iddiasını ispatlamasına ve neticelendirmesine olanak tanınmasının yanında borçlunun, alacaklının da icra takibinin açılmasından sonra elde ettiği veya edebileceği hakları zarara uğratmaması ve kısaca her iki tarafında haklarını karşılıklı koruması gerekir.

İcra takibinden sonra açılacak olan menfi tespit davası, icra takibini doğrudan durdurmaz. Hatta menfi tespit davasını inceleyen mahkeme, başvuru üzerine ihtiyati tedbir talebini kabul etse de ihtiyati tedbirle icra takibinin durdurulmasına karar veremez. Bu durumda mahkemenin yapabileceği, davalı alacaklının alacağına geç kavuşmasından doğacak zararları karşılamak için icra takibindeki asıl alacağın en az %15'ini teminat karşılığında icra dairesine yatacak olan paranın alacaklıya ödenmemesi için ihtiyati tedbir kararı vermektir.

Yukarıda gösterilecek olan teminatın sadece para olarak sunulması zorunlu değildir. HMK'nın 87. maddesi gereğince hukuka uygun olan herhangi bir değer, teminat olarak gösterilebilir.

Borçlu, icra takibinden sonra açtığı menfi tespit davasında alacaklı tarafından haciz ve satış yapılmasını önlemek için takip alacağını tüm ferileri ile birlikte (takip giderleri, faiz ile) icra dairesine yatırırca bu durumda alacaklı herhangi bir haciz veya satış işlemi yapamaz. Hatta bu durumda sehven yapılmış olan hacizlerin dahi kaldırılması gerekir. Ancak burada önemli olan alacağın tamamını karşılayacak miktarda paranın nakit olarak icra dairesine yatırılmasıdır. Borçlu burada banka teminat mektubu veya paradan başka bir teminat gösterilerek haczin veya satışın durdurulmasını sağlayamaz²⁸⁰.

İhtiyati tedbir kararı ile davacı borçlu aleyhine haciz yapılamayacağı gibi teminat karşılığı da dava sonuna kadar alacaklıya ödenmemektedir²⁸¹.

Borçlu mahkemece belirlenen teminattan ayrı olarak, icra müdürlüğüne talep anına kadar icra takibindeki asıl alacağı ferileriyle birlikte karşılar veya banka teminat mektubu sunarsa alacaklı tarafından takibe devam edilemez.

²⁷⁹ Akın, s. 30.

²⁸⁰ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 219.

²⁸¹ Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özkes, **İcra ve İflas Hukuku Temel Bilgiler**, 11. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 99.

Yarg. 12. HD. 26.05.2013 tarihli kararında, borçlu tarafından mahkemece belirlenen teminat yatırıldıktan sonra, 19.12.2012 tarihinde icra müdürlüğüne müracaat edilerek dosya borcunun ödendiği ve hacizlerin kaldırılmasının talep edildiği, talebin icra müdürlüğüne reddedildiği, böyle bir durumda mahkemece, borçlunun hacizlerin kaldırılmasını talep ettiği 19.12.2012 tarihi itibari ile tüm dosya alacağının gerektiğinde bilirkişi incelemesi yaptırılmak suretiyle hesaplanarak borçlunun yatırdığı miktarın dosya alacağının tamamını karşılayıp karşılamadığı belirlendikten sonra oluşacak sonuca göre bir karar verilmesi gerektiğine karar vermiştir²⁸².

Yarg. 19. HD. 25/06/2013 tarihli kararında ise davalı faktöring şirketinin çekte hamil olduğundan ve icra takibi de açmış olduğundan dolayı davacının faktöring şirketi aleyhine dava açmada hukuki yararının olduğuna hükmetmiştir²⁸³.

Eğer borçlunun açacağı menfi tespit davası bir sahtelik iddiası barındırıyor ise HMK'nın 209. maddesinin özellikle 1. fıkrasının dikkate alınması gerekir. Böyle bir durumda yukarıda izah edilen ihtiyati tedbir hükümleri değil HMK'nın 209. maddesine öncelik tanınması gerekir.

HMK'nın 209. maddesi; *“Adi bir senetteki yazı veya imza inkâr edildiğinde, bu konuda bir karar verinceye kadar, o senet herhangi bir işleme esas alınamaz. Resmî senetlerdeki yazı veya imza inkâr edildiğinde, senetteki yazı veya imzanın sahteliği, ancak mahkeme kararıyla sabit olursa, bu senet herhangi bir işleme esas alınamaz. Senede dayanılarak verilmiş olan ihtiyati tedbir, o senet hakkındaki sahtelik iddiasından etkilenmez ve gerektiğinde senet sahibi haklarının korunması için yeni tedbirler talep edebilir.”* demek suretiyle açılan menfi tespit davasında senette sahtelik iddiası gündeme geldiğinde ihtiyati tedbir hükümlerine nazaran daha koruyucu genel hükümler barındırmaktadır. Böyle bir duruma öncelik HMK md.209'a verilmelidir²⁸⁴.

Menfi tespit davasının, borcun alacaklıya ödenmesine kadar açılması gerekir. Şayet bu dava görülürken mahkemeden ihtiyati tedbir kararı alınmaz ise alacaklı icra takibine devam edip kendisine ödeme yapılmasını sağlayabilir. Böyle bir durumda artık menfi tespit davasından söz edilemez. TTK'nın 72/6. maddesi gereğince kendiliğinden davaya istirdat davası olarak devam olunur.

²⁸²Yarg. 12. HD. T. 26.05.2013, E. 2013/16340, K. 2013/23834,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 08.06.2016.

²⁸³Yarg. 19. HD. T. 25.06.2013, E. 8348, K. 11882,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 10.05.2021.

²⁸⁴Pekcanitez/Atalay/Özekes, **İcra İflas**, s. 99.

3.2. Bedelsizliğe Dayalı Menfi Tespit Davasında İspat Yükü ve Araçları

Menfi tespit davasında genel kural, ispat yükünün davalı alacaklıda olmasıdır. Yargıtay da bu görüşte kararlar vermektedir²⁸⁵. Ancak istisnaen bazı nedenlere dayalı menfi tespit davasında ispat yükü davacıdadır. Tez konumuz olan bedelsizlik nedeniyle menfi tespit davasında ispat yükü kural olarak davacı borçludur. Davacı alacağın var olmadığını ya da alacağın doğduğunu ancak herhangi bir nedene dayanarak geçersiz olduğunu, sona erdiğini ileri sürüyorsa ispat yükü davacı borçludur²⁸⁶.

Bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasında borçlu; alacağın varlığını kabul etmekte ancak kabul ettiği bu borcun ödeme vb. gibi bir nedenle ortadan kalktığını ya da kambiyo senedinin zamanaşımına uğradığını ileri sürüyorsa bu durumu ispatla mükelleftir.

Yargıtay bir kararında²⁸⁷ bir senedin zamanaşımına uğradığı iddiası ile açılan menfi tespit davasında, takibe konu bononun üç yıllık zamanaşımı süresi içinde takibe konu edilmediğinden kambiyo senedi vasfını yitirdiğini dolayısıyla bu belgenin tek başına temel ilişkiyi tespit açısından yeterli bir belge olmadığına, davacı borçlunun imzasını taşıyan belgenin yazılı delil başlangıcı olabileceğine, temel ilişkinin bağlı olduğu on yıllık zamanaşımı süresinin de dolmamasından dolayı ispat yükünün davalı alacaklıda olduğuna karar vermiştir.

Yargıtay, çekin avans çeki olması halinde çekin ciro edilmesi ile davacı borçlunun davalı lehtara karşı açtığı menfi tespit davasında, çekin avans çeki olarak verildiğinin ispat yükünün davacı borçluda olduğu ve davanın yazılı delillerle ispatlanması gerektiğini belirtmiştir²⁸⁸. Borçlu, böyle bir ihtimalde alacaklı ile arasında mevcut olan bir hukuki ilişkinin var olduğunu bilmekte ve bunu kabul etmektedir. Burada borçlunun iddia ettiği şey; varlığını kabul ettiği hukuki ilişkinin senette görülenden farklı olduğudur.

Borçlu, senetteki şekilde bir hukuki ilişkinin mevcut olmadığını, alacaklı ile aralarında gerçekte başka bir hukuki ilişki olduğunu iddia etmektedir. Böyle bir durumda da işbu iddiasını ispat ile mükelleftir.

²⁸⁵Yarg. 13 HD. T. 8.12.2005, E. 2005/11299, K. 2005/18183,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 09.06.2021.

²⁸⁶ Akın, s. 105.

²⁸⁷Yarg. 13. HD. T. 20.11.2017, E. 2016/13074, K.2017/11322,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 05.06.2021.

²⁸⁸Yarg. 19.HD. 08.05.2017, E. 2016/9697, K. 2017/3569,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 06.06.2021.

Kambiyo senedinin geçerliliği, temel ilişkiden kaynaklanan talebin geçerliliğinden tamamen bağımsızdır. Kambiyo senedinden doğan talep hakkına kambiyo hukuku uygulanırken; temel talebe ilişkin ise bu talebin bağlı olduğu hukuk kuralları uygulanır²⁸⁹. Temel borç ilişkisinin geçersiz olması bu ilişkiye dayanan kambiyo taahhüdünün yani kambiyo senedinin geçersiz olduğu anlamına gelmez. İşbu durumda kambiyo senedi hükümsüz değil bedelsiz hale gelmiş olur.

Bonoda kural olarak ispat yükü, senedin bedelsiz olduğunu iddia edene aittir. Ancak bir mal alışverişine dayandığı malen kaydıyla ya da bir alacak borç ilişkisine dayandığı nakden kaydı ile senede yazılmış bir borç ilişkisinde artık bu kayıtlara uyulması gerekir. Bu kayıtların aksinin savunulması senedin ta'lili anlamına gelir. Ta'lil; senet metninde açıklanan düzenleme nedenine aykırı beyanda bulunma anlamına gelir.²⁹⁰

Senette borcun nedeni mal ya da nakit olarak belirtilmişse tarafların yazılı borç sebebine dayanmaya hakkı olacağından ispat yükü, bunun aksini iddia eden tarafa aittir. Eğer taraflardan biri senet metninde yazılı kaydın doğru olmadığını ileri sürüyorsa iddiası doğrultusunda ispat yükünü de üstlenecektir. Örneğin senette bedeli malen alınmıştır kaydı olmasına rağmen alacaklı bedelin nakden ödendiğini iddia ediyorsa senedi talil etmiş olmakta alacaklının işbu iddiasını ispat etmesi gerekmektedir.

Yargıtay birçok içtihadında, alacaklının malen kaydına rağmen nakit şekilde bedelin ödendiğinin iddia edilmesi halinde işbu senedi yazılı delil başlangıcı sayarak tanık deliline dayanılabileceğine değinmiştir²⁹¹. Böylece alacaklı, senet bedelinin nakden yapıldığını tanık deliline dayanarak da yerine getirmiş olur.

Ancak Yargıtay sonraki tarihli kararlarda davalı alacaklının talil ettiği bonodan dolayı halen alacaklı olduğu şeklindeki iddiasını yazılı delillerle kanıtlanması gerektiğine karar vermiştir²⁹².

Bono lehtarının “malen” ya da “nakden” kaydı bulunan bir bononun altın verilerek düzenlendiğini savunması ihtimalinde işbu bonodaki bedel kaydının talil niteliği taşıyıp bu husus önem arz eden bir konudur.

Bonodaki nakden kaydına karşılık davalı alacaklının senet karşılığında altın verildiğini bildirmesi senedin talil edilmiş olduğu anlamına geleceğinden ispat yükü alacaklıya geçer²⁹³.

²⁸⁹Coşkun, s. 1066.

²⁹⁰Coşkun, s. 1067.

²⁹¹Yarg. Ticaret Dairesi T. 06.05.1958, E. 1958/770, K. 1958/1215, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 13.05.2021.

²⁹²Yarg. 11. HD. T. 19.09.1988, E. 1988/949, K. 1988/5109, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 13.05.2021.

Başka bir ihtimalde bir bonoda malen kaydı bulunduğu davalı alacaklının bononun davacı borçluya altın bilezik ve nakit para karşılığı verildiğinde altın bileziğin mal niteliğinde olduğundan bahisle bu kısma yönelik alacaklının iddiası talil oluşturmaz iken, nakit para karşılığı bono düzenlendiği iddiası malen kayıtlı bonoya karşı talil niteliği taşır²⁹⁴.

Zira zaten senedin bedelsizliğini ispat yükü kendisinde olan borçlu, bir de senedin malen ya da nakit olarak ödenmediğini aksine senedin hatır senedi olduğunu ya da ödünç amaçlı senet düzenlendiğini iddia ve ispat etmelidir ve tabii iki borçlunun yapacağı bu ispat ancak kesin delillerle olabilir²⁹⁵.

Yargıtay bir kararında bonoda ‘nakden’ kaydı yazılı olmasına rağmen davalı-alacaklının C.Savcılığındaki beyanında ‘...davacıya satılan bilgisayar karşılığında düzenlendiği’ beyanına istinaden senedin ihdas nedenini talil etmiş olduğundan ispat külfetinin davalıya geçtiğine hükmetmiştir²⁹⁶²⁹⁷.

Menfi tespit davasında, ispat külfetinin hangi tarafta olduğu, davacının davayı açmasına neden olan nedenlerin içeriğine göre değişir²⁹⁸. Davacının doğrudan temel ilişki içinde olduğu kişiye karşı açacağı bedelsizlik nedeniyle menfi tespit davasında ispat etmesi gereken asıl husus bedelsizliktir. Davacı bu hususu ancak kesin delillerle ispat edebilir. Zira senede karşı tanık deliline dayanılmaz.

Ancak işbu davanın temel ilişkinin karşı tarafına yönelik değil de son hamile karşı açılması halinde yine senedin ilk lehtarına karşı bedelsiz olduğunu, işbu lehtar davalı olarak göstermese de ispatlamak zorundadır²⁹⁹. Davacı bu ispat yükünün yanında bir de ek olarak hamilin bilerek borçlu zararına hareket ettiğini de ispatlaması gerekir. TTK md. 659/2’de düzenlenen, bilerek borçlu zararına hareket kavramının tanımı, kanunda tıpkı bedelsizlik kavramı gibi tanımlanmamıştır. Kanunda bilerek borçlu zararına

²⁹³Yarg. 11. HD. T. 08.11.1983, E. 1983/4713, K. 1983/4889, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 13.05.2021.

²⁹⁴Yarg. 19. HD. T. 19.10.2003, E. 2003/224, K. 2003/9732, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 13.05.2021.

²⁹⁵Coşkun, s. 1068.

²⁹⁶Yarg. 19. HD. T. 07.01.2014, E. 2013/17016, K. 2014/672, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 13.05.2021.

²⁹⁷HMK.’nın 27. maddesinde adil yargılanmanın ve hukuki dinlenilme hakkının bir gereği olarak ispat hakkı tüm sınırları ile birlikte düzenlenme imkânı bulmuş ve hukuka aykırı delillerin ispat araçları olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir (HMK md. 189/2). Hukuka aykırı delillerin neler olduğu çok net tespit edilmeli, haricinde kalan konularda hâkime geniş takdir yetkisi verilmelidir. Türk hukuk sisteminde takdiri delil, kesin delil, yazılı delil gibi kavramlar mevcut olduğu için, kanunun belirli bir delille ispatını emrettiği hususların başkaca delillerle ispatı mümkün değildir. HMK md. 187/1’de ispatın konusunun ancak vakalardan oluşabileceği düzenlenmiştir. Bu vakalar uyumsuzluğun çözümüne etki edebilecek tarafların üzerinde anlaşamadıkları çekişmeli vakalar olmalıdır. Coşkun, s. 1062.

²⁹⁸Coşkun, s. 1060.

²⁹⁹Coşkun, s. 1061.

hareket kavramının tanımlanmamış olması isabetli bir tercihtir zira işbu kavram somut olaya göre değişmektedir.

Karine olarak son hamilin iyi niyetli olduğu kabul edilir³⁰⁰. Burada bahsedilen iyi niyet TMK md.3'de düzenlenen iyi niyetten daha geniş bir kavramdır. Davacının son hamile karşı açtığı bedelsizlik nedeniyle menfi tespit davasında ispat yükü kendisinde olup davacı hamilin kambiyo senedini iktisap ederken kambiyo senedinin bedelsiz olduğunu bilebilecek durumda olduğunu ispat etmek için tanık deliline de dayanabilir³⁰¹.

Davacıya son hamilin bile bile borçlu zararına hareket ettiğini ispatlaması konusunda sadece senetle ispat gibi bir zorunluluk getirilmemiştir. Ancak davacı borçlu, son hamilin bilerek borçlu zararına hareket ettiğini ispat ederken aynı zamanda bedelsizlik def'ini de ispatlaması gerekir. Bedelsizlik def'i kambiyo senedine dayandığı için sadece senetle yani yazılı(kesin) delille ispatlanabileceği için borçlu bu nedenle işbu iddialarını yazılı delille ispatlamalıdır. Yargıtay'ın da kimi kararları bu doğrultudadır³⁰².

Hâkim, hamilin bile bile borçlu zararına hareket ettiğini belirlerken hayat tecrübelerini, somut olayın özelliklerini, somut delilleri, senedin lehtar ile hamilin arasındaki akrabalık ve iş ilişkisini bir arada değerlendirerek karar verir. Hâkimin bu konuda geniş takdir yetkisi bulunmaktadır³⁰³. Burada hamilin bilerek borçlu zararına hareket ettiğinin ispat yükünün davacıda olmasının bazı istisnaları vardır. Senet ciro ile devredilmişse davacı borçlunun ispat yükü bulunmasına rağmen alacağın temliki ile devri halinde borçlunun son hamilin bilerek borçlu zararına hareket ettiğini ispat külfeti bulunmamaktadır. Burada borçlu sadece senedin bedelsizliğini ispatla mükelleftir. Zira burada son hamilin borçlu ile alacaklı arasındaki temel ilişkiyi bildiği ve bilerek borçlu zararına hareket ettiği kabul edilir.

Protesto düzenlenmesinden ya da protesto düzenlenme süresinin geçmesinden sonra yapılan ciro alacağın temliki niteliğinde olduğundan (TTK md. 602/2) bu durumlarda da borçlu sadece senedin bedelsizliğini ispat ederek ispat külfetini yerini getirmiş olur³⁰⁴.

³⁰⁰Coşkun, s. 1063.

³⁰¹Yarg. 3 HD. T. 19.06.2003, E. 2003/7663, K. 2003/7760, <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, e.t. 11.05.2021.

³⁰²Yarg. 12 HD. T. 26.01.2018, E. 2016/26992, K. 2018/673, <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, e.t. 14.05.2021. Burak Adıgüzel, "Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket", **Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi**, Y. 2018, C. 4, S. 2, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tfm/issue/41027/495740>, s. 143 e.t. 14.05.2021.

³⁰³Adıgüzel, s. 146, e.t. 14.05.2021.

³⁰⁴Türk, **Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davası**, s. 365.

Ayrıca son hamilin senedi devralmada bilerek borçlu zararına hareket ettiğini, bu konuda kötü niyetli ve ağır kusurlu olduğunu ispat etmesine gerek yoktur.

Malen kaydını taşıyan senet hakkında “karşılıksız” olduğu gerekçesiyle açılan menfi tespit davasında, düzenlenen çek ya da bono karşılığında gönderilmesi gereken malların gönderilmediğinin davacı tarafından ileri sürülmesi halinde, çek veya bononun ileride gönderilecek mallar için avans olarak verilmiş olduğunun yazılı belge ile davacı tarafından ispat edilmesi gerekir. Zira karine, üzerinde yazan malen kaydına istinaden senedin malın teslimine karşılık verildiğidir³⁰⁵. Bunun aksini iddia eden davacı borçlu senede dayanan iddiasını yazılı delille ispat etmek zorundadır³⁰⁶³⁰⁷.

Bir senedin bedelsiz olduğunu ispat yükü davacıdadır. Davacı, davalının iddia ettiği alacağın ödeme, ibra ve takas gibi bir nedenle son bulduğunu ileri sürerse bu iddiayı ispat etmesi gerekir.

Borçlunun alacaklıya karşı borcunu ödediğini iddia etmesi üzerine davalı da davacının kendisine ödeme yaptığını, ancak bu ödemenin başka bir alacak için olduğunu belirtirse, davalı alacaklının, kendisine yapılan ödemenin dava konusu borç için değil de başka bir borç için yapıldığını ispat etmesi gerekir. Böylece ispat yükü yer değiştirmiş olur ve alacaklı, borçlunun kendisine ödediği malın başka bir alacak için olduğunu ve borçlunun malın bedelini alacaklıya ödediği iddiasını kabul etmiş olur. Bunun aksini yani borçlu tarafından ödenen paranın başka bir alacağına mahsuben olduğunu iddia eden alacaklı işbu iddiasını ispatla mükelleftir³⁰⁸³⁰⁹.

TTK md. 680/1 uyarınca tarafların anlaşması halinde lehtar kelimesinin boş bırakılarak senedin devredilmesi mümkündür; senedin tedavüle çıkarken anlaşmaya uyulmadığı iddiası, hamil senedi kötü niyetli veya ağır kusurlu olarak iktisap etmemişse hamile karşı ileri sürülemez. Böyle bir uyuşmazlıkta ispat yükü lehtar hanesinin anlaşmaya aykırı doldurulduğunu iddia eden davacı borçludur³¹⁰.

³⁰⁵Yarg. 19. HD. T. 01.04.1996, E. 1995/770, K. 1995/3231,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 13.05.2021.

³⁰⁶Yarg. 19. HD. T. 01.07.2005 E. 2004/12183, K. 2004/7429 Sayılı kararında; “çeklerin teslim alınan malların bedeli olarak değil; ileride teslim edilecek mallara karşılık avans niteliğinde verildiği ve karşılığında malların teslim edilmediği iddiasının davacı tarafça kanıtlanması gerekir.” şeklinde hüküm verilmiştir.

³⁰⁷YHGK. T. 10.06.2015, E. 2013/19-2402, K.2015/1532,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 13.05.2021.

³⁰⁸Yarg. 11. HD. T. 16.01.2014, E. 2013/10818, K. 2014/937,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 13.05.2021.

³⁰⁹Yarg. 19. HD. T. 06.06.2013, E. 2013/7501, K. 2013/10556,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 13.05.2021.

³¹⁰Oyken, 82.

Kanunun belirli bir ispat zorunluluğunu öngörmediği hallerde kanunda düzenlenmemiş olan diğer delillere de başvurulabilir (HMK md. 192). Taraflar vakalara ilişkin dayandıkları delilleri somutlaştırmalıdır. Hangi delilin hangi vakıa için sunulduğu açıkça belirtilmelidir.

Menfi tespit davasında davacı alacağının varlığını HMK'nın uygun gördüğü delillerle ispat edebilir³¹¹. Yani davacı, davalı ile arasındaki hukuki ilişkinin niteliğine göre alacağının varlığını kesin ya da takdiri delillerle ispat edebilir.

Taraflar menfi tespit davasında da yazılı delil sözleşmesi yapabilirler (HMK md. 193). Yani taraflar yazılı olarak veya mahkeme önünde tutanağa geçirilecek imzalı beyanları ile kanunda belirli delillerle ispatı öngörülen vakaların başka delil veya delillerle ispatını kararlaştırabilecekleri gibi belirli delillerle ispatı öngörülmeyen vakaların da sadece belirli delil veya delillerle ispatını kabul edebilirler³¹². Ancak taraflardan birinin ispat hakkının kullanımını imkânsız kılan veya fevkalade güçlendiren delil sözleşmeleri yapılamaz. Delil gösteren taraf karşı tarafın açık izni olmadıkça o delile dayanmaktan vazgeçemez(HMK md. 196).

3.2.1. Kesin Hüküm ile İspat

Menfi tespit davasında kesin hükmün davaya etkisi konusuna değinmeden önce kesin hüküm kavramını açıklamak gerektiğini düşünmekteyiz.

Kesin hüküm kendi içerisinde şekli ve maddi anlamda kesin hüküm olmak üzere ikiye ayrılmaktadır³¹³. Şekli anlamda kesin hükümden maksat mahkemenin verdiği nihai kararların olağan kanun yollarından geçerek kesinleşmiş olmasıdır (HMK md. 303).

Maddi anlamda kesin hükümden kastedilen ise şekli anlamda kesinleşmiş olan hükmün taraflar dâhil herkesi bağlamasıdır. Ayrıca hükme bağlanmış ve şekli anlamda kesinleşmiş olan bir uyuşmazlık, mahkeme tarafından tekrar yargılama konusu yapılamaz (HMK md. 303).

HMK'nın 303. maddesinde bir davaya ait şeklî anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerektiği düzenlenmiştir. Aynı zamanda işbu maddede hükmün,

³¹¹ Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özkes, **Medeni Usul Hukuku**, 12. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 471.

³¹² Pekcanitez/Atalay/Özkes, **Medeni Usul**, s. 474.

³¹³ Pekcanitez/Atalay/Özkes, **Medeni Usul**, s. 567.

davada veya karşılık davada ileri sürülen taleplerden, sadece hükme bağlanmış olanlar hakkında kesin hüküm teşkil edeceği ve kesin hükmün tarafların külli halefleri hakkında da geçerli olduğu düzenlenmiştir.

Aynı alacakla ilgili olarak açılan ve reddedilen menfi tespit davası ile ilgili hüküm, açılacak itirazın iptali davası yönünden kesin hüküm teşkil etmez. Ancak aynı alacakla ilgili itirazın iptali davasında verilen ve kesinleşen hüküm, daha sonra açılacak menfi tespit davası yönünden kesin hüküm teşkil eder³¹⁴.

HMK'nın 303/2. md. hükmüne göre davada veya karşılık davada ileri sürülen ancak karara bağlanmayan talepler aynı taleple ilgili sonradan açılan dava yönünden kesin hüküm teşkil etmez.

Hukuk ve ceza davalarının tarafları, konuları ve amaçları farklı olduğundan, ceza mahkemeleri kararı, hukuk mahkemesi için kural olarak kesin hüküm teşkil etmez. Bir belgenin sahte olmadığına dair hukuk mahkemesince verilen karar kesinleştikten sonra söz konusu belge hakkında artık ceza mahkemesinde sahtelik iddiası dinlenmez (HMK md. 214/1).

Ceza mahkemesince belgeyi düzenleyen hakkında ceza verilmesine yer olmadığı ya da beraat kararı verilmiş olması hukuk mahkemesinin belgenin sahteliğini incelemesini engellemez (HMK md. 214).

Menfi tespit davası sonuçlanmadan önce, ceza mahkemesi menfi tespit davası konusu senedin sahte olduğuna veya sahte olmadığına karar verir ve bu karar kesinleşir ise bu karar menfi tespit davası için kesin delil niteliğindedir³¹⁵.

Hukuk hâkimi, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir. Aynı şekilde ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da hukuk hâkimini bağlamaz (BK md. 74)³¹⁶.

Yarg. 11. HD. 07.04.2014 tarihli kararında, alacak menfi tespit veya istirdat davalarının birbirinin zıttı ve simetriği davalar olduğunu ve bu davalardan birinin kesinleşmesi halinde karşıtı olan davanın da ortak kesin hüküm nedeniyle dinlenmeyeceğini bu nedenle kesinleşen alacak davasına karşı menfi tespit davası açılmayacağı gibi, menfi tespit veya istirdat davasına karşı da alacak davası

³¹⁴Mine Akkan, "İcra Hukukunda Menfi Tespit ve İtirazın İptali Davası Arasındaki Derdestlik ve Kesin Hüküm İlişkisi", DEÜHFD, C. 12, S. 2, Y. 2010, s. 38.

³¹⁵Coşkun, s. 1074.

³¹⁶Coşkun, s. 1106.

açılmayacağını, tarafları ve konusu aynı olan ve Yargıtay aşamasında kesin hükme bağlanan uyuşmazlığın, yeniden başka bir adla yargıya taşınmasının kesin hüküm nedeniyle mümkün görünmediğini ve bu hususun dava şartı olmasından dolayı re'sen gözetilmesinin gerektiğini belirterek HMK md. 114/1 gereğince davanın usulden reddine karar verilmesi gerektiğine karar vermiştir³¹⁷.

Yarg. HGK. 03.04.2013 tarihli kararında, hukuk hâkiminin ceza mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla kural olarak bağlı olmadığını, ancak ceza mahkemesinde bir maddi olayın varlığı veya yokluğu konusundaki kesinleşmiş karar hukuk mahkemesini bağlayacağını belirtmiştir³¹⁸.

Yarg. 19. HD. 28.03.2013 tarihli kararında, ceza mahkemesinin kararının hukuk davasını etkileyecek nitelikte olması halinde hukuk mahkemesi tarafından ceza mahkemesinin kararının kesinleşmesinin beklenilmesi gerektiğini belirtilmiştir³¹⁹. Yarg. 19. HD. 02.02.2007 tarihli bir kararında ise senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak her türlü iddianın yazılı delille ispatının gerektiğini, karşı taraf bu duruma muvafakat etmez ise de bu hususta tanık dinletilemeyeceğini hükme bağlamıştır³²⁰.

3.2.2. Senet ile İspat

HMK md.200'de; “Bir hakkın doğumu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve itfası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin, yapıldıkları zamanki miktar veya değerleri ikibinbeşyüz Türk Lirasını (2021 için 4.880,00 TL) geçtiği takdirde senetle ispat olunması gerekir. Bu hukuki işlemlerin miktar veya değeri ödeme veya borçtan kurtarma gibi bir nedenle ikibinbeşyüz Türk Lirasından (2021 için 4.880,00 TL) aşağı düşse bile senetsiz ispat olunamaz. Bu madde uyarınca senetle ispatı gereken hususlarda birinci fıkradaki düzenleme hatırlatılarak karşı tarafın açık muvafakati hâlinde tanık dinlenebilir.” hükmü düzenlenmiştir.

Karşı tarafın açık muvafakati halinde tanık dinletilebilmesi için senetle ispat kuralının muvafakat edene hatırlatılması zorunludur(HMK md. 200/2).Bunun için hâkimin olayda tanık dinlenemeyeceğini, iddianın kesin delil (senet) ile ispatı

³¹⁷Yarg. 11. HD. T. 07.04.2014, E. 2013/17338, K. 2014/6790,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 08.06.2021.

³¹⁸Yarg. HGK. T. 03.04.2013, E. 2012/19-873, K. 2013/433,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 08.06.2021.

³¹⁹Yarg. 19. HD. T. 28.03.2013, E. 446, K. 5439,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 08.06.2021.

³²⁰Yarg. 19. HD. T. 02.02.2007, E. 2006/7073, K. 2008/771,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 08.06.2021.

gerektiğini; karşı tarafın muvafakat etmesi halinde tanık dinlenebileceğini hatırlatması, karşı tarafın bu hatırlatmaya rağmen tanık dinlenmesine açıkça muvafakat etmesi ve karşı tarafın tanık dinlenmesine ilişkin muvafakatinin tutanağa geçirilip kendisine imza ettirilmesi gerekir. Bu koşullardan birinin gerçekleşmemesi halinde tanık dinlenemez.

Taraflar aralarında düzenledikleri senette tanık imzasına başvurmuşlarsa, senetle ilgili uyuşmazlık çıktığında bu tanıkların dinlenmesi konusu zımnen onaylanmış sayılacağından ayrıca açık muvafakat alınmasına gerek olmaksızın senette tanık olarak imzaları bulunan kişinin dinlenmesi mümkündür.

Kural olarak senetle ispat zorunluluğu konusunda hukuki işlemin yapıldığı yer kanunu uygulandığından Türkiye dışında yapılan bir hukuki işlem, eğer işlemin yapıldığı yerde belirli bir miktarı aşan hukuki işlemlerin senetle ispatı zorunluluğu yoksa Türkiye’de tanıkla ispat edilebilir³²¹.

Senede karşı ileri sürülen hukuki işlemlerin senetle ispatı gerektiğinden senede karşı ileri sürülen iddialar hukuki işlem değil de hukuki fiil yani maddi olay niteliğinde ise bunların tanıkla da ispatı mümkündür. Örneğin haksız fiiller ya da çalınma olayı, ayıp ihbarları tanıkla ispat edilebilir³²².

HMK md. 201/1’de; “Senede bağlı her çeşit iddiaya karşı ileri sürülen ve senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak veya azaltacak nitelikte bulunan hukuki işlemler ikibinbeşyüz Türk Lirasından az bir miktara ait olsa bile tanıkla ispat olunamaz.” hükmü düzenlenmiştir. Sadece kesin delil ile ispatı gerekir.

Senedin hatır senedi olduğu ya da teminat senedi olduğu, ancak kesin delillerle ispat edilebilir. Ancak örneğin sendin hatır senedi olduğunu ima eden bir mektup var ise buna dayanılarak tanık dinletilebilir³²³.

Senede karşı senetle ispat kuralı, senede karşı ileri sürülen talep sonucunun da aynı nitelikteki bir başka senetle ispatını zorunlu kılmaz. Burada karşı iddia adi senetle de ispat edilebilir. Zira senetle ispat şeklindeki kesin delilde sadece resmi senet kapsama dâhil olmayıp aynı zamanda adi senetler de kesin delil niteliğindedir³²⁴.

HMK md.203’te; senetle ispat kuralının istisnaları belirtilmiştir. İşbu mevzuata göre altsoy ve üstsoy, kardeşler, eşler, kayınbaba, kaynana ile gelin ve damat arasındaki

³²¹H. Yavuz Alangoya/M. Kamil Yıldırım/Nevhis Deren Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, 7. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 380.

³²²Yarg. HGK. T. 30.06.2020, E. 2017/6-1538, K. 2020/485, <https://www.bdmhukuk.com/tc-yargitay-hukuk-genel-kurulu-e-20176-1538-k-2020485-t-3062020?AspxAutoDetectCookieSupport=1>, e.t. 16.08.2021.

³²³Yarg. 19. HD. T. 04.06.2013, E. 6290, K. 10332, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 04.05.2021.

³²⁴Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Medeni Usul**, s. 499.

işlemlerde; işin niteliğine ve tarafların durumlarına göre, senede bağlanmaması teamül olarak yerleşmiş bulunan hukuki işlemlerde; yangın, deniz kazası, deprem gibi senet alınmasında imkânsızlık veya olağanüstü güçlük bulunan hâllerde yapılan işlemlerde; hukuki işlemlerde irade bozukluğu ile aşırı yararlanma ve hukuki işlemlere ve senetlere karşı üçüncü kişilerin muvazaâ iddialarında tanık dinlenebilir.

İlgili hükmün devamında bir senedin sahibi elinde beklenmeyen bir olay veya zorlayıcı bir nedenle yahut usulüne göre teslim edilen bir memur elinde veya noterlikte herhangi bir şekilde kaybolduğu kanısını kuvvetlendirecek delil veya emarelerin bulunması hâlinde miktar sınırlamasına bakılmaksızın hukuki ilişki ya da hakkın varlığının tanıkla ispat edilebileceği hükme bağlanmıştır.

Menfi tespit davasında davacı borçlu, borcunun olmadığını iddia ettiğinden yokun ispatı mümkün olmadığından ispat yükü alacaklıya aittir. Alacaklı borçludan alacağı olduğunu yazılı bir delille ispat etmesi gerekir. Bu sebeple menfi tespit davasında senetle ispat kuralı uygulama alanı bulur.

3.2.3. Yemin ile İspat

Menfi tespit davasında HMK md. 233'de düzenlenen yemin deliline davacı ya da davalı dayanarak işbu davadaki iddialarını ispatlayabilirler. Her ne kadar yemin delili şüpheli ve ispat anlamında zor bir delil de olsa iddiasını başka yollarla ispatlayamayan taraf yemin deliline başvurabilir³²⁵.

Sadece davanın tarafları yemin edebilirler. Taraflardan biri tüzel kişi veya ergin olmayan ya da kısıtlı ise bu kişiler adına yemini; tüzel kişilerde tüzel kişiyi temsile yetkili kişi veya organ eda ya da iade ederken, kısıtlı veya ergin olmayan kişilerde ise bu kişilerin kanuni temsilcileri yemini eda veya iade eder.

Açılan davalarda dava ve taraf ehliyeti olan ya da bu kişilerin kanuni temsilcileri olan gerçek kişiler yemin eder ya da yemini reddeder. Örneğin, akdi temsilci olan vekil yemini ret ve eda edemez.

Sınırlı ehliyetliler de bizzat dava ehliyetleri olduğu durumlarda yemini tam ehliyetli bir kişi gibi eda veya iade edebilir.

Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği vakıalar ve bir işlemin geçerliliği için kanunen iki tarafın irade açıklamalarının yeterli olmadığı haller ile yemin edecek kimsenin namus ve onurunu etkileyecek veya onu ceza soruşturması ya da kovuşturması

³²⁵Coşkun, s. 1124.

ile karşı karşıya bırakacak vakıalar dışında davanın çözümü bakımından önem taşıyan, çekişmeli olan ve kişinin kendisinden kaynaklanan vakıalar yeminin konusunu oluşturur(HMK md. 225).

Menfi tespit davasında davacı, alacağının varlığını HMK'nın uygun gördüğü delillerle ispat edebilir. Buna göre davacı, davalı ile arasındaki hukuki ilişkinin niteliğine göre alacağının varlığını yazılı delille veya tanık dinleterek ispatlayabileceği gibi yazılı delil başlangıcını dayandığı durumlarda ya da karşı tarafın açık muvafakati ile yahut bilirkişi incelemesi yaptırarak ve davalıya yemin teklif ederek de kanıtlayabilir.

Yarg. 13. HD. 24.04.2012 tarihli kararında, davalı dava konusunu talil ettiğinden ispat külfetinin davalıda olduğunu ve davalının geçerli bir delille davacıya nohut teslim ettiğini ve bedelini almadığını ispat edemese de açıkça yemin deliline dayandığından davalıya davacıya yemin teklif etme hakkı hatırlatılarak hüküm verilmesi gerektiğini belirtmiştir³²⁶.

Yarg. 13. HD. 16.05.2012 tarihli kararında, senedin bedelsiz kaldığı yazılı delille ispatlanamazsa, davacının davalı tarafa yemin teklif edebileceğini dair hüküm verilmiştir³²⁷.

3.2.4. İkrar ile İspat

İkrar, görülmekte olan bir davada, taraflardan birinin, diğer tarafça ileri sürülen ve kendisi aleyhine hukuki sonuç doğurabilecek nitelik taşıyan maddi vakıanın doğruluğunu kabul etmesidir³²⁸. İkrar halinde iddia edilen vakıa artık çekişmeli olmaktan çıkar.

HMK'da mahkeme içi ikrar düzenlenmiş olup işbu ikrarın kesin hüküm teşkil ettiği açıktır. Maddi bir hatadan kaynaklanmadığı sürece de ikrardan dönülemez. Senet alacaklısı mahkemede bedelsizliğe ilişkin beyanların doğruluğunu kabul eder ise yani ikrar beyanında bulunursa açılmış olan dava davacı lehine sonuçlanır. Böyle bir durumdaki ikrar davalı aleyhine kesin delil niteliği taşır. Davacı da böyle bir durumda başka bir delil sunmak zorunda değildir³²⁹.

³²⁶Yarg. 13. HD. T. 24.04.2012, E. 7978, K. 11070,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 06.05.2021.

³²⁷Yarg. 13. HD. T. 16.05.2012, E. 10978, K. 12626,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 05.06.2021.

³²⁸Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Medeni Usul**, s. 426.

³²⁹Acar, s. 112.

Yarg. 11. HD. 20.10.2015 tarihli kararında, mahkeme huzurundaki ikrarın, tutanağa yazılıp ikrar eden tarafından imzalanmadığı sürece usulüne uygun ikrardan söz edilemeyeceğini hükme bağlanmıştır³³⁰. Yarg. 19. HD. ise bir kararında, ceza dosyasında davacının sanık olarak vermiş olduğu ifadesinde suçlamayı ve çeki kabul ederek hatır çeki olarak verdiğini ikrar etmiş olsa bile çekteki imzanın inkârına dayalı menfi tespit istemine ilişkin davada imza incelemesinin yapılması gerektiği yönünde karar vermiştir³³¹.

Bedelsizliğin ikrar edilmesi halinde, bedelsizlik sebebinin başka bir şey olduğunun iddia edilmesi önem taşımaz; her halükarda senet alacaklısı olan davalı aleyhine sonuç doğurur³³².

3.2.5. Belge ile İspat

Uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü, ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları ispat hukuku açısından belge kabul edilir (HMK md. 199).

Davanın tarafları gerek kendi dayandıkları delillere dayanak belgeleri gerek ise karşı tarafın dayandığı delillerde ellerinde var olan belgeleri mahkemeye sunmak zorundalardır (HMK md. 121). Elindeki belgeyi mahkemeye sunması için tarafa kesin süre verildiğinde; kendisine süre verilen taraf, işbu belgeyi süresinde mahkemeye ibraz etmez veya bu sürede ibrazı engelleyen mazeretini bildirmez ise mahkeme, mevcut durum ve şarta göre karar verir³³³.

Yarg.19.HD. 21.01.2003 tarihli kararında, faturanın tebliğinin alacağın muaccel hale geldiğini gösterir ise de temerrüt için BK'nın 101. maddesi uyarınca temerrüt ihtarı gönderilmesi gerektiğine karar vermiştir^{334 335}.

³³⁰Yargıtay 11. HD. T. 20.10.2015, E. 9583, K. 10725,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 08.06.2021.

³³¹Yargıtay 19. HD. T. 16.04.2013, E. 1602, K. 6943,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 05.05.2021.

³³²Acar, 112.

³³³Soydal Çınar, s. 156.

³³⁴Yarg. 19. HD. T. 21.01.2003, E. 2001-8867, K. 2003/475,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 08.06.2021.

³³⁵Türk Ticaret Kanununun 18-22 maddeleri arasında açıklandığı üzere; fatura tacir sıfatına sahip kişiye düzenlenmiş ise işbu fatura alındıktan itibaren sekiz gün içinde itiraz edilmezse faturanın içeriği alan tarafından kabul edilmiş sayılır. Eğer düzenleyen kişi tacir sıfatını haiz değil ise bu sonuç ortaya çıkmaz. Ancak şöyle de bir husus vardır ki faturayı alan kişinin tacir olması gerekmez. Tacir olmayan kişi de aldığı faturaya sekiz gün içinde itiraz etmez ise fatura miktar ve fiyat yönünden kabul edilmiş sayılır.

Yarg. 19. HD. 07.03.2012 tarihli kararında, ihtiyati haciz sırasında düzenlenen ibra protokolünün haciz tehdidi altında düzenlendiğinin kabul edilerek geçersiz sayılmasının mümkün olmadığına hükmetmiştir³³⁶.

Yarg. 19. HD. 07.03.2012 tarihli kararında, satışa konu malların değeri konusunda tarafların faturalarda yazılı miktardan daha yüksek bir fiyatta anlaşmalarını yazılı olarak veya kesin delillerle ispatlaması gerektiğine karar vermiştir³³⁷. Bir başka kararında da faturanın tek başına akdi ilişkinin varlığını kanıtlamaya yeterli olmadığına karar vermiştir³³⁸.

Yarg. 13. HD. 11.12.2003 tarihli kararında, davacının ibraz ettiği faturanın tek taraflı düzenlendiği için faturanın davalılar adına düzenlenip gönderilmesinin yalnız başına davayı ispat için yeterli olmadığına hükmetmiştir³³⁹.

Menfi tespit davasında, senetle ispat zorunluluğu olmadığı durumlarda ya da senetle ispat kuralının istisnalarında tanık, delil başlangıcı, ticari defterler ile ispat mümkün olduğu gibi yukarıdaki niteliklerdeki belge ile de ispat mümkündür³⁴⁰.

3.2.6. Ticari Defter ile İspat

Ticari defterle ilgili ispat eTTK'da md.82'de düzenlenmiş olmasına rağmen yürürlükteki TTK'da bu konuya yer verilmemiştir. Konuya ilişkin düzenlemeler HMK'da düzenlenmiştir.

Ticari defterlerin, ticari davalarda delil olarak işlem görebilmesi için kanuna göre eksiksiz ve usulüne uygun olarak tutulmuş, açılış ve kapanış onayları yaptırılmış ve defter kayıtlarının birbirini doğrulamış olması gerekir. Aksi halde sahibi aleyhine delil oluştururlar³⁴¹.

Ticari defterlerin sahibi ve halefleri lehine delil olarak kabul edilebilmeleri için; diğer tarafın aynı şartlara uygun olarak tutulmuş ticari defterlerindeki kayıtların bunlara

Ancak bu ihtimal dahi faturada yazılı olan malın daha önce alıcıya teslim edilmiş olduğu anlamına gelmez.

³³⁶Yarg. 19. HD. T. 07.03.2012, E. 2011/11096, K. 2012/3644, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 24.05.2021.

³³⁷Yarg. 19. HD. T. 07.03.2012, E. 2011/11222, K. 2012/3563, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 21.05.2021.

³³⁸Yarg. 19. HD. T. 07.04.2004, E. 2003/5758, K. 2004/4015, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 21.05.2021.

³³⁹Yarg. 13. HD. T. 11.12.2003, E. 9794, K. 14636, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 06.05.2021.

³⁴⁰Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Medeni Usul**, s. 492.

³⁴¹Soydal Çınar, s. 165. İsmail Kayar, **Ticari İşletme Hukuku**, 8. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara 2012, s. 143.

aykırı olmaması veya ilgili hususta hiçbir kayıt içermemesi yahut defter kayıtlarının aksinin senet veya diğer kesin delillerle ispatlanmamış olması gerekir. Bu şartlara uygun olarak tutulan defterlerdeki kayıtlardan sahibi lehine ve aleyhine olanlar birbirinden ayrılamaz. Tacirin hukuka uygun kendi ticari defterleri ile karşı tarafın ticari defterleri birbiri ile uyumlu olması gerekir aksi halde kişi ticari defterlerini kendi lehine delil olarak gösteremez, göstermiş ise de iddiasını bu defterlere dayanarak ispatlamış olamaz (HMK md. 222).

Açılış ve kapanış onayları bulunmayan³⁴² ve içerdiği kayıtlar birbirini doğrulamayan ticari defter kayıtları, sahibi aleyhine delil olur.

Taraflardan biri tacir olmasa dahi tacir olan diğer tarafın ticari defterlerindeki kayıtları kabul edeceğini belirtir; ancak karşı taraf defterlerini ibrazdan kaçınırsa ibrazı talep eden taraf iddiasını ispat etmiş sayılır.

Menfi tespit davasında kendisine ispat yükü düşmeyen taraf, ispat yükü kendisine düşen tarafın iddiasını ispat etmesini beklemeden onun iddiasının aksini ispat için karşı delil gösterebilir. Fakat ispat yükü kendisinde olmayan taraf bu şekilde karşı delil göstermekle ispat yükünü kendi üzerine almış olmaz³⁴³. Karşı delile rağmen durum aydınlanmamışsa hâkim ispat yükü kendisine düşen taraftan iddiasını ispat etmesini ister.

HMK md. 220; “İbrazı istenen belgenin, ileri sürülen hususun ispatı için zorunlu ve bu isteğin kanuna uygun olduğuna mahkemece kanaat getirildiği ve karşı taraf da bu belgenin elinde olduğunu ikrar ettiği veya ileri sürülen talep üzerine sükût ettiği yahut belgenin var olduğu resmî bir kayıtla anlaşıldığı veya başka bir belgede ikrar olunduğu takdirde, mahkeme bu belgenin ibrazı için kesin bir süre verir.” şeklinde düzenlenmiştir.

HMK md.220’de; “belgeyi ibraz etmesine karar verilen taraf, kendisine verilen sürede belgeyi ibraz etmez ve aynı sürede, delilleriyle birlikte ibraz etmemesi hakkında kabul edilebilir bir mazeret göstermez ya da belgenin elinde bulunduğunu inkâr eder ve teklif edilen yemini kabul veya icra etmezse, mahkeme, duruma göre belgenin içeriği konusunda diğer tarafın beyanını kabul edebilir.” demek suretiyle ‘kabul edebilir.’ kelimesinden hareketle ticari defterlerin ibrazı konusunda mahkemenin takdir yetkisinin bulunduğu açıkça belirtilmiştir.

³⁴² Yarg. 19. HD. T. 06.03.2012, E. 2011/9150, K. 2012/3501, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 06.06.2021.

³⁴³ Soydal Çınar, s. 168.

HMK md. 222/1 gereğince mahkeme; ticari nitelikli davalarda tarafların ticari defterlerinin ibrazına, kendiliğinden veya taraflardan birinin talebi üzerine karar verebilir.

Senetle ispat gereken hallerde HMK md. 222’de belirtilen şartlar gerçekleşirse taraf, iddiasını ticari defterlerle ispat edebilme imkânına sahiptir. Böylece davanın tarafı, kendi oluşturduğu kayıtlar ile kendi lehine delil elde etmiş olacaktır³⁴⁴.

3.2.7. Delil Başlangıcı ile İspat

Delil başlangıcı, iddia konusu olan hukuki işlem tam olarak ispatlanamasa da söz konusu hukuki işlemi muhtemel gösteren ve kendisine karşı ileri sürülen kimse tarafından verilmiş belgedir(HMK md. 202).

Örneğin; bankaya yasal süresinde ibraz edilmemiş çekler, zamanaşımına uğramış bono birer yazılı delil başlangıcıdır.

Kesin delillerle yani senet veya yemin ile ispatı gereken bir hukuki işlemin ispat yükü kendisine düşenin, elinde yazılı delil başlangıcı var ise bu hukuki işlem tanıkla ispat edilebilir. Menfi tespit davasında da durum aynı olup davacı borçlu, böyle bir durumda kesin delil veya senetle ispat zorunluluğu bulunmaksızın iddiasını tanıkla ispat edebilir.

Yarg. HGK. 29.01.2014 tarihli kararında, inanç sözleşmesiyle ilgili inanılan tarafından el ile yazılmış fakat imzalanmamış olan bir senet veya mektubun, daktilo veya bilgisayarla yazılmış olmakla birlikte inanılanın parafını taşıyan belgenin, usulüne uygun onanmamış parmak izli veya mühürlü senetlerin yazılı delil başlangıcı niteliğinde bir belgenin özelliklerini taşıdığı durumda inanç sözleşmesinin tanık dâhil her türlü delille ispat edilebileceğine karar vermiştir³⁴⁵.

Yarg. 19. HD. 29.05.2013 tarihli kararında, davacının aradaki temel ilişki nedeniyle zamanaşımına uğramış çeke yazılı delil başlangıcı olarak dayanabileceğini ve alacağını tanık dâhil her türlü delille kanıtlayabileceğini hükme bağlamıştır³⁴⁶.

Yarg. 19. HD. 24.01.2013 tarihli kararında ise zamanaşımına uğrayan senet sebebiyle temel ilişkiden dolayı alacaklı olduğunun ispat yükünün davalı lehtarda olduğunu,

³⁴⁴Soydal Çınar, s. 163.

³⁴⁵Yarg. HGK., T. 29.01.2014, E. 2013/11-376, K. 2014/49, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 24.04.2021.

³⁴⁶Yarg. 19 HD. T. 29.05.2013, E. 2012/12310, K. 2013/9967, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 17.05.2021.

davalının yazılı delil başlangıcı niteliğindeki belgelerden dolayı alacaklı olduğunu tanık dâhil her türlü delille kanıtlayabileceğine karar vermiştir³⁴⁷.

3.2.8. Tanık ile İspat

Senede karşı senetle ispat yasağının istisnalarını düzenleyen HMK md. 203/ç maddesi işbu tez çalışmamız için oldukça öneme sahiptir. Kanun maddesine göre hukuki işlemlerde irade bozuklukları ile aşırı yararlanma halleri, senede karşı senetle ispat kuralının istisnası niteliğindedir.

Kambiyo senetlerinde senedin oluşumunu sağlayan temel borç ilişkisinin taraflarından birinin yanılması, aldatılması, işbu kambiyo senedini bedelsiz hale getirir. Böyle bir durumla karşılaşan senedin tarafı, bu durumu ispat noktasında artık senetle ispat zorunluluğu altında olmayıp iddiasını, istisnaen tanıkla da ispat edebilecektir. Aynı durumu aşırı yararlanmada da geçerli olup aşırı yararlanmaya maruz kalan kişi de yine aynı hükümlerle iddiasını senetle ispat zorunluluğuna bağlı kalmaksızın talebi halinde tanıkla da ispat edebilecektir. Bu açıklamalarda bahsettiğimiz aşırı yararlanma, aldatma ve yanılma hallerinin varlığının objektif olarak ispatlanması gerekir³⁴⁸.

Senet borçlusu ispat edebileceği belgeleri mücbir sebeple kaybetmiş ise yahut haksız fiile uğradığını ispat etmeye çalışıyorsa iddiasını tanıkla da ispat edebilir³⁴⁹.

Davanın tarafları iddia ettikleri savları kanıtlamak adına davada taraf olmayan ama iddialarını ispatlayacaklarına inandıkları kişileri tanık olarak dinletmek üzere mahkemeye bildirebilir. İstisnalar dışında tanıklık için çağırılan herkes duruşmaya gelmek zorundadır³⁵⁰.

³⁴⁷Yarg. 19. HD. T. 24.01.2013 T. E. 2012/16130, K. 2013/1411, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 09.06.2021.

³⁴⁸Soydal Çınar, s. 158. Acar, s. 117.

³⁴⁹Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Medeni Usul**, s. 506.

³⁵⁰HMK md. 248'de tanıklıktan çekinecek kişiler sıralanmıştır: İki taraftan birinin nişanlısı, evlilik bağı ortadan kalkmış olsa dahi iki taraftan birinin eşi, kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyu, taraflardan biri ile arasında evlatlık bağı bulunanlar, üçüncü derece de dâhil olmak üzere kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı ortadan kalkmış olsa dahi kayın hısımları, koruyucu aile ve onların çocukları ile koruma altına alınan çocuk. HMK md 249'da da sır nedeni ile çekinme düzenlenmiş olup kanun gereği sır olarak korunması gereken bilgiler hakkında tanıklığına başvurulacak kimseler, bu hususlar hakkında tanıklıktan çekinebilirler. Ancak, 19.3.1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu hükmü saklı kalmak üzere sır sahibi tarafından sırrın açıklanmasına izin verildiği takdirde, bu kimseler tanıklıktan çekinemezler. HMK md. 250'de tanığın beyanı kendisine veya 248. maddede yazılı kimselerden birine doğrudan doğruya maddi bir zarar verecekse, tanığın beyanı kendisinin veya 248. maddede yazılı kimselerden birinin şeref veya itibarını ihlal edecek ya da ceza soruşturmasına veya kovuşturmasına sebep olacaksa, tanığın beyanı, meslek veya sanatına ait olan sırların ortaya çıkmasına sebebiyet verecekse tanıklıktan çekinilebileceği düzenlenmiştir.

HMK md. 245'e göre, usulüne uygun olarak çağrıldığı halde mazeret bildirmeksizin gelmeyen tanık zorla getirilir, gelmemesinin sebep olduğu giderlere ve beş yüz Türk lirasına kadar disiplin para cezasına hükmolunur. HMK md. 247'de de tanıklıktan çekinme hükümleri düzenlenmiştir.

Tanığın davadan yararı bulunmak gibi tanıklığının doğruluğu konusunda kuşkuyu gerektiren sebepler varsa bunu iki taraftan biri iddia ve ispat edebilir (HMK md. 255).

Yarg. HGK. 04.03.2015 tarihli kararında, davacının korkutma ve tehditle senet imzalatıldığı iddiasını ispat için tanık dinletebileceğine hükmetmiştir³⁵¹. 17.09.1999 tarihli kararında da çekin çalındığı yolundaki iddia maddi olgu niteliğinde olduğundan tanıkla ispatının mümkün olduğuna hükmetmiştir³⁵².

Yarg. 19. HD. 09.01.2014 tarihli kararında, davacının davalının babasının halasının oğlu olduğunu beyan ettiğine göre ödeme iddiasını tanıkla değil; senede karşı her türlü iddianın yazılı delille ispatlanması gerektiğine karar vermiştir³⁵³. Bir başka kararında irsaliyede imzası bulunan şahısların davalı çalışanı olup olmadığı üzerinde durularak gerek görüldüğü takdirde bu şahısların dinlenilmesi ve davalı adına mal almaya yetkili olup olmadıkları tespit edildikten sonra karar verilmesi gerektiğine hükmetmiştir³⁵⁴.

3.2.9. Bilirkişi ile İspat

Hayatın olağan akışında herkesin bilebileceği konular ile hâkimlerin mesleği gereği bilebileceği konular dışında teknik bilgiye sahip bir uzman kişiden rapor aldırılması davanın seyrinde oldukça belirleyici olmaktadır(HMK md. 266).

Menfi tespit davasında da bilirkişi incelemesi yaptırılabilir ve buna göre karar verilebilir. Bilirkişi incelemesini taraflar talep edebileceği gibi hâkim kendiliğinden de bilirkişi incelemesi yapılmasına karar verebilir³⁵⁵. Hâkimlerin mesleğin gereği olarak bilebileceği ve hesaplayabileceği konularda bilirkişiye başvurulamaz.

Yarg. HGK. 15.05.2015 tarihli kararında, dar yetkili İcra Hukuk Mahkemesi'nce alınan makbuzun altındaki imzanın alacaklıya ait olmadığına dair bilirkişi raporuna karşı itiraz edilmiş olduğu da gözetildiğinde bu mahkemeden verilen ret kararının eldeki

³⁵¹Yarg. HGK. T. 04.03.2015, E.2014/19-2482, K. 2015/893,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 18.05.2021.

³⁵²Yarg. HGK. T. 17.09.1999, E.9-160, K. 151,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 19.05.2021.

³⁵³Yarg. 19. HD. T. 09.01.2014, E. 2013/18675, K. 2014/840,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 23.05.2021.

³⁵⁴Yarg. 19. HD. T. 12.03.2012, E.1750, K.3897,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 24.05.2021.

³⁵⁵Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Medeni Usul**, s. 523.

menfi tespit davasında kesin hüküm teşkil etmeyeceğini dolayısıyla yeniden bilirkişi raporu alınarak karar verilmesi gerektiğine hükmetmiştir³⁵⁶.

Bir davada bilirkişi deliline dayanıldığında, raporların birbirlerine karşı üstünlüğü söz konusu olmadığından; raporlar arası çelişki giderilmeden doğrudan hüküm verilemez³⁵⁷.

Yarg. 19. HD. 17.01.2013 tarihli kararında, icra hukuk mahkemesinde yaptırılan bilirkişi incelemesinin genel yetkili ticaret mahkemesinde hüküm kurmaya elverişli mahiyette delil olarak kabul edilemeyeceğinden ceza mahkemesinde verilen kararında delil yetersizliğinden verilmiş olduğu düşünüldüğünde ve ayrıca kesinleşmediğinden hukuk hâkimini maddi olgu yönünden bağlamayacağına karar verilmiştir³⁵⁸.

3.3. Menfi Tespit Davasında Görevli ve Yetkili Mahkeme

Menfi tespit davasında, HMK'nın 1, 2, 3 ve 4. maddeleri gereğince görevli mahkeme tayin edilir. Söz konusu olayın özelliği gereği borçlunun borçlu olmadığını iddia ettiği alacak miktarına bakılmaksızın sulh hukuk, asliye hukuk, iş veya tüketici mahkemeleri görevlidir. Ancak davanın konusu borç ticari nitelikte ise açılacak olan davada görevli mahkeme ticaret mahkemesi olup işbu dava icra mahkemelerinde açılmaz.

Örneğin kambiyo senetleri TTK'da düzenlendiği için bu konudaki uyuşmazlıklar ticari davaya konu olur. Yargılama içerisinde hâkim işbu davanın asliye ticaret mahkemelerinde görülmesine yargılamanın her aşamasında karar verebilir. Zira görev hususu kamu düzenindedir ve davanın her aşamasında resen gözetilmelidir(HMK md.1).

Başka bir örnek kararda bononun eğitim hizmeti alımı için düzenlendiğinden menfi tespit davasının tüketici mahkemesinde açılması gerektiğine,³⁵⁹ başka bir kararda da davacının davalı SGK' ya olan prim borcu nedeniyle verilen çekle borçlu olmadığını tespitinde görevli mahkemenin iş mahkemesi olması gerektiğine³⁶⁰ karar verilmiştir.

³⁵⁶Yarg. HGK. T. 15.05.2015, E. 13-724, K.1357,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 28.05.2021.

³⁵⁷Yarg. 7. HD. 20.06.2013, E. 2821, K. 11646,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 29.05.2021.

³⁵⁸Yarg. 19. HD. T. 17.01.2013, E. 2012/14461, K. 2013/852,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 09.05.2021.

³⁵⁹HGK, T. 04.07.2007, E. 2007/19-451, K. 2007/447,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 14.05.2021.

³⁶⁰Yarg. 19. HD. T. 02.12.1999, E. 1999/6249, K. 1999/7323,

<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 14.05.2021.

Borçlunun alacaklıdan asgari %20 tazminat istemesi, görevli mahkemeyi değiştirmez³⁶¹.

İcra takibinden önce açılan menfi tespit davasında HMK'nın genel hükümlerine göre yetkili mahkeme tespit edilmektedir.

İcra takibinden sonra açılan menfi tespit davasında ise İİK'nın 72/8. maddesi gereğince iki önemli yetki kuralı benimsemiştir.

Davalının(alacaklının) ikametgâhı mahkemesi bu özel yetki kurallarından birincisidir. İşbu davanın davalısı birden fazla ise yetkili mahkeme davalılardan birinin yerleşim yeri mahkemesidir. Yine icra takibinin yapıldığı yer mahkemesi de ikinci özel yetkili mahkemedir. İşbu yetkili mahkemelerden hangisinde dava açacağı davacı/borçlunun seçimine bırakılmıştır.

Menfi tespit davasında yetki kuralı kamu düzeninden olmadığından taraflar bu davayı açma hususunda yetki sözleşmesi imzalayabilirler. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça dava sadece sözleşmeyle belirlenen bu mahkemelerde açılır (HMK md. 17).

Ayrıca yetki kurallarının kamu düzeninden olmamasının bir diğer sonucu da davaya bakan mahkemenin yetkisiz olduğunu davanın her aşamasında resen değerlendiremeyeceğinden dolayı ancak davalı yetki itirazında bulunduğu bu hususu inceleyebilir. Davalının yapacağı bu yetki itirazı bir ilk itirazdır ve dava dilekçesinin davalıya tebliğinden itibaren iki hafta içinde ileri sürülmesi gerekir.

Kambiyo senetlerinde borcun ödeneceği yer mahkemesi (HMK md. 10) menfi tespit davası için yetkili mahkemelerden biridir. Söz konusu kambiyo senedi bir bono ise bonoda ödeme yeri belirtilmemişse, bononun düzenlendiği yer, düzenlendiği yer belirtilmemişse bonoyu düzenleyen ad ve soyadının yanında yazılı bulunan yer ödeme yeri sayılır.

Çekte ise ödeme yeri gösterilmemişse, muhatap bankanın adının yanında yazılı yer ödeme yeridir. Çekte düzenleme yerinde de dava açılabilir ya da takip yapılabilir. Ancak hiçbir halde çekin ibraz edildiği yerde dava açılmaz ya da takip yapılamaz. Zira kanunda böyle bir yetki kuralı düzenlenmemiştir. Böyle bir kuralın düzenlenmesi ihtimali; alacaklıya çekin düzenlendiği yerde, dava açma ya da takip yapma imkânı vermiş olacaktır. Bu durum ise alacaklıya çeki istediği yerdeki banka şubesine ibraz

³⁶¹Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 219.

ederek yetkili mahkemeyi veya icra dairesini kişisel tercihine göre belirlemesine neden olur.

Kambiyo senetlerinde yetki sözleşmesi ile yetkili kılınan yerdeki mahkemede menfi tespit davası açılabilir (HMK md. 17). Bu maddeye göre tacirler veya kamu tüzel kişileri, aralarında doğmuş veya doğabilecek bir uyuşmazlık hakkında, bir veya birden fazla mahkemeyi sözleşmeyle yetkili kılabilirler. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça dava sadece sözleşmeyle belirlenen bu mahkemelerde açılır.

Bonodaki yetki şartının elle veya matbu olarak yazılması, yetki sözleşmesinin geçerliliği açısından önemli değildir. Sahte senet düzenlemek veya borç senedinin hata, hile veya tehdit ile alındığı iddiaları haksız fiil teşkil ettiğinden, sahtelik hata, hile veya tehdit nedeniyle senedin iptali talebiyle açılan menfi tespit davası, haksız fiilin işlendiği yer mahkemesinde açılabilir (HMK md. 16).

Son olarak teminat senetlerinden kaynaklı açılan menfi tespit davasında görevli mahkemenin tespiti uygulamada önemli bir konu olmakla beraber Yargıtay kararlarınca da istikrara kavuşmamış olması nedeniyle halen tartışılan bir konudur.

Öncelikle teminat senedi denilince akla gelmesi gereken kavramı kısaca açıklayalım. Bir temel borç ilişkisindeki borçlunun alacaklısının edimini güvenceye almak için kambiyo senedi düzenleyerek alacaklıya teslim etmesi halinde işbu senede teminat senedi denilir³⁶².

Teminat senedi düzenlenirken amaçlanan; alacaklı ile borçlu arasında teminat altına alınan edim ifa edilene kadar senedin lehtarının senedi sakladığı, edim ifa edildiğinde ise senedi düzenleyenine geri vermesidir. Kambiyo senetlerinin yapısal özelliği dolayısıyla düzenleyen; teminata konu edimi ifa etmesine rağmen lehtar veya lehtarın ciro ettiği kişilerce senedin tahsili amacıyla takibe konması sonucu icra tehdidi ile karşılaşma riski bulunmaktadır. Bu halde düzenleyenin de işbu edimi ifa ettiğini ispatlaması için menfi tespit davası açması gerekir.

Türk hukukunda teminat senetlerinin en çok kullanıldığı hallerden biri iş, diğeri ise kira sözleşmeleridir³⁶³. Kira sözleşmelerinde kiraya veren, depozitosunu veya kira bedelini güvence altına almak için işbu teminat senetlerini düzenler³⁶⁴. İş sözleşmelerinde de işveren işçiden boş senede imza atmasını istemek suretiyle bu senetleri düzenlerler.

³⁶² Ali Ulvi Öyken, s. 81.

³⁶³ Sarıkaya, s. 5.

³⁶⁴ Yarg. 12. HD. T. 17.04.2012, E. 2011/28462, K. 2012/12770, , <https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>, e.t. 14.05.2021

Teminat konusu edimin ifası veya teminata konu edimin vadesinin gelmemiş olması halinde teminat senetleri bedelsiz kalabilir. Vadesi gelmemiş bir alacak yönünden edimin ifasının talebi halinde ifa edilmemesi ile geçici bir bedelsizlik hali oluşur.

Burada netliğe kavuşmayan konu ise işbu teminat senedine dayalı olarak açılan menfi tespit davasında görevli mahkemenin hangisi olduğu hususudur. Yargıtay kimi kararlarında aslı borç ilişkisinin niteliğine uygun mahkemenin görevli olduğuna karar verirken kimi kararlarında ise teminat senedi bir kambiyo senedi olduğundan bahisle mutlak ticari dava niteliğindeki davanın asliye ticaret mahkemelerinde görülmesi gerektiğine karar vermiştir³⁶⁵.

Bazı Yargıtay kararları teminat senedine bağlı olarak açılacak menfi tespit davasında görevli mahkemenin senedin düzenlenmesine sebep olan asıl borç ilişkisinin niteliğine göre belirleneceğini belirtmektedir. Örneğin Yargıtay bir kararında, senedin düzenlenmesine sebep olan olay işçi-işveren ilişkisi ise açılacak olan menfi tespit davasında görevli mahkemenin iş mahkemesi olması gerektiğine karar vermiştir³⁶⁶. Başka bir kararında da, senedin düzenlenmesine esas olan olayın kira sözleşmesi olmasından dolayı görevli mahkemenin de sulh hukuk mahkemesi olması gerektiğine karar vermiştir³⁶⁷.

Yargıtay bazı kararları da teminat senetlerinin kambiyo senedi olmasından mütevellit açılacak olan menfi tespit davasının da asliye ticaret mahkemesinde görülmesine yöneliktir³⁶⁸.

Yargıtay'ın yukarıda da değindiğimiz üzere çoğu kararında ve doktrindeki bazı görüşlere göre³⁶⁹, teminat senedine dayalı menfi tespit davasında dava açmaya sebep olan olay senede dayalı bir durum olmayıp, senedin bağlı olduğu asıl borç ilişkisinin niteliği olduğundan, açılacak olan menfi tespit davasında görevli mahkeme işin niteliği gereği temel borç ilişkisinin bağlı olduğu mahkemedir. Görevli mahkeme belirlenirken

³⁶⁵Merve Sarıkaya, "Teminat Senetlerinden Kaynaklanan Menfi Tespit Davalarında Görevli Mahkemeye İlişkin Yargıtay Uygulamasının Değerlendirilmesi", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Y. 2019, C. 35, S. 1, s. 1.

³⁶⁶Yarg. 13. HD. T. 10.03.2008, E. 2007/13308, K. 2008/3334, <https://www.corpus.com.tr#!/Yargitay>, e.t. 14.05.2021.

³⁶⁷Yarg. 19. HD. T. 26.01.2017, E. 2016/3083, K. 2017/535, <https://www.corpus.com.tr#!/Yargitay>, e.t. 14.05.2021.

³⁶⁸Yarg. 20. HD. T. 09.06.2016, E. 2016/4551, K. 2016/6587, <https://www.corpus.com.tr#!/Yargitay>, e.t. 14.05.2021. Yarg. 13. HD. T. 05.04.2017, E. 2017/1089, K. 2017/3984, <https://www.corpus.com.tr#!/Yargitay>, e.t. 14.05.2021.

³⁶⁹Sarıkaya, s. 18.

doğrudan teminat senedinin kambiyo senedi olmasından ötürü asliye ticaret mahkemesini görevli mahkeme olarak belirlememek gerekir³⁷⁰.

3.4. Menfi Tespit Davasında Dava Açma Süresi

Menfi tespit davası, herhangi bir zamanaşımı veya hak düşürücü süreye tabi değildir. Ancak her halükarda bu dava icra takibi sona erinceye kadar ya da en geç borcun alacaklıya ifasına kadar açılabilir.

Menfi tespit davasında, zamanaşımı hususunda gerek içtihatlar gerekse doktrinde farklılıklar mevcuttur. Yarg. HGK. 20.11.1996 tarihli³⁷¹ ve Yarg. 12. HD. 26.02.2004 T. 27151/4078 sayılı³⁷² kararı borçlunun açtığı menfi tespit davasının zamanaşımını doğrudan keseceği noktasındadır. İşbu içtihatlar açıkça borçlunun açacağı menfi tespit davasının alacağın bağlı olduğu zamanaşımını keseceği noktasında hemfikirdir.

Menfi tespit davasında dayanılan hukuki sebebin ileri sürülmesi için maddi hukuk bir süre öngörmüş ise ancak bu süre içinde menfi tespit davası açılabilir³⁷³. Örneğin; 6098 Sayılı Borçlar Kanunu'nun 39/1. maddesine göre, hata ve hilenin öğrenildiği, tehdidin ortadan kalktığı tarihten itibaren bir yıl içinde dava açılmalıdır.

Yine 6098 Sayılı Borçlar Kanunu'nun 231/1. maddesine göre satılan şey ayıplı ise adı satışlarda satılanın alıcıya devrinden itibaren iki yıl içinde işbu dava açılmalıdır.

Maddi hukukun öngördüğü bu sürelerde dava açılmadığı takdirde dava süre yönünden reddedilir³⁷⁴. Menfi tespit davasında her ne kadar bir zamanaşımı veya hak düşürücü süre olmasa da menfi tespit davasının dayanağı olan hukuki sebebin bağlı olduğu zamanaşımı süresi içinde dava açılmalıdır. Aksi halde, karşı taraf zamanaşımı def'inde bulunabilir. Zira, hâkim zamanaşımı hususunu re'sen inceleyip karar bağlayamaz³⁷⁵.

³⁷⁰Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 219.

³⁷¹Yarg. HGK. T. 20.11.1996, E. 12-654, K. 805,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 09.05.2021.

³⁷²Yarg. 12. HD. T. 26.02.2004, E. 27151, K. 4078,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 05.05.2021.

³⁷³Coşkun, s. 1024.

³⁷⁴Coşkun, s. 1024. Yarg. HGK. T. 6.10.2004, E. 4-472, K. 481,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 09.06.2021.

³⁷⁵Coşkun, s. 1025.

3.5. Menfi Tespit Davasında Yargılama Usulü ve Yargılama Giderleri

Menfi tespit davasının yargılama usulü hakkında İcra ve İflas Kanunu'nda özel bir hüküm bulunmadığından bu dava, gerek maddi hukuk gerek usul hukuku bakımından genel hükümlere tabidir³⁷⁶.

Menfi tespit davası, yargılama usulü olarak basit yargılama usulüne tabidir³⁷⁷. Kanunda basit yargılama usulüne tabi işler 316. maddede düzenlenmiştir (HMK md. 316). Ancak basit yargılama usulüne tabi işler burada sayılanlarla sınırlı değildir.

Davacı borçlunun dava dilekçesi, genel hükümlere göre düzenlenir. Ancak davalı (alacaklı) aleyhine, davacı lehine tazminata hükmedebilmesini isteyen davacı borçlu, bu talebini de dava dilekçesinde açıkça beyan etmelidir. Davacının dava dilekçesinde ihtiyati tedbir talebi varsa buna ilişkin talepler de gerekçeli ve ayrıntılı olarak açıklanmalıdır.

Davacı açmış olduğu menfi tespit davasında, alacaklıya karşı borçlu olmadığını ileri sürdüğü dava dilekçesindeki dava değeri üzerinden peşin harç ödemelidir. Mahkemenin dava konusu hakkın mal varlığı hakkı olduğu kanaatine ulaşması halinde bu hakkın değerini takdir etmesi, karar ve ilam harcını bu değer üzerinden hesaplayarak davacıya tamamlattırılması gerekir. Zira menfi tespit davası nispi harca tabidir.

Davadan feragat veya davayı kabul veya sulh, yargılamanın ilk celsesinde vuku bulursa karar ve ilam harcının üçte biri; daha sonra olursa üçte ikisi alınır (HK md. 22).

Menfi tespit davasının reddi halinde davacıdan karar tarihinde geçerli olan maktu karar ve ilam harcı alınmalıdır. Nispi olarak peşin alınan ve maktu harçtan fazla kalan meblağ davacıya istek halinde iade edilir.

Davanın kabul veya reddi halinde yürürlükteki avukatlık ücret tarifesi hükümleri uyarınca taraflar yararına nispi vekâlet ücretine hükmedilir

Mahkeme menfi tespit davasından haksız çıkan tarafa yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder. Feragat ve kabul eden taraf da yargılama giderlerini ödemekle yükümlüdür.

HMK md. 312/2 hükmü gereğince; *“Davalı, davanın açılmasına kendi hâl ve davranışıyla sebebiyet vermemiş ve yargılamanın ilk duruşmasında da davacının talep sonucunu kabul etmiş ise, yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilmez.”* hükmü düzenlenmiştir.

³⁷⁶ Yarg. HGK. T. 05.05.2010, E. 2010/3-238, K. 2010/253, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 03.05.2021.

³⁷⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Medeni Usul**, s. 586.

3.6. Menfi Tespit Davasında Dava Şartı Arabuluculuğa İlişkin Düzenlemeler

Menfi tespit davası açılmadan önce dava şartı arabuluculuk yoluna başvurulup başvurulmayacağı hususunda farklı fikirler bulunmaktadır.

Arabuluculuk sistemi; hukukumuzda 07.06.2012 tarih ve 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun 2013 yılında yayınlanması ile girmiş olup öncelikle ihtiyari şekilde yürütülmüştür. Alınan olumlu sonuçlar ve mahkemelerdeki dava iş yükünün azalması ile bir süre sonra tüketici, iş ve ticaret hukukunun bazı konuları hakkında da dava açmadan önce arabuluculuk yolunun tüketilmesi dava şartı haline gelmiştir.³⁷⁸.

HMK'nın 106. maddesi, "Tespit davası yoluyla, mahkemeden, bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi talep edilir. Tespit davası açanın, kanunlarda belirtilen istisnai durumlar dışında, bu davayı açmakta hukuken korunmaya değer güncel bir yararı bulunmalıdır. Maddi vakıalar, tek başlarına tespit davasının konusunu oluşturamaz." şeklindeki kanuni düzenleme ile genel olarak tespit davalarının hukuk literatüründe ifade ettiği anlama değinmiştir.

İİK'nın 72/1. maddesinde özel olarak menfi tespit davası "Borçlu, icra takibinden önce veya takip sırasında borçlu bulunmadığını ispat için menfi tespit davası açabilir." şeklinde tanımlanmıştır.

6102 Sayılı TTK'nın 5/A maddesi ise; "Bu Kanunun 4 üncü maddesinde ve diğer kanunlarda belirtilen ticari davalardan, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır." hükmü ile hangi uyuşmazlıkların ticari dava şartı arabuluculuk yoluna tabi olduğunu açıkça düzenlemiştir.

7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu ile işçi ve işveren uyuşmazlıkları bakımından kabul edilen ve 1 Ocak 2018 tarihinden bugüne kadar uygulanan "dava şartı olarak arabuluculuk" kurumunun uygulamada sağladığı başarı ve fayda göz önünde

³⁷⁸ Sürecin mahkemelerin aksine esnek oluşu, egemen gücün taraflar oluşu ve tarafların haklı ve haksızlıklarından ziyade ihtiyaçlarına ve asıl elde etmek istediklerinin ne olduğunun irdelenmesine kafa yoran bir sistem oluşu taraflarca çok sahiplenilmiştir. Kaldı ki tarafların arabulucu ile yapmış olduğu müzakerelerin gizli oluşu, açılma ihtimali olan bir davaya göre çok daha kısa bir sürede sonuçlanıyor olması (ticari dava şartı uyuşmazlıklarda altı hafta içinde süreç tamamlanmakla birlikte arabulucu tarafından gerek görülürse iki hafta daha uzatılabilir, iş ve tüketici hukuku uyuşmazlıklarında ise süreç üç hafta içinde sonuçlandırılırken arabulucu tarafından gerek görülen zorunlu hallerde ise bir hafta daha uzatılabilir.) dava sürecine göre masrafın daha az olması, sürecin olumlu sonuçlanması halinde anlaşma belgesinin ilam niteliğinde olması ve tarafların anlaşmasalar dahi dava yoluna başvuru imkânlarının açık olması gibi etmenler kişilerin bu sürece girmesini kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır. Ali Yeşilirmak/Elif Kısmet Kekeç, **Temel Arabuluculuk Eğitimi**, 2. Basım, Has Matbaacılık, Ankara 2017, s. 40.

bulundurularak bu kurumun ticari uyuşmazlıklara da uygulanmasının faydalı olacağı fikri, ticari uyuşmazlıkların da dava şartı arabuluculuk yoluna tabi olmasına neden olmuştur.

Doktrinde menfi tespit davasının dava şartı arabuluculuğa tabi olup olmayacağı konusunda görüş ayrılıkları oldukça fazladır. Örneğin bir görüş, ticari davaların dava şartı arabuluculuğa tabi olması nedeniyle zorunlu arabuluculuğun kapsamını çok geniş yorumlamaktadır. Bu görüş; itirazın iptali, borçtan kurtulma, menfi tespit ve istirdat davalarında da dava açmadan önce arabulucuya başvurmanın zorunlu olduğunu ve bunun bir dava şartı olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir³⁷⁹.

Başka bir görüş de; “genel olarak tespit davalarının arabuluculuğa elverişli olmadığını, tespit davalarının para alacakları bakımından özel bir türü olan ve 2004 Sayılı İİK’nın 72. maddesinde düzenlenen menfi tespit davasının hiçbir şekilde dava şartı arabuluculuğa tabi olmadığını ifade etmektedir³⁸⁰.

Doktrinde bir başka görüş ise³⁸¹; özel bir dava şartının genel bir dava şartına dönüştürülme gayretinin doğru bir yaklaşım biçimi olmadığını, İİK’nın 72. maddesinde öngörülmüş olan ve icra takibine etkileri de gözetilmek suretiyle ikili bir ayrıma tabi tutulmuş bulunan menfi tespit davasının; bir alacak ya da tazminatı konu almadıkları, yani parasal bir edime mahkûmiyeti içeren eda davası niteliği taşımadıkları için, dava şartı arabuluculuğun uygulanma alanı dışında kaldıklarını açıkça ifade etmektedir. Bu görüş; konuya ilişkin yanlış bir uygulamanın vahim sonuçlarına işaret ederek; bir cebri icra tehdidinin varlığı nedeniyle, takipten önce menfi tespit davası açmak isteyen borçluyu, arabuluculuğa müracaata zorlamanın, arabuluculuğa başvuru cebri icrayı durdurmayacağı için, onu takipten önce menfi tespit davası açma olanağından tümüyle mahrum bırakmak anlamına geleceğini; böylece alacağın yüzde on beşi oranında teminatla takibi durdurmak için ihtiyati tedbir alabilecek olan borçlunun takipten sonra açmak zorunda bırakıldığı menfi tespit davasında daha ağır koşullarda ihtiyati tedbir almak zorunda kalacağını hatırlatmaktadır.

³⁷⁹İlker Koçyiğit/Alper Bulur, **Ticari davalarda Dava Şartı Arabuluculuk**, Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı Yayını, 1.Baskı, Ankara 2019, s. 66-68, 190-191. Cenk Akil, “Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk Hakkında Usûl Hukuku Bakımından Bazı Değerlendirmeler”, TAAD, Y. 11, S. 41, 2020, s. 322.

³⁸⁰ Ömer Ekmekçi/Muhammet Özekes/Murat Atalı/Vural Seven, **Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk**, 2. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 189-191. Muhammet Özekes/Pınar Çiftçi, “Menfi Tespit Davalarını Zorunlu Arabuluculuğa Dahil Saymanın Gereksizliği Üzerine”, TBBD 2020 (148), s.101-133.

³⁸¹Süha Tanrıver, “Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C. 2020, S. 147, Ankara2020, s. 111-141.

Arabuluculuk sonucu verilen kararlar ilam hükmünde olup, cebri icra yoluna başvurulabilecek niteliktedir³⁸². Ancak tez çalışmamızın ikinci bölümünde açıklandığı üzere menfi tespit davası sonucunda verilen hükümler; esasa yönelik olarak cebri icraya konu edilip infaz edilemez.

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi Hukuk Daireleri Başkanlar Kurulu'nun 13.02.2020 tarihli kararında, kanun maddesinin metni ve gerekçesinin açık ve net olup zorlamayla da olsa genişletici bir yorum yapılmasına elverişli olmadığına, kaldı ki ileri ve özgürlükçü hukuk düzenlerinde zorunlu ve emredici kuralların dar yorumlanmasının esas olduğuna değinilmiştir.

Hal böyle olunca, menfi tespit davasının ticari dava olmadığı için 6102 Sayılı TTK'nın 5/A maddesi kapsamına alınması ve böyle bir davayı açmak isteyen kişinin önce arabulucuya başvurmaya zorlanması, kanuna aykırıdır. Bu itibarla kanun hükmünde öngörülen açık ifadelerle rağmen dava şartı arabuluculuğun uygulama alanının genişletilmesi doğru değildir.

Başka bir deyişle, menfi tespit davasının niteliği gereği verilen kararlarda, yalnızca davacının borçlu olup olmadığı belirlenmekte, borçlu olmadığı kısma ilişkin menfi tespit hükmü kurulmaktadır. Bu hüküm, herhangi bir alacağın tahsilini gerektirir nitelikte bir ilam olmadığından esasa yönelik olarak 2004 Sayılı İİK'nın 32. maddesi uyarınca, doğrudan ilamların icrası yolu ile takibe konulamaz. Oysa arabuluculuk sonucu verilen kararlar ilam hükmünde olup, cebri icra yoluna başvurulabilecek niteliktedir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi Hukuk Daireleri Başkanlar Kurulu'nun 13.02.2020 tarihli kararında; "7155 Sayılı Kanun'un 20. maddesi ile 6102 Sayılı TTK' ya eklenen 5/A maddesi gereğince ticari nitelikteki menfi tespit davalarında dava açılmadan önce arabuluculuğa gidilmesinin zorunlu olmadığına ve arabulucuya gidilmiş olmasının bir dava şartı olmadığına" karar verilmiştir.

Yarg.19. HD. 13.02.2020 tarihli kararında, ticaret mahkemesinin görev alanına giren menfi tespit davalarında yapılan arabuluculuk başvurusunun dava şartı niteliğinde olmadığı yönünde hüküm vermiştir. İşbu kararda tespit davasının özel bir şekli olan menfi tespit davasının, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat davası olarak nitelendirilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Bu dava sonucunda, borçlunun

³⁸² Yarg. 19. HD. T. 13.02.2020, E. 2020/85, K. 2020/454, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 20.05.2021.

borçlu olmadığına anlaşılması halinde borçlu olunmayan kısım belirtilmek suretiyle menfi tespit hükmü kurulmaktadır³⁸³.

Menfi tespit davasının sonunda verilen kararda, yalnızca davacının borçlu olup olmadığı belirlenmekte, borçlu olmadığı kısma ilişkin menfi tespit hükmü verilmektedir. Bu hüküm, herhangi bir alacağın tahsilini gerektirir nitelikte bir ilam olmadığından esasa yönelik olarak doğrudan ilamların icrası yolu ile takibe de konulamaz.

Hâlihazırdaki kanuni düzenlemelerde görüldüğü üzere bu konuda kanun koyucunun bilinçli susma şeklinde hareket ettiği kanaatindeyim. Hal böyleyken menfi tespit davası açabilmek için öncelikle arabuluculuk yoluna başvurmanın bir dava şartı olmadığını ve uygulamada da bu konuda fikir ve kanun birliğinin olması gerektiğini düşünmekteyim.

3.7. Menfi Tespit Davasının Hüküm ve Sonuçları

Menfi tespit davasında borçlu yararına alınan hüküm bir tespit hükmü niteliğinde olup bir eda hükmü olmaması sebebiyle mahkeme kararının bu kısmı ayrıca bir takip konusu yapılamaz³⁸⁴.

Davacı-borçluya, menfi tespit davası sonunda mahkemece lehine vekâlet ücreti, yargılama gideri ve tazminata hükmedilmiş ise davacı bu eda hükümlerini; menfi tespit davasına ilişkin verilen hüküm kesinleştikten sonra ilamlı takip yolu ile alacaklıdan talep ve tahsil eder³⁸⁵.

Yarg. 12. HD. 26.05.2009 tarihli kararında, menfi tespit davasının reddine ilişkin hüküm kesinleştiğinden bozma sonrası verilen %40 tazminat hükmünün ilamlı takibe konulabilmesi için kesinleşmesine gerek olmadığına dair hüküm verilmiştir³⁸⁶.

Yarg. 12. HD. 24.11.2008 tarihli kararında, menfi tespit ilamları kesinleşmedikçe icra edilemeyeceğinden ilamda yer alan eklentilerin de aynı kurala tabi olduğuna dair hüküm verilmiştir³⁸⁷.

³⁸³Yarg. 19. HD. T. 13.02.2020, E. 2020/85, K. 2020/454, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 20.05.2021.

³⁸⁴Yarg. 19. HD. T. 13.02.2020, E. 2020/85, K. 2020/454, <http://www.kazanci.com.tr/gunluk/19hd-2020-85.htm>, e.t. 18.08.2021.

³⁸⁵Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 221.

³⁸⁶Yarg. 12. HD. T. 26.05.2009, E. 3523, K. 11135, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 29.05.2021.

³⁸⁷Yarg. 12. HD. T. 24.11.2008, E. 17470, K. 20814, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 05.05.2021.

3.7.1. Menfi Tespit Davasının Alacaklı Lehine Sonuçlanması

Menfi tespit davası sonucunda borçlu; işbu davayı açma konusundaki hukuki yararını ispat edemezse ve dava reddolursa bu durumda borçlu ile alacaklının arasında gerçek bir borç ilişkisinin varlığı kesin hükümle tespit edilmiş olur. Bu durumda kesin hüküm öncesinde davacı borçlu lehine ihtiyati tedbir kararı verilmiş ise de kesin hükümle ihtiyati tedbir kararı kendiliğinden ortadan kalkar ve alacaklı takibe devam eder.

Davanın alacaklının lehine sonuçlanması ile ihtiyati tedbir nedeni ile alacağını geç alan alacaklının talebine gerek dahi kalmaksızın borçlu aleyhine; mahkeme tarafından re'sen %20'den az olmayan bir tazminata hükmedilir³⁸⁸. Alacaklı; lehine hükmedilen bu tazminatı, borçlunun ihtiyati tedbir kararı alırken göstermiş olduğu teminattan alır.

Davalı alacaklının, haksız ihtiyati tedbir nedeniyle uğradığı zararı %20'den fazla ise davalı ayrıca bir karşı dava açmaya gerek kalmadan zararın tamamını davanın her halinde yargılama bitinceye kadar isteyebilir. Alacaklı %20' ye kadar olan zararını ispat etmekle yükümlü değildir, zararının %20' den fazla olması halinde davalı alacaklının ispat külfeti bulunmaktadır³⁸⁹.

Borçlu da alacaklının zararının %20'den az olduğunu iddia ve ispat edemez.

Mahkemece alacaklı lehine bir tazminata hükmedilmez ise alacaklı işbu menfi tespit kararının reddine ilişkin kararın kesinleşmesinden itibaren alacağına geç kavuştuğundan dolayı bir yıl içinde borçluya karşı ayrıca bir tazminat davası açabilir. Burada açılacak olan tazminat davasında dava haksız fiile dayandığı için tazminat bedelinin alacağın %20'sinden az olmaması kuralı geçerli olmayacaktır³⁹⁰.

Alacaklı, menfi tespit davasında asgari %20 tazminatı veya daha fazlasını istemiş, fazlaya ilişkin hakkını da saklı tutmuş ve mahkeme de borçluyu alacaklının istediği kadar tazminata mahkûm etmiş ise alacaklı saklı tutmuş olduğu fazlaya ilişkin tazminat için ayrı bir dava açabilir. Ancak, mahkeme alacaklının istediği tazminattan daha azına karar vermişse; alacaklı saklı tutmuş olduğu fazlaya ilişkin tazminat için artık ayrı bir dava açamaz³⁹¹.

Borçlunun ödeme emrine itiraz etmemesi, itirazının genel mahkemelerce iptaline karar verilmesi, icra mahkemesince itirazın kaldırılmasına karar verilmesi durumlarında

³⁸⁸Pekcanitez/Atalay/Özekes, **İcra İflas**, s. 100. 5.7.2012 tarihinde 6352 Sayılı Yasa ile İcra ve İflas Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, menfi tespit davasının kabulü halinde, yasal tazminat oranının alt sınırı %40'tan %20'ye düşürülmüştür. İsmail Ercan, **İcra ve İflas Hukuku-Takip Hukuku**, 9. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 89.

³⁸⁹Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 221.

³⁹⁰Akın, s. 115.

³⁹¹Coşkun, s. 1180.

takip kesinleşecek ve bu arada menfi tespit davası da açıp tedbir almamışsa borçlu borcu ödemek zorunda kalacaktır.

Alacaklı lehine tazminata hükmedilebilmesi için İİK md. 72/4 gereğince borçlunun ihtiyati tedbir yolu ile takibi durdurmuş olması gerekir. Zira alacaklı lehine hükmedilecek tazminat, alacaklının ihtiyati tedbir dolayısıyla alacağını geç olmasından dolayı verilmektedir³⁹².

Davalı alacaklının talep ettiği tazminat %20'nin üzerinde ise bu durumu davaya cevap dilekçesinde bildirmek zorunda değildir; dava sonuçlanıncaya kadar borçlunun tazminata hükmedilmesini isteyebilir. Alacaklının bu istemi savunmanın genişletilmesi yasağına tabi değildir. Kaldı ki davalının haksız ihtiyati tedbirden doğan zararı, dava sırasında oluşmakta ve hüküm verilinceye kadar büyümektedir³⁹³.

Menfi tespit davasının reddine karar verilmesi halinde, bu kararın kesinleşmesi beklenmeden icra takibine kaldığı yerden devam edilir. Menfi tespit davasının reddi kararının temyiz edilmesi icrayı durdurmaz. Bu dosyalarda borçlu tehir-i icra isteyemez. Zira menfi tespit davasında verilen kararlar eda hükmü içermez³⁹⁴.

Menfi tespit davasının reddi kararı eda hükmünü içermediğinden, bu karar için istinaf yoluna başvurulması halinde borçluya İİK'nın 36. maddesine göre icranın geri bırakılması kararı getirmesi için süre verilemez ve bölge adliye mahkemesi icranın geri bırakılmasına karar veremez.

Menfi tespit davasının reddi ile birlikte icra mahkemesinin itirazın geçici veya kesin kaldırma taleplerinde hükmettiği ve bu dava nedeniyle ertelenen para cezası ve inkâr tazminatı artık tahsil edilebilir.

Menfi tespit davası sonuçlanmadan önce icra mahkemesince itirazın kesin veya geçici kaldırılmasına karar verilmiş ve tazminata hükmedilmişse (İİK md. 68/son, 68/a-son); menfi tespit davasının reddi kararıyla bu tazminatlar istenebilir hale gelir. Davacı borçlu menfi tespit davasında da tazminata mahkûm edilmişse (İİK md. 72/4) iki kez tazminat ödemek zorunda kalacaktır.

Yarg. 12. HD. 30.06.2014 tarihli kararında, menfi tespit davasının reddi kararı ile ihtiyati tedbir kararının kendiliğinden kalkacağını, mahkemenin menfi tespit davasının reddi kararında davanın reddi kararının kesinleşmesine kadar ihtiyati tedbirin devamına

³⁹² Yarg. 6. HD. T. 20.06.2013, E. 2012/18123, K. 2013/10825, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 27.05.2021.

³⁹³ Türk, **Menfi Tespit Davası**, s. 60.

³⁹⁴ Yarg. 19. HD. T. 13.02.2020, E. 85, K. 454, <http://www.kazanci.com.tr/gunluk/19hd-2020-85.htm>, e.t. 18.08.2021.

karar veremeyeceğini, İİK'nın 72/4. maddesi hükmü nedeniyle HMK md. 397/2 hükmünün uygulanamayacağını hükme bağlamıştır³⁹⁵.

Yarg.12. HD. 18.07.2005 tarihli kararında, ihtiyati tedbir kararının kaldırıldığı tarihe kadar, alacaklının mahkemece belirlenen borç miktarı için; borçlunun sorumlu olduğu kısma hasren, faiz talep etmesinin mümkün olduğuna karar verilmiştir³⁹⁶.

Yarg. 12. HD. 10.07.2001 tarihli kararında, İİK'nın 72/3. madde hükmü gereğince verilen tedbir kararının takibin devamını engellemeyeceğini sadece alacağı ve ferilerini karşılayan icra veznesine yatan paranın alacaklıya ödenmesini engelleyeceğini hükme bağlamıştır³⁹⁷.

Menfi tespit davasının her iki tarafının da davayı takip etmemesi nedeniyle mahkemece davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi halinde davalı/alacaklı lehine tazminata hükmedilmesine gerek yoktur. Keza, alacaklı borçlu aleyhine başlattığı icra takibinden işbu menfi tespit davasını da kapsar mahiyette ibra etmiş ise ya da alacaklı alacağını borçlunun açtığı menfi tespit davasından önce tahsil etmiş ise ve mahkemece de her iki durumda da menfi tespit davasının reddi kararı verildiğinde alacaklı lehine ayrıca tazminata hükmedilmez³⁹⁸.

3.7.2. Menfi Tespit Davasının Borçlu Lehine Sonuçlanması

Menfi tespit davası ile bir durumun tespiti elde edilmek amaçlanır. Dava, borçlu lehine sonuçlanır ise borçlunun alacaklıya borcu olmadığı kesin hükümle tespit edilmiş olur.

Borçlunun açmış olduğu menfi tespit davasının sonunda mahkemece davanın kabulü ile davacı borçlunun aleyhine açılmış olan takip derhal durur ve işbu davanın kabulüne ilişkin hüküm, kesinleştikten sonra da açılmış olan icra takibi iptal edilir. Alacaklı bu karar için istinaf yoluna başvurursa dahi teminat ödese bile takibin devamına karar verilemez³⁹⁹.

Takip sonrası açılan menfi tespit davasında davanın kabulüne, davacının borçlu olmadığını tespitine şeklinde karar verilmiş ise davacının evine hacze gidilmiş, mal

³⁹⁵ Yarg. 12. HD. T. 30.06.2014, E. 14747, K. 18964, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 09.06.2021.

³⁹⁶ Yarg. 12. HD. T. 18.07.2005, E. 12311, K. 16022, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 28.05.2021.

³⁹⁷ Yarg. 12. HD. T. 10.07.2001, E. 11499, K. 12624, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 29.05.2021.

³⁹⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 220.

³⁹⁹ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 221.

veya hakları haksız şekilde haczedilmiş ise davacının kişilik haklarına saldırıda bulunulduğunun kabulü gerekir⁴⁰⁰. Böyle bir durumda talepte bulunulursa manevi tazminata da hükmedilebilir⁴⁰¹.

Davanın sonuçlanmasından önce borçlunun taşınır yahut taşınmaz malları haczedilmişse tüm hacizler kaldırılır; işbu mallar satılmış ve satım bedeli alacaklıya teslim edilmiş ise ödenmiş olan bu bedeller borçluya iade edilir. İcranın eski haline dönmesi için ayrıca bir mahkeme kararına ihtiyaç yoktur⁴⁰².

Ancak burada dava borçlu lehine de sonuçlansa bu durum üçüncü kişilerin durumunu etkilemez; zira borçlunun aleyhine açılan icra takibinin kesinleşmesi sebebi ile borçlunun malları satılmış ise bunlar eski hale iade olunamaz⁴⁰³. Borçlu bu durumda alacaklıdan, borçlu olmadığı tespit edilen miktarın iadesini talep eder.

Menfi tespit davasında davacı-borçlu lehine tazminata hükmedilebilmesi için işbu menfi tespit davasından önce veya dava aşamasında alacaklı tarafından borçlu aleyhine bir icra takibi başlatılmış olması gerekir. Borçlu aleyhine açmış olduğu icra takibinde haksız ve kötü niyetli olan alacaklı, borçlunun talebi var ise %20'den aşağı olmayan bir tazminatı ödemeye hükmedilir. Burada borçlunun dikkatli olması gereken şey; alacaklının hem takibi açmada haksız olduğunun hem de kötü niyetli olduğunun birlikte gerçekleştiğini ispat etmesidir⁴⁰⁴.

Borçlu haksız ve kötü niyetli icra takibi için en az %20 tazminat talep edecekse bunu ayrıca ispat etmesi gerekmez ancak %20' den fazla mağdur olduğunu iddia ediyorsa bu iddiasını ispat etmesi gerekir⁴⁰⁵.

Alacaklı tarafından borçlu aleyhine herhangi bir icra takibi başlatılmamış ise dava borçlu lehine de sonuçlansa davacı lehine herhangi bir tazminata hükmedilemez. Alacaklının açmış olduğu icra takibi borçlunun başvurusu ile durmuşsa veya iptal edilmişse yine dava borçlu lehine sonuçlansa da borçlu lehine tazminata hükmedilemez. Ancak alacaklı, borçlunun açtığı menfi tespit davasından önce borçlu aleyhine icra takibi açmaz ve borçlu da dolayısı ile menfi tespit davasını açarken tazminat talebinde bulunmaz ise de yargılama sırasında alacaklı borçlu aleyhine icra takibi açtığında

⁴⁰⁰Pekcanitez/Atalay/Özekes, **İcra İflas**, s. 100.

⁴⁰¹ Yarg. 4. HD. T. 11.02.2013, E. 2012/18643, K. 2013/2129, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 05.05.2021.

⁴⁰²Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 221.

⁴⁰³Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 222.

⁴⁰⁴ Yarg. HGK. T. 10.06.2015, E. 2013/12-2442, K. 1545, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 06.06.2021.

⁴⁰⁵Coşkun, s. 1193.

yargılama başlamış olsa dahi davacı borçlu, mahkemeden alacaklı aleyhine tazminat talebinde yargılama boyunca bulunabilir⁴⁰⁶.

Borçlu, menfi tespit davasında herhangi bir tazminat istemediği için mahkemece lehine bir tazminata hükmedilmemişse de daha sonra haksız fiil hükümlerine göre haksız icra takibi nedeniyle uğradığı zarar için alacaklıya karşı ayrı bir tazminat davası açabilir⁴⁰⁷.

Borçlu, menfi tespit davasında asgari %20 tazminat veya daha fazlasını istemiş ve fazlaya ilişkin hakkını saklı tutmuş ve mahkeme de alacaklıyı borçlunun istediği kadar tazminata mahkûm etmiş ise borçlu saklı tutmuş olduğu fazlaya ilişkin tazminat için alacaklıya karşı ayrı bir ek dava açabilir⁴⁰⁸.

Menfi tespit davasının reddi halinde yani dava alacaklı lehine sonuçlandığında mahkeme alacaklının herhangi bir talebini aramaksızın alacaklı lehine tazminata hükmederken menfi tespit davasının kabulü halinde yani borçlu lehine karar verildiğinde eğer borçlunun talebi varsa tazminata hükmedilir⁴⁰⁹.

3.8. Menfi Tespit Davasının İstirdat Davasına Dönüşmesi

Cebri icra tehdidi altında kalarak ödeme yapan borçlu; ödediği paranın iadesi talebiyle istirdat davası açabilir. İİK md.72/7-8. maddesi hükmüne göre daha önce menfi tespit davası açtıysa bu dava istirdat davasına dönüşür.

Nitekim menfi tespit davası, icra takibi açılmadan önce sonuçlandırılmazsa ve ihtiyati tedbir kararı verilmemiş olması nedeniyle borç alacaklıya ödenirse artık açılmış olan işbu menfi tespit davasına istirdat davası olarak devam edilir⁴¹⁰. Böyle bir durumda borçlunun ayrıca yeni bir talepte bulunmasına gerek yoktur zira dava kendiliğinden istirdat davasına dönüşür. Ancak, menfi tespit davası devam ederken borcun sadece bir kısmı ödenirse bu durumda ödenen borç için dava istirdat davasına dönüşür ödenmeyen kısım için menfi tespit davasına devam edilir⁴¹¹.

Menfi tespit davasına bakan mahkeme, kendiliğinden davaya istirdat davası olarak bakmaya devam eder. Borçlu 2004 Sayılı İİK md. 72/7'deki bir yıllık hak düşürücü süreye uymaksızın borcu ödemesinden itibaren bir yıldan fazla zaman geçmesine

⁴⁰⁶Baki Kuru, **İcra ve İflas Hukuku El Kitabı**, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2004, s. 336.

⁴⁰⁷ Yarg. HGK. T. 22.06.2004, E. 13-334, K. 325, <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?t=436612>, e.t. 03.05.2021.

⁴⁰⁸ Baki Kuru, **El Kitabı**, s. 337.

⁴⁰⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, **İcra İflas**, s. 100.

⁴¹⁰ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 222.

⁴¹¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, **İcra İflas**, s. 99.

rağmen menfi tespit davasını istirdat davasına çevirmek istediğinde mahkeme; borçlunun işbu talebini kabul etmek zorundadır. Zira burada kanundaki bir yıllık hak düşürücü süre uygulanmaz⁴¹².

Borçlunun istirdat davası açabilmesi için bazı şartlar öngörülmüştür. Öncelikle, borç olmayan bir paranın ödenmiş olması, icra takibi sırasında ve icra tehdidi altında ödenmiş olması ve davanın bir yıllık hak düşürücü süre içerisinde açılmış olması gerekmektedir. Hak düşürücü sürenin başlangıcı, icra dairesinin banka hesabına borç miktarının güncel kapak hesabının tamamen yatırılması anından başlar. Alacaklıya borcun ödenmesi veya ödenmemesi önemli değildir⁴¹³.

İstirdat davasında genel ispat kuralları geçerlidir. Dava kabul edilir ise davacı, ödediği parayı harç ve yargılama giderleri ile birlikte talep edebilir. İş bu dava reddedilirse borçlu sadece bu dava bakımından yargılama giderine hükmedilir. Dava sonunda verilen hüküm kesin hüküm niteliğini haizdir. Bu dava sonunda icra inkâr tazminatına hükmedilmez. Ancak, menfi tespit davasına sonradan istirdat davası şeklinde devam edilmiş ve davacı-borçlu lehine dava sonuçlanmış ise davacı-borçlu lehine tazminata hükmedilir. Ancak, aynı durum davanın davalı-alacaklı lehine hüküm verilmesi halinde geçerli değildir⁴¹⁴.

Menfi tespit ve istirdat davaları, takibi yapan icra dairesinin bulunduğu yer mahkemesinde de davalının yerleşim yeri mahkemesinde de açılabilir.

İİK'nın 72/6. maddesi gereğince istirdat davasına dönüşmüş olan davanın borçlu lehine hükme bağlanması halinde de İİK md.72/5 gereğince borçlu lehine tazminata hükmedilmesi gerekir. Buna rağmen dava alacaklı lehine neticelenir ve istirdat davasının reddine karar verilirse davalı lehine tazminata hükmedilmez.

Menfi tespit davasının istirdat davasına dönüşmesi üzerine davacı borçlunun talebi varsa borçlunun icra takibinde ödemiş olduğu para ile birlikte temerrüt faizi, icra harç ve giderlerinin de davalıdan alınarak davacı-borçluya ödenmesine karar verilir.

Menfi tespit davasında da olduğu gibi menfi tespit davasından istirdat davasına dönüşen davada, davanın kabulüne karar verilmesi halinde de işbu kararın kesinleşmesi gerekmele birlikte bu hükmün icra dairesinde ödenmiş olan kısmı için ayrıca ilamlı icraya konulmasına gerek yoktur. İşbu ilam icra dairesine işlettirilerek icranın eski hale getirilmesini talep etmek yeterlidir.

⁴¹²Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 222.

⁴¹³Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 223.

⁴¹⁴Pekcanitez/Atalay/Özekes, **İcra İflas**, s. 101.

Ancak istirdat davası sonunda kesinleşen karara göre karardaki faiz, tazminat, vekâlet ücreti, yargılama giderlerinin tahsili için ayrıca ilamlı takip yapılabilir⁴¹⁵.

Yarg. 12. HD. 22.01.2009 tarihli kararında, menfi tespit davasının istirdat davasına dönüştüğünde dahi kesinleşmeden takip yapılamayacağına karar vermiştir⁴¹⁶.

3.9. Menfi Tespit Davası ve Kıymetli Evrakın Zıyı-İptali Davası Farkları

Kıymetli evrakın genel hükümleri arasında yer alan TTK md.651'e göre kıymetli evrak zayi olduğunda senet üzerinde hak sahibi olan kişinin başvurusu ile senedin iptaline mahkemece karar verilebilir. Senedin iptali kavramı, bedelsizlik kavramı ile eşdeğer değildir. Zira senedin iptali, hak sahiplerinin tamamı için senedin iptal edildiği anlamına geleceğinden imzaların istiklali ilkesi ile bağdaşmamaktadır. İptal kararı hakkın içeriğinde değişiklik oluşturmaz. İptal davası açabilmek için senedin zayi olması, senetteki hakkın varlığının devam etmesi, zayi sırasında veya zayi ortaya çıktığında hak sahibi olma ve zayi olan senet zilyetliğini yeniden kazanmanın mümkün olmaması gibi şartların bir arada gerçekleşmesi gerekir⁴¹⁷.

Zayi nedeni ile açılacak olan iptal davasında söz konusu senedin zayi olması gerekir. Burada temel ilişki devam etmesine rağmen işbu ilişkiye dayanan senet zayi olmuştur ve artık senedin ibrazı mümkün değildir. Ancak bedelsiz senede dayanan menfi tespit davasında temel ilişkiye dayanan hak ya doğmamıştır ya da sona ermiştir.

Zayi nedeni ile açılan iptal davasında hak sahibi, dava konusu senedin zayi olduğunu ve senette yer alan hakkının varlığını ispat külfeti altında iken bedelsiz senede dayanarak açılan menfi tespit davasında davacı borçlu temel ilişkiye dayanan hakkın herhangi bir sebeple ortadan kalktığını ya da hiç doğmadığını iddia ve ispat külfeti altındadır⁴¹⁸.

Bedelsizlik nedeniyle açılan menfi tespit davasında davacı, davalı ile aralarında olan kambiyo taahhüdünü kabul etmekte ancak; işbu kambiyo senedine dayanan temel ilişkideki hal ve durumlardan dolayı borçlu olmadığını tespitini talep etmektedir. Bu davada söz konusu olan bedelsiz senet, temel ilişkiden bağımsız olarak soyutluk ve imzaların istiklali ilkesi gereğince geçerli bir senettir.

⁴¹⁵Coşkun, s. 1208.

⁴¹⁶Yarg. 12. HD. T. 22.01.2009, E. 2008/21033, K. 2009/1102, <https://www.corpus.com.tr#!/Yargitay>, e.t. 10.06.2021.

⁴¹⁷Bahtiyar, **13. Baskı**, s. 35-42.

⁴¹⁸Turan, s. 55.

Kıymetli evrak hukukuna tabi bir dava olan zayi nedeniyle açılan iptal davası TTK'da düzenlenmesine rağmen bedelsizlik nedeniyle açılan menfi tespit davası TTK'da düzenlenmemiş, TBK'daki sebepsiz zenginleşme ve menfi tespit (İİK md.72) hükümlerine dayanır⁴¹⁹.

Zayi sebebi ile açılacak iptal davası çekişmesiz yargı işi olup hasımsızdır⁴²⁰. Buna karşın bedelsiz senede dayalı açılan menfi tespit davası hasımlı olarak açılır ve işbu davanın karşı tarafı sebepsiz zenginleşen lehtar yahut bilerek borçlu zararına hareket eden kötü niyetli hamillerdir.

Zayi nedeniyle senedin iptali, senedi zayi eden kişi (hamil) tarafından talep edilebilir⁴²¹.

⁴¹⁹Bahtiyar, **13. Baskı**, s. 42.

⁴²⁰Özkan Gültekin, **Kıymetli Evrakın Ziyayı ve İptali**, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara2020, s. 140.

⁴²¹Bahtiyar, **13. Baskı**, s. 42.

SONUÇ

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 645/1.maddesi; "Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez." şeklinde kıymetli evrakı tanımlamıştır. Kanuni tanımından da yola çıkarak kıymetli evrakın unsurları; senet, kıymetli evraka konu olabilecek nitelikte bir hakkın varlığı ile hakkın senetten ayrı ileri sürülemezliği ve devredilemezliğidir.

Kıymetli evrakın düzenlenmesine sebep olan hukuki işlemler; soyut ve sebebe bağlı kıymetli evrak olarak ikiye ayrılır. Bazı kıymetli evrakta temel borç ilişkisi senet üzerinde etkisini devam ettirir. Örneğin, taşıma senedi ve makbuz senedinde durum böyledir. Bu tarz kıymetli evraka sebebe bağlı kıymetli evrak denir.

Soyut kıymetli evrak ise senedin düzenlenmesine sebep olan temel borç ilişkisinin senetten anlaşılmadığı kıymetli evraktır.

Kambiyo senetleri de bir kıymetli evraktır ve poliçe, bono, çek olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Kambiyo senetleri sebepten soyuttur. Bu ifade ile kastedilen; kambiyo senetlerinin geçerliliği ve varlığının onun düzenlenmesini sağlayan temel borç ilişkisinin varlığına ve geçerliliğine bağlı olmadığıdır. Her ne kadar sebepten soyut da olsalar hatır senetleri dışında diğer kambiyo senetlerinin dayandığı bir hukuki neden vardır. Bu hukuki neden temel borç ilişkisidir. Temel borç ilişkisine dayalı olarak senet bedelinin ödenmesi, ödeme yerine geçen yeni bir hukuki ilişkinin ortaya çıkması, senet bedelinin ödenmesine gerek kalmayacak bir sorunun oluşması yahut hukuki ilişkinin geçerli olarak oluşmaması halinde artık kambiyo senedi bedelsiz kalmış olur.

Bedel kelimesinin sözlük anlamı; bir malın, hizmetin veya hakkın karşılığı olarak verilen para, verilen mal, yapılan hizmettir. Bedelsiz kelimesi lâfzî anlamda yürürlükteki mevzuatlarımızda yer almamış olsa da Yargıtay kararları ile tanımlanmış bir kavramdır. Bedelsizlik kavramı; Türk Ticaret Kanunu, İcra ve İflas Kanunu ve diğer yasal düzenlemelerde açıkça tanımlanmamış olduğundan bu eksiklik uygulamada birçok sorunu da beraberinde getirmiştir.

Ortada herhangi bir temel borç ilişkisi yoksa yahut var olmakla birlikte sonradan ortadan kalkmış ise bu durumda kambiyo senedi bedelsiz kalmış olur. Bedelsiz kambiyo senedi, kambiyo senetlerinin sebepten soyutluğu ilkesi gereğince tedavül yeteneği devam ettiği için geçerliliğini korur. Böyle bir durumda söz konusu senedin karşılığını, hakkı olmamasına rağmen talep eden ve tahsil eden senet alacaklısı sebepsiz

zenginleşen konumundadır. Senedin borçlusu da her ne kadar senet bedelsiz de olsa işbu kambiyo senedinin karşılığını talep halinde veya vade tarihinde ödemek zorundadır. Borçlu, bedelsiz bir senedin karşılığını ifa ettiği için sebepsiz fakirleşen durumuna gelir. Ödediği meblağı sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre talep etmesi gerekir.

Kambiyo senetlerinde bedelsizlik nedeniyle açılan menfi tespit davası, niteliği itibariyle Borçlar Hukukundaki sebepsiz zenginleşme davasına benzemektedir(TBK md. 77).

Taraflar arasında bedelsizlik konusunda herhangi bir anlaşmanın olmadığı ve buna rağmen kambiyo senedinin baştan itibaren bedelsiz kaldığı haller; temel borç ilişkisinde irade bozuklukları(yanılma ve aldatılma halleri), ehliyetsizlik, , şekle aykırılık, emredici kurallara, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırılık durumlarıdır.

Tarafların bedelsizlik konusunda anlaştığı tek hal; hatır senetleridir. Böyle bir durumda taraflar arasında var olan hukuki ilişki, bir borç ilişkisi oluşturma amacıyla olmadığından; kambiyo senedinin dayandığı temel alacak da var olmayacaktır. Bu şekilde tarafların herhangi bir borç altına girme iradesi olmamasına rağmen, senedin tedavülü amacıyla düzenlenen hatır senetleri bedelsizdir.

Tedavül amacıyla yani kredi temin etme amacıyla hazırlanan hatır senetleri, hukuki niteliği itibariyle geçerli olsa da; alacaklının mal varlığını daha iyi göstermek adına hazırlanan hatır senetleri, bilinçli olarak tedavüle çıkarılmadığından bu senetlerin muvazaa nedeniyle hukuken geçersiz olduğu kabul edilir.

Hatır borçlusunun senedin hatır senedi olması ve bu nedenle, bedelsiz kalması nedeniyle açmış olduğu menfi tespit davasında işbu davayı davacı, iyi niyetli hamillere karşı ileri süremez. Çünkü, bedelsizlik iddiası, şahsi def'i niteliğindedir. Ayrıca lehtara, bilerek borçlu zararına hareket eden hamillere karşı açılacak olan menfi tespit davasında borçlu; işbu senedin hatır senedi olduğu yönündeki iddiasını ispatla mükelleftir. Söz konusu iddialarını senede dayalı bir iddia olduğu için ancak yazılı (kesin) delille ispatlamalıdır.

Aslında, kural olarak borçlu son hamilin kendi zararına bilerek hareket ettiğini ve senedi devraldığını ispat ederken yazılı delille ispat zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak, borçlu bu iddiayı ispatlarken aynı zamanda senedin bedelsiz olduğunu da ispatladığı ve bu konuyu da ancak yazılı delille ispatlayabileceği için iki iddiayı da birlikte ispat ederken yazılı delille ispat etmiş olur.

Borçlu, bedelsiz kalan kambiyo senedine dayanarak borçlu olmadığını tespiti amacıyla menfi tespit davası açma hakkına sahiptir. İşbu davayı icra takibinden önce

açabileceği gibi, icra takibinin başlatılmasını takiben de açabilir. Ancak bu dava en geç borcun ödenmesine kadar açılabilir. Zira, borç ödendikten sonra sadece istirdat davası açılabilir. Hakkında icra takibi başlatılmamış olsa da borçlunun; borçlu olmadığına hemen takipten önce tespitinde, hukuki yararı olduğu mahkemece kabul edilirse icra takibinden önce de menfi tespit davası açılabilir.

Borçlunun menfi tespit davası açabilmesi için dava açmada hukuki yararının bulunması gerekir. Hukuki yararın varlığı, 6100 Sayılı HMK md. 114/f/h gereğince bir dava şartı olduğundan bu husus yargılamanın her aşamasında re'sen mahkeme tarafından göz önüne alınabildiği gibi, taraflarca da yargılamanın her aşamasında ileri sürülebilir.

Menfi tespit davasının davacısının bu davayı açmada hukuki yararının bulunup bulunmadığı her bir somut olaya göre değerlendirilmelidir. Aleyhine icra takibi başlatılmış olan borçlunun söz konusu takipte borçlu olmadığı iddiası var ise, ödeme baskısı altında olduğu için menfi tespit davası açmada hukuki yararının olduğu kabul edilir.

İİK md.72'ye göre menfi tespit davası, zamanaşımına ve hak düşürücü süreye tabi değildir. Davacı, borcu ödeme tehdidi adında olduğu ve menfi tespit davası açmakta hukuki yararının bulunduğu müddetçe menfi tespit davası açabilir.

Kambiyo senedinin bedelsizliği nedeni ile açılan menfi tespit davasında davacı borçlu, hem kambiyo senedinin dayanağı olan temel borç ilişkisini hem de senedin bedelsiz olduğunu ispatla mükelleftir. HMK md. 201/1 hükmü gereğince senede bağlı her çeşit iddiaya karşı ileri sürülen, senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak, azaltacak nitelikte bulunan işlemler tanıkla ispat olunamaz. Böyle bir durumda ispat konusu hukuki işlem, değerine bakılmaksızın kesin delille ispatlanmalıdır.

Taraflar, senetle ispatı gerektiren hukuki işlemin tanıkla ispat edilebileceğini, yapacakları delil sözleşmesi ile kararlaştırabilirler. HMK md. 200/2 gereğince senetle ispat edilmesi gereken bir hususta karşı tarafın açık muvafakati varsa tanık dinletilebilir.

HMK md.203'te senetle ispat zorunluluğunun istisnaları düzenlenmiştir. Bu hükme göre; yanılma, aldatma ve aşırı yararlanma iddiaları açısından tanık dinlenebileceği düzenlenmiştir. Ancak; buradaki yanılma, aldatılma ve aşırı yararlanma hallerinin somut ve objektif olarak ispatlanması gerekir.

Davacı, davalının ikrarı ile de kambiyo senedinde bedelsizliğe dayalı menfi tespit iddiasını ispatlamış olacaktır.

HMK'nın 222/1. maddesi, senetle ispat yasağını yumuşatan kişinin kendi yazısını kendi lehine delil olarak kabul edebilen istisnai bir düzenlemedir. Bu madde uyarınca mahkeme, ticari davalarda tarafların ticari defterlerinin ibrazına kendiliğinden veya taraflardan birinin talebi üzerine karar verebilir.

HMK md. 222/2 gereğince; ticari defterlerin, ticari davalarda delil olarak kabul edilebilmesi için, kanuna göre eksiksiz ve usulüne uygun olarak tutulmuş, açılış ve kapanış onayları yaptırılmış ve defter kayıtlarının birbirini doğrulamış olması şarttır.

Kural olarak ticari davalar asliye ticaret mahkemesinde görülmektedir. Ancak, istisnaen (TTK md.5'e göre kanunda aksi hüküm halinde) mutlak ticari davalar diğer mahkemelerde de görülebilir.

Kambiyo senedinin düzenlenmesine sebep olan temel borç ilişkisinin mevcut bir iş sözleşmesinden doğması halinde açılacak olan bedelsizliğe yönelik dava, görevli ve yetkili iş mahkemesinde görülür.

Davacı- borçlunun açmış olduğu menfi tespit davası kabul edilirse; davacı aleyhine açılmış olan takip derhal durur ve işbu davanın kabulüne ilişkin hüküm kesinleştikten sonra da açılmış olan icra takibi iptal edilir. Alacaklı bu karar için istinaf yoluna başvurursa ve teminat ödese bile takibin devamına karar verilemez.

Borçlunun açmış olduğu menfi tespit davası reddedilirse; bu durumda, borçlu ile alacaklının arasında gerçek bir borç ilişkisinin varlığı kesin hükümle tespit edilmiş olur. Bu durumda, kesin hüküm öncesinde davacı- borçlu lehine ihtiyati tedbir kararı verilmiş ise de kesin hükümle ihtiyati tedbir kararı kendiliğinden ortadan kalkar ve alacaklı kaldığı yerden takibe devam eder.

Haciz baskısı altında kalarak ödeme yapan borçlu; ödediği paranın iadesi talebiyle istirdat davası açabilir. Borçlu, İİK md. 72/7-8. maddesi hükmüne göre daha önce menfi tespit davası açıyorsa bu dava istirdat davasına dönüşür. Nitekim, menfi tespit davası, icra takibi açılmadan önce sonuçlandırılmazsa ve ihtiyati tedbir kararı verilmemiş olması nedeniyle borç alacaklıya ödenirse, artık açılmış olan işbu menfi tespit davasına istirdat davası olarak devam edilir. Böyle bir durumda, borçlunun ayrıca yeni bir talepte bulunmasına gerek yoktur. Zira, dava kendiliğinden istirdat davasına dönüşür. Ancak, menfi tespit davası devam ederken borcun sadece bir kısmı ödenirse bu durumda ödenen borç için dava istirdat davasına dönüşür; ödenmeyen kısım için, menfi tespit davasına devam edilir.

Zayi nedeni ile açılacak olan iptal davasında senedin zayi olması gerekir. Burada temel ilişki devam etmesine rağmen bu ilişkiye dayanan senet zayi olmuştur ve senedin

ibrazı mümkün değildir. Ancak, bedelsiz senede dayanan menfi tespit davasında temel ilişkiye dayanan hak ya doğmamıştır ya da sona ermiştir.

Zayi nedeni ile açılan iptal davasında hak sahibi, dava konusu senedin zayi olduğunu ve senette yer alan hakkının varlığını ispat külfeti altında iken; bedelsiz senede dayanarak açılan menfi tespit davasında, davacı-borçlu temel ilişkiye dayanan hakkın herhangi bir sebeple ortadan kalktığını ya da hiç doğmadığını ispat külfeti altındadır.

Tezimizdeki tüm inceleme ve araştırmalar boyunca açıklamaya gayret gösterdiğimiz kambiyo senetlerinde bedelsizlik nedeniyle açılan menfi tespit davası niteliği ve sonuçları itibari ile oldukça önemlidir. Borçluya tanınan bu imkân kanunlarımızda ayrıntılı şekilde düzenlenmemiş olduğundan, bu davanın uygulamada Yargıtay kararları ile şekil alıp incelenmesinin büyük bir eksiklik olduğu kanaatindeyim.

Kambiyo senetlerinde bedelsizlik def'ileri ve bu def'ilere dayalı olarak açılan menfi tespit davaları, TTK'da ayrıntılı şekilde düzenlenerek bu eksiklik giderilebilir. Zira, kambiyo senetleri tedavül gücü ve etkileri yüksek senetler olup bu senetlerin ticari hayatta kullanılması sekteye uğratılmamalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ALANGOYA, H. Yavuz/YILDIRIM, M. Kamil/YILDIRIM, Nevhis Deren; **Medeni Usul Hukuku Esasları**, 7. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2009.
- ARAL, Fahrettin; **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2010.
- ARSLAN, Ramazan /YILMAZ, Ejder /TAŞPINAR AYVAZ, Sema /HANAĞASI, Emel; **İcra Ve İflas Hukuku**, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018.
- BAHTİYAR, Mehmet; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 13. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016. (13. Baskı)
- BAHTİYAR, Mehmet; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 16. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2018. (16. Baskı)
- BAHTİYAR, Mehmet; **Ortaklıklar Hukuku**, 13. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2019. (Ortaklıklar)
- BAŞÖZ, Lütfü/ÇAKMAKCI, Ramazan;**Türk Ticaret Kanunu**, Legal Yayıncılık,İstanbul 2012.
- BİLGİLİ, Fatih/DEMİRKAPI, Ertan; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 10. Baskı, Dora Basımevi, Bursa 2019.
- BOZER, Ali/GÖLE, Celal; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 9. Bası, İş Bankası Yayınları, Ankara 2020.
- BOZKURT, Tamer; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 2. Baskı, XII Levha Yayınları, İstanbul 2012. (2. Baskı)
- BOZKURT, Tamer; **Kıymetli Evrak Hukuku**,8. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul2013. (8. Baskı)
- CAN, Mertol; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 4. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara 2019.
- COŞKUN, Mahmut; **Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara2016.
- ÇEKER, Mustafa; **Sigorta Hukuku**, 10. Baskı, Karahan Kitabevi, Adana 2014.
- DİNÇ, Mutlu; **Yeni Türk Ticaret Kanunu**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012.
- DOMANIÇ, Hayri; **Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması/TTK Şerhi IV**, Temel Yayınları, İstanbul, 1990.
- EKMEKÇİ, Ömer/ÖZEKES, Muhammet/ATALI, Murat/SEVEN, Vural; **Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk**, XII Levha Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2019.

- ENGİN, Baki İlkey; **İfa Uğruna Edim (Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağani)**, Beta Yayıncılık, İstanbul 2001.
- ERCAN, İsmail; **İcra ve İflas Hukuku-Takip Hukuku**, 9. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2013.
- EREN, Fikret; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 21. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2017.
- GÜLTEKİN, Özkan; **Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali**, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020.
- HANAĞASI, Emel; **Davada Menfaat**, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.
- İNAN, Nurkut; **Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1969.
- İNAN, Ali Naim /YÜCEL, Özge; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014.
- KARAHAN, Sami/ARI, Zekeriyya/BOZGEYİK, Hayri/SARAÇ, Tahir/ÜNAL, Mücahit;**Kıymetli Evrak Hukuku**, 2. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya2014.
- KARAYALÇIN, Yaşar; **Ticaret Hukuku III Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1970.
- KAYAR, İsmail; **Ticari İşletme Hukuku**, 8. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara 2012.(Ticari İşletme)
- KAYAR, İsmail; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 7. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2013. (Kıymetli Evrak)
- KENDİGELEN, Abuzer/KIRCA, İsmail; **Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambiyo Senetleri**, 3. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2020.
- KILIÇOĞLU, Ahmet, M.; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 22. Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara 2018.
- KILIÇOĞLU, Ahmet, M.; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 24. Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara 2020. (24. Baskı)
- KOÇYİĞİT, İlker/BULUR, Alper; **Ticari davalarda Dava Şartı Arbuluculuk**,1.Baskı, Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arbuluculuk Daire Başkanlığı Yayını, Ankara 2019.
- KURU, Baki; **İcra ve İflas Hukukunda Menfi Tespit ve İstirdat Davası**, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2003. (Menfi Tespit ve İstirdat)
- KURU, Baki; **İcra ve İflas Hukuku El Kitabı**, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2004. (El Kitabı)

- KURU, Baki/ARSLAN Ramazan/YILMAZ, Ejder; **İcra Ve İflas Hukuku**, 26. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2012.
- KURU, Baki/AYDIN, Burak; **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2020.
- MOROĞLU, Erdoğan/KENDİGELEN, Abuzer; **İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat**, Güncelleştirilmiş 10. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2014.
- OĞUZMAN, M. Kemal/ÖZ, M. Turgut; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012. (Genel Hükümler)
- OĞUZMAN, M. Kemal/ÖZ, M. Turgut; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt -2**, 16. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2021. (Genel Hükümler Cilt-2)
- ÖZ, M. Turgut; **Öğreti ve Uygulamada Sebepsiz Zenginleşme**, Kazancı Kitap Ticaret, İstanbul 1990.
- ÖZTAN, Fırat; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 21. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2017.
- PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet; **Medeni Usul Hukuku**, 12. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2011. (Medeni Usul)
- PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet; **İcra ve İflas Hukuku Temel Bilgiler**, 11. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2014. (İcra İflas)
- PEKCANITEZ, Hakan /ATALAY, Oğuz /SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral/ÖZEKES, Muhammet; **İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı**, 6. Bası, XII Levha Yayınları, İstanbul 2019.
- PEKCANITEZ, Hakan/ÖZEKES, Muhammet /AKKAN, Mine /TAŞ KORKMAZ, Hülya; **Medeni Usul Hukuku**, 15. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.
- PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet; **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, 9. Baskı, XII Levha Yayınları, İstanbul 2021.
- PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral/ ÖZEKES, Muhammet; **İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı**, 8. Baskı, XII Levha Yayınları, İstanbul 2021.
- PULAŞLI, Hasan; **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, 8. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2020
- REİSOĞLU, Seza; **Çek Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011.
- REMZİ, Mehmet/AYDIN, Sezer; **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 5. Baskı, İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul 2013.
- SAYHAN, İsmet; **Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi ve Bedel İlişkisi**, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2006.

- SUNGURBEY, Ayfer Kutlu; **Yetkisiz Temsil**, Yasa Yayınları, İstanbul 1988.
- TURANBOY, Asuman; **Varakasız Kıymetli Evrak**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1998.
- TÜRK, Ahmet; **Maddi Hukuk ve İcra-İflas Hukuku Yönleriyle Menfi Tespit Davası**, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2006. (Menfi Tespit Davası)
- ULUSAN, İlhan; **İyiniyetli Sebepsiz Zenginleşenin İade Borcunun Sınırlanması Sorunu**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1984.
- ÜLGEN, Hüseyin/HELVACI, Mehmet /KENDİGELEN, Abuzer / KAYA, Arslan; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 10. Baskı, XII Levha Yayınları, İstanbul 2015.
- ÜLGEN, Hüseyin/HELVACI, Mehmet/KAYA, Arslan/ NOMER ERTAN, N.Füsun; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 12. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul 2019.
- YAVUZ, Cevdet; **Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler**, 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2013.
- YEŞİLIRMAK, Ali /KEKEÇ, Elif Kısmet; **Temel Arabuluculuk Eğitimi**, 2. Basım, Has Matbaacılık, Ankara 2017.
- YILMAZ, Ejder; **Hukuk Sözlüğü**, 10. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.
- ZAPATA, Tan Tahsin; **Borçlar Hukuku**, 10. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2013. (10. Baskı)
- ZAPATA, Tan Tahsin; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 18. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2018. (18. Baskı)

MAKALELER

- ADIGÜZEL, Burak; “Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket”, **Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi**, Y. 2018, C. 4, S. 2, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tfm/issue/41027/495740>, e.t.: 14.05.2021
- AKİL,Cenk; “Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk Hakkında Usûl Hukuku Bakımından Bazı Değerlendirmeler”, **TAAD**, Y. 11, S. 41, 2020.
- ARSLAN, İbrahim; “Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Def’ileri”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 2008, C. 16, S. 1, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/26641/281164>, e.t.: 24.05.2021.
- AYLI, Ali/ÜÇER, Mehmet; “Çekte Bedelsizlik İddiası ve Açılabilir Dava”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 2018,C. 23, S. 39, s. 413-451.<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/595341>, e.t.: 09.05.2021
- DEYNEKLİ, Adnan; “Bonoda Bedel Kaydının ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. IX, S. 1-2, Ankara 2005.
- ÖZEKES, Muhammet / ÇİFTÇİ, Pınar; “Menfi Tespit Davalarını Zorunlu Arabuluculuğa Dahil Saymanın Gereksizliği Üzerine”, **TBBD 2020 (148)**.
- POSTACIOĞLU, İlhan; **İcra Hukukunda Menfi Tespit Davası**, İHFM, C. XXXII. S. 2-4, <http://www.kazanci.com.tr/gunluk/hgk-2011-19-622.htm>, s. 8287, e.t.: 24.09.2021.
- SARIKAYA, Merve; “Teminat Senetlerinden Kaynaklanan Menfi Tespit Davalarında Görevli Mahkemeye İlişkin Yargıtay Uygulamasının Değerlendirilmesi”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Y. 2019, C. 35, S. 1.
- TANRIVER, Süha; “Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C. 2020, S. 147, Ankara2020.
- TEOMAN, Ömer; “Kambiyo Senetlerine İlişkin Bedelsizlik Savının Bunları Ciro Yoluyla Faktöring Şirketine Karşı İleri Sürülebilir Sürülemeyeceği Sorunu”, **Yargı Dünyası**,S.179, Kasım 2010.
- TÜRK, Ahmet; “Kambiyo Senedi Borçlusu Tarafından Açılan Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.7, Özel Sayı, 2005, <http://hdl.handle.net/20.500.12397/2247>, s.309., e.t.:10.05.2021. (Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davası)

UYAR, Talih; **Menfi Tespit ve İstirdat Davaları**, Ankara Barosu Dergisi, S.5-6, 1985,
[http://www.ankarabarusu.org.tr/Siteler/19402010/Kitaplar/pdf/m/Menfi%20Tespit%20C4%B0stirdat%20Davalar%C4%B1%20\(%C4%B0%C4%B0K.m.72\).pdf](http://www.ankarabarusu.org.tr/Siteler/19402010/Kitaplar/pdf/m/Menfi%20Tespit%20C4%B0stirdat%20Davalar%C4%B1%20(%C4%B0%C4%B0K.m.72).pdf), e.t.:
25.09.2021.

YAYIMLANMAMIŞ TEZLER

- ACAR, Faruk; “Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik İddiası”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi SBE, Kütahya 1996.
- AKDENİZ, Umut; “Kambiyo Senetlerinde Def’iler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 2007.
- AKIN, Gürçağ Emin; “Kambiyo Senetlerinin Menfi Tespit Davasına Konu Olması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi SBE, İstanbul 2019.
- AKTEKE, Mustafa Yasir; “Kambiyo Senetlerinde Def’iler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Ankara 2017.
- AYDIN, Aytaç; “İslam Hukukunda Kıymetli Evrak, Kambiyo Senetleri, Hisse Senedi ve Borsa”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 1995.
- DENİZCİ, Özlem Sibel; “Türk Borçlar Hukukunda İbra”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2009.
- ÖYKEN, Ali Ulvi; “Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik Davaları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, 2019, s. 3.
- SOYDALÇINAR, Tuğçe; “Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2019.
- SÖNMEZ, Numan Sabit; “Kambiyo Senetlerinde Şahsi Def’iler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2016.
- TURAN, Ramazan; “Kambiyo Senetlerinin Zayi Olması ve Hak sahibinin Başvurabileceği Hukuki Yollar”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Ankara 2019.
- YEŞİLDAL, Gül Sema; “Kambiyo Senetlerine Özgü İcra Yolu İle Takipte Menfi Tespit Davaları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2010.
- YILMAZ, Merve; “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Kıymetli Evrakta Şahsi Def’iler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE., Isparta 2007.

VERİ TABANLARI VE İNTERNET SİTELERİ

www.lexpera.com.tr

<https://www.corpus.com.tr#!/Yargitay>

www.kazanci.com.tr

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>

<https://www.sinerjimevzuat.com.tr/index.jsf?dswid=7309>

EKLER

EK A. Tez Etik Kurulu Onay Belgesi

T.C	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZİNİ / ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	Deniz GÜR DOĞAN
ÖĞRENCİ NO	20193038
TEL. NO.	
E - MAİL ADRESLERİ	
ANA BİLİM DALI	Özel Hukuk
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	TEZ
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLİK KAYDININ YAPILIP-YAPILMADIĞI	2020 / 2021 - GÜZ / BAHAR DÖNEMİ KAYDINI YENİLEDİM.
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	Kambiyo senetlerinde bedelsizliğe dayanan menfi tespit davalarını detaylı şekilde inceleyerek işbu davaların ana hatlarına ve sebeplerine değindim.
TEZİN AMACI	Tez çalışmamda Yargıtay kararları ile hukukumuzda kendisine yer bulmaya çalışan bedelsizlik konusunun yasal zemine dayanmasının ivedilikle gerçekleşmesi gerektiği kanaatindeyim.
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Kıymetli evrak; senet, kıymetli evraka konu olabilecek nitelikte bir hakkın varlığı ve hakkın senetten ayrı ileri sürülemezliği ve devredilemezliği şeklinde üç ana unsurdan oluşur. Kambiyo senetleri ise ticari hayatta oldukça fazla işleve sahip bir kıymetli evrak olup; poliçe, bono ve çek olmak üzere üçe ayrılır. Kambiyo senetleri sebepten soyut senetlerdir. Ancak işbu senetler her ne kadar sebepten soyut da olsalar hatır senetleri dışındaki kambiyo senetlerinin dayandığı bir hukuki neden vardır. Bu hukuki ilişkiye temel borç ilişkisi denir. Ortada herhangi bir temel borç ilişkisi yoksa ya da var olmakla birlikte sonradan ortadan kalkmışsa kambiyo senedi bedelsiz kalmış olur. Bedelsiz kalan kambiyo senedine dayanarak görünürde borçlu konumunda olan kişilere, menfi tespit davası açarak borçlu olmadıklarını ispat edebilme imkânı tanınmıştır. Tez çalışmamızın temelinde, bedelsizlik kavramının tanımının; TBK'da, TTK'da, İİK'da düzenleme yeri bulamamış olması yatmaktadır. Dolayısıyla içtihat tanımı ile yola çıkılarak yasal bir zemine oturtulmaya çalışılan bedelsizlik konusunda, ispat hususu oldukça önemlidir. Tez çalışmamızdaki amacımız tanım olarak kanuni düzenlemelerde neredeyse hiç değinilmeyen ancak ticari hayatta çoğu alanda karşımıza çıkan bedelsizlik haline, bedelsizlik nedeniyle açılan menfi tespit davasına bir de tarafımız bakış açısıyla ışık tutmaktır. <i>Anahtar kelimeler:</i> kıymetli evrak, kambiyo senetleri, bedelsizlik, menfi tespit davası, temel borç ilişkisi
ARAŞTIRMA	YOK

YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	
İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI-ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)	YOK
YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER	YOK
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇELERİN UYGULANACAĞI	YOK
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	1) (.....) Sayfa Ölçeği. 2) (.....) Sayfa Anketi. 3) (.....) Sayfa Formları. 4) (.....) Sayfa

ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: Deniz GÜR DOĞAN		ÖĞRENCİNİN İMZASI: Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalanmıştır. TARİH: 17.09.2021				
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU						
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.						
2. Anılan konu Özel Hukuk faaliyet alanı içerisine girmektedir.						
1.TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2.TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	ANA BİLİM DALI BAŞKANININ ONAYI	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI			
Adı - Soyadı: Selen KARAĞAÇ	Adı - Soyadı:	Adı - Soyadı: Faruk ANDAÇ	Adı -Soyadı: Murat KOÇ			
Unvanı: Dr. Öğr. Üyesi	Unvanı:	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı: Doç. Dr.			
İmzası:Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalanmıştır.	İmzası:	İmzası: Evrak onayı e-posta ile alınmıştır.	İmzası: Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalanmıştır.			
11.10.2021	/ / 20....	01.12.2021	27.12.2021			
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER						
Adı - Soyadı: Şehnaz ŞAHİNKARA KAŞ	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Deniz Aynur GÜLER	Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Mustafa Tefvik ODMAN	Adı - Soyadı: Hüseyin Mahir FİSUNOĞLU	Adı - Soyadı: Jülide İNÖZÜ
Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.
İmzası : Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalanmıştır.	İmzası : Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalanmıştır.	İmzası : Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalanmıştır.	İmzası : Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalanmıştır.	İmzası : Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalanmıştır.	İmzası : Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalanmıştır.	İmzası : Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalanmıştır.
17/09/2021	17/09/2021	17/09/ 2021	17/09/2021	17/09/ 2021	17/09/ 2021	17/09/2021
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE	☒	Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup 15.08.2021 – 16.09.2021 tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli izin verilmesi taraflarımızca uygundur.				
OY ÇOKLUĞU İLE	☐					
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ SEKRETERLİĞİNE ONAYLAR ALINMAK ÜZERE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA FORMDAKİ YAZI ON İKİ PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILACAKTIR.						

**EK B. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Tez Etik Kurulu
08.09.2021 Tarihli İzin İstek Yazısı**

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı : E-23867972-050.01.04-2100006591
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Kararı Alınması Hakkında

08.09.2021

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi: 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazınız.

İlgi tarihli yazınız kapsamında Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesindeki Lisansüstü Programlarda halen tez aşamasında kayıtlı olan **Ayşe Sena Öz Sakçak, Deniz Gür Doğan, Furkan Fatih Sakçak** isimli öğrencilerimize ait tez evraklarının "Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayları" alınmak üzere Ek'lerde sunulmuş olduğunu arz ederim.

Doç. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ek : 3 Adet öğrenciye ait tez evrakları listesi.

EK C. Çağ Üniversitesi Tez Etik Kurulu 27.09.2021 Tarihli İzin Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2100006993
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurul İzni Hk.

27.09.2021

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 16.09.2021 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2100006787 sayılı yazımız.
b) 13.09.2021 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2100006700 sayılı yazımız.
c) 09.09.2021 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2100006612 sayılı yazımız.
ç) 09.09.2021 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2100006592 sayılı yazımız.
d) 08.09.2021 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2100006591 sayılı yazımız.

İlgi yazılarda söz konusu edilen Musa Arslan, Saim Serhat Arslan, Zeliha Kılıçarslan, Ayşe Sena Öz Sakçak, Deniz Gür Doğan, Furkan Fatih Sakçak, Ahmet Doğan Cantürk ve Gözde Parlardemir isimli öğrencilerimize ait tez evrakları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ünal AY
Rektör

Bu belge, görevli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Değerlendirme Kodu: CF75834

Değerlendirme Adresi: <https://abi.cag.edu.tr/BelgeDogrulama>

Çağ Üniversitesi, Yasar Bayboğan Kampüsü Adana-Mersin Karayolu İleri 33800
Yenice/MERSİN
Tel: +90 324 6514800 Faks: +90 324 6514811
E-Posta: cag@cag.edu.tr Elektronik Adı: www.cag.edu.tr

Bilgi: Mustafa Mert Fikircioğlu
Evrak ve Yayın İşleri Sorumlusu

EK D. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Tez Etik Kurulu

27.12.2021 Tarihli İzin İstek Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı : E-23867972-050.01.04-2100011468

27.12.2021

Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Kararı Alınması Hk.

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi: 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazınız.

İlgi tarihli yazınız kapsamında Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesindeki Lisansüstü Programlarda halen tez aşamasında kayıtlı olan **Deniz Gür Doğan** isimli öğrencimize ait tez evraklarının "Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayları" alınmak üzere Ek'te sunulmuş olduğunu arz ederim.

Doç. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ek : 1 Adet öğrenciye ait tez evrakları listesi.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Değerlendirme Kodu: 2561651

Değerlendirme Adresi: <https://sbs.cag.edu.tr/BelgeDeğerlendirme>

Çağ Üniversitesi Yasar İlyasoğlu Kampüsü Adana-Mersin Karayolu İleri 33800
Yenice/MERSİN
Tel: +90 324 6514800 Faks: +90 324 6514811
E-Posta: cag@cag.edu.tr Elektronik Adı: www.cag.edu.tr

İlgi: Aycan KOL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Sekreteri

EK E. Çağ Üniversitesi Tez Etik Kurulu 04.01.2022 Tarihli İzin Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2200000070

04.01.2022

Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurul İzni Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÖSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 27.12.2021 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2100011468 sayılı yazınız.

İlgi yazıda söz konusu edilen Deniz Gür Doğan isimli öğrencimizin tez evrakları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ünal AY
Rektör

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: 86F9C8E

Doğrulama Adresi: <https://abi.cag.edu.tr/BelgeDogrulama>

Çağ Üniversitesi Yaşar Bayboğan Kampüsü Adana-Mersin Karayolu İleri 33800
Yenişehir/MERSEN
Tel: +90 324 6514800 Faks: +90 324 6514811
E-Posta: cag@cag.edu.tr Elektronik Ağ: www.cag.edu.tr

İlgi: Mustafa Mert Fikircioğlu
Evrak ve Yayın İleri Sorumlusu

